

ווי העמודים וחשוקיהם

ליקוט משעורי וחידושי מורינו
הרב הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א

30

ניסן תשע"ז

קובץ ווי העמודים וחשוקיהם

ליקוט משיעורי וחידושי מורינו
הרב הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א

יוצא לאור על ידי ידידי כולל בית דוד
עבור תורמי ופרנסי הכולל

ירחון מס' 30 - ניסן תשע"ו

הקובץ יוצא לאור בעזרת השם כל חודש
עבור תורמי כולל בית דוד העומד בראשות מו"ר
הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

לפרטים אודות קבלת הקובץ

אפשר לפנות לפקס 03-5011422

או במייל parnasyom@gmail.com

יצא לאור

על ידי ידידי כולל בית דוד

עבור התורמים הנכבדים השותפים הנאמנים לדבר ה' להחזקת הכולל

להארות והערות בדבר הקובץ

או לתרומות והנצחות עבור הוצאות הדפסת הקובץ

אפשר לפנות לפקס 03-5011422

או במייל parnasyom@gmail.com

תוכן הענינים

מעשה חושב

סימן א	אנשים שנראים כחרדים, אך שולחים הודעות בפלאפון ב...עצם יום השבת, האם יינם יין נסך	ט
סימן ב	תלמיד חכם שחלה במחלת האלצהיימר, וכדור פשוט היה מרפאהו, ובעקבות פרסום הנס, הכדור הפסיק להשפיע	יא
	בתפילה אפשר לפעול נסים, ואינו נחשב לשינוי מדרך הטבע	טו
	על איזה נס מותר להתפלל	טז
סימן ג	תלה על הדלת שקית עם מטבעות, האם יקרא לכל הבחורים	יז
סימן ד	העשיר היה מבייש ומקלל את העניים, בטענה שהוא מונח אותם	כ
	מה עדיף שיתן בלב רע, או שלא יתן צדקה כלל	כב
	האם יש איסור לשון הרע למי שכתב זאת על הפנקס	כב
סימן ה	להביא זריקה לאמו לעצירת נשירת השער, כשהולכת בגילוי ראש	כג
סימן ו	נקלע לחובות ויש לו דירה עבור נישואי ילדיו, האם מותר לו ליטול צדקה, או שצריך למכור את הדירה	כד
סימן ז	תרם כליה האם יכול לנכות את המחיר מדמי מעשר כספים	כו
סימן ח	עשיר תרם אלפים שקל לכל מי שלא הרויח ששת אלפים שקל בחודש אדר, האם מותר לוותר על מאה שקל מהמשכורת	כט
סימן ט	סיים במוסף של ראש חודש "בא"י מחדש חדשים"	לא
	מה הנפקא מינה אם יש קדושה לראש חודש + הוצאות ראש חודש האם הוא מן המניין + חודש ניסן כולו ראש חודש	
סימן י	חולה צליאק, כיצד יקדש במקום סעודה, והאם יכול להמשיך לאכול בשבת לאחר השקיעה, והאם חייב באכילת מצה	לג
סימן יא	לבקש מאדם שיש לו אינטרנט לחפש לו שם חומר	לה
סימן יב	אשתו הפרישה חלה, ובעלה 'פסק' שההפרשה לא היתה כדין, והחזירה את החלה לעיסה, ונתברר שההפרשה היתה כדין	לו
	אם אפשר להשאל על החלה, ומה הדין בשבת + שליח שהפריש מי יכול להשאל על ההפרשה + אשה היא בעלים או שליחה + אשה שהפרישה תרו"מ מי יכול להשאל על ההפרשה + אשה שהפרישה חלה, מי יכול להשאל על ההפרשה + האם הבעל צריך לחזור בתשובה על שגרם לאשתו ברכה לבטלה + הפריש חלה פעם שנית, האם כשישאל על ההפרשה הראשונה השניה תחול + כשהחזיר את החלה למקומה חזרה לטבלה	

אנחנו וצאצאנו

שאלה א	ללכת לדרשה של הרב, למרות שאינו מבין את הדרשה, או להשאר ללמוד בבית	מה
	על ידי הקידוש השם שיש בדרשה, אפשר לזכות לבנים ת"ח	מו
	כשנמצאים בדרשה, אסור לצאת גם אם לא התפללו מנחה והזמן עובר	מז

מז	האם מותר להנות בפסח מריח וממראה של חמץ נכרי	שאלה ב
מח	ליהנות ממראה יפה של חמץ בפסח	
מט	להריח חמץ בפסח	
נ	כמה שעות צריך ילד להקדיש ללימוד בבין הזמנים	שאלה ג
נא	עד כמה לנדנד לאב שבמקום ללמוד עם בנו רוצה ללכת לישון	שאלה ד
נב	האם קטן יכול להטביל ולהגעיל כלים	שאלה ה
נב	האם בקשה מבנה שילך לקנות כיפה לאביו, ואביו ביקשו שיביא תכשיט לאמו	שאלה ו
נג	קטן יתום האם יכול לבדוק את החמץ עם ברכה	שאלה ז
נה	היכן אהיה בליל הסדר עם סבי, שרוצה שאבוא אצלו, או אצל אבי, שאני רוצה להיות שם	שאלה ח
נה	כשהסבא לומד עם הנכד, יש בזה כעין מעמד הר סיני	
נו	ילד בן שלש נכנס עם עוגה לבית, האם צריך לבדוק שוב את כל הבית	שאלה ט
נז	איך יעיר הבן לאביו שנוהג ברכבו בפראות	שאלה י
נז	לרשום דו"ח תנועה לאביו, ולהזמין למשפט	
נח	הערבי הגיע לבית, וביקש לישון בחדר שהשכירו לו, והאמא טרקה את הדלת בפניו	שאלה יא
נט		

כסאות למשפט

סג	המלווה נתן צ'ק ללווה, הלווה קיבל את תמורתו, אבל הצ'ק לא נפדה, האם הלווה צריך לפרוע למלווה	
סו	כתוב בצ'ק 427 ובמילים כתוב מאתיים ארבעים ושבע, הצ'ק חזר, ושניהם לא זוכרים את הסכום הנכון	
סח	שמעון קיבל צ'ק מראובן וזייפו, כשהבנק עלה על הזיוף החזיר לראובן את כספו, האם ראובן יכול לתבוע גם את שמעון	
סט	הגבאי לא פתח את המטבח בו היו השתיה והבשר של השבע ברכות, והם פרצו את המנעול בשבת	
עג	שכר את הפועלים של ראובן ללא ידיעתו, והם זפתו לו את הגג עם הסחורה של ראובן, כמה ישלם	
עה	הכניס בטעות את השקע של הפלטה, והתיק הצבאי של חברו נשרף, והשופט קנס אותו באלף שקל	

שולחן שבת

פרשת תזריע – החודש

פט	האם יש ענין לשמור אמונים לאחר פטירת בן זוג, ולא להנשא שנית	
פא	סגולה בדוקה לרפואה	
פא	למה מי שמתגאה אפילו קצת אין תפילתו מתקבלת	
פב	צריך להקפיד פי שלש על מה שמוציאים מהפה, ממה שמכניסים לפה	

הצרוע שכל כך הקפיד על האמת, יבא אל הכהן להראות לו שמותר לשנות מפני השלום	פב
לאחר שהנגע מתרפא, הוא הופך לעונג	פג
עם ישראל יכולים להגיע לענג, על ידי התענוג בשבת	פג
על ידי אכילה ושתיה בשבת אפשר להגיע להתעוררות לתשובה	פג
להוציא בפרשת החודש שלושה ספרי תורה שאחד מהם פסול בשביל התינוקות	פד
חידה: איך יתכן שיוציאו ארבעה ספרי תורה ובכל ספר יקראו קריאת אחרת?	פה

פרשת מצורע

שמות המחלה הם על שם החטא, והרפואה הוא רק כשהולך לכהן לקבל ממנו דרך תשובה	פז
למה צריך להביא המצורע שני ציפורים, עץ ארז, אזוב, ושני תולעת	פח
הגילוח בא לכפר על שלושה ראשי העבירות	פט
תלמיד חכם המרגיע את עצמו שחברו לומד ומתפלל פחות ממנו, הרי זה עשיר שהביא קרבן עני	פט
מי שהוא ובניו בני תורה, זה המלבוש היפה ביותר ליו"ט	פט
נחלקו האמוראים אם יש תקנה למי שדיבר לשון הרע, וזה המחלוקת בין הרוכל, לבין רבי אלכסנדר	צ
למה נחשבים נגעי בתים לעונש, הלא הם באים בשביל לגלות מטמוניות	צב
כל הצרות שבעולם הם כנגעי בתים	צב

למה נקרא השבת "שבת הגדול"

על שם הנס שהיו ישראל קושרים את הע"ז של מצרים, ולא אמרו להם דבר	צג
שהבכורים נלחמו במצרים, והרגו מהם הרבה	צג
שבשבת זו הממון שהוציאו ממצרים הפך להיות ממון כשר, וזה נקרא 'רכוש גדול'	צג
שבשבת זו קיימו המצוה הראשונה כמצווים ועומדים	צו
בשבת זו היתה הראשונה שעשו תוספת שבת	צו
כדי לרמז לנו שיש עוד שבת קטנה לאחר מכן, והוא יו"ט הראשון של פסח	צו
ששבת זו היתה הראשונה שרק הגדולים שמרו את השבת	צז
כדי להורות אף שקצת אוכלים במקום דחוק השבת היא גדולה	צז

פסח

לשים בקבוקי ויסקי בויטרינה כדי להתפאר עמם בפני חבריו העשירים	צח
אשה החולה בקראן, האם מותר לה לאכול קטניות בפסח	ק
הגוי הגיע בליל הסדר וביקש לבטל את מכירת חמץ	ק
האם מותר לומר לנכרי, בעוד שמונה ימים כל המכירה תבטל	קא

קמחא דפסחא

איך יתכן שאדם יהיה ממונו חביב עליו מגופו	קב
לשלם חובות ממעות קמחא דפסחא	קב

איסור כעס

- קב הכועס מסתלקת ממנו הנשמה הקדושה, ונכנס בו נשמה מסטרא אחרא .....
- קג הכעס פוגם בכל הנשמה כולה .....
- קג לכך נסמך איסור ע"ז לחג המצות, כדי להזהיר לשמור על המצות, אבל לא על ידי כעס .....
- קד מצה אינה חמץ, לשון הרע ורכילות זה חמץ .....
- קד חמץ אסור בפסח, כעס אסור כל השנה .....
- קד עדיף להחמיר בכעס ובשלום בית, מאשר להחמיר במצה .....

איסור חמץ

- גם לאחר כל העבודה הקשה של נקיון לפסח, אסור לשכוח את העיקר, לשאת תפילה שהקב"ה יצילנו מאיסור חמץ .....
- קה היצר הרע הוא כמו שאור שבעיסה דבר מסריח, ורק מייפה עצמו בדמיון .....
- קו ההבדל בין האותיות של חמץ ומצה הוא משהו, ובמספר ההבדל הוא שלשה .....
- קז

אפיית מצות

- קז ראייה מוכרחת שלא לשנות מהמסורת של המצות מדור דור .....
- קח בליל הסדר מקבלים הארה מיוחדת משמים .....
- קח מה התועלת של הארה שעוזבת אותנו מיד .....
- קח זה גם שאלת החכם, מה התועלת של עבודת ליל הסדר, כשהארה עוזבת אותנו ...
- קט הרי זה דומה לאדם שהולך במדבר ופתאום האיר לו ברק .....
- קט תיקון לאוכל חמץ בשוגג בפסח .....

ליל הסדר

- קי בליל הסדר כל אדם הופך את עצמו מגוי ליהודי .....
- קי בליל הסדר אין מודים על הנס שעבר, אלא מודים על הנס של עכשיו, שאנו יוצאים מבחינת מצרים ומתעלים בקדושה .....
- קיא אף שבתורה מפורש הטעם של אכילת מצה, אבל עיקר הטעם הוא סתום וחתום .....
- קיא בליל הסדר ישנן ששים וארבע מצוות. רשימת המצוות .....
- קיג כיצד ניצל ברגע האחרון מאכילת חמץ בסיביר הקפואה .....
- קטז

שיחו בכל נפלאותיו

- קיז בזכות הכיבוד הורים הרגשתי סייעתא דשמיא מיוחדת בכל ההכנות לחתונה .....
- קיח הוצאת כל כך הרבה כסף בשביל רפואות, הרי יש הבטחה בתורה למען יאריכון ימיך ...
- קיט למה החזיק הילד שתי כוסות מים קודם השקיעה .....
- קיט איך אתה מעיז להחזיק ספר תורה בידך .....
- קיט משוך ירך מלהתעסק עם שאלה מהחמורות שבתורה .....
- קב מה הוציא את מרן הגרש"ז משלוות רוחו כמה ימים .....
- קב בהשגחה פרטית אחרתי את האוטובוס .....
- קב איך יתכן שיהיה לאדם גאווה כשהולך לקבל עליה .....

"מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֶתְּהָ כְּרֹבִים"

(שמות כו לא)

'מעשה חשב', מחשבה קדושה של אדם
'יעשה אותה כרובים', עושה אותו למלאכי עליון
(חת"ס הקדמה למסכת חולין)

מעשה חושב

**שאלות שנשאל מורינו ורבינו ראש הכולל
ותשובות שהשיב עליהן**

כידוע שאנו נמצאים בעקבתא דמשיחא, והשטן וכת דיליה, מרגישים שהם כבר נמצאים בסוף דרכם, וכדרך מלחמה, שאם הצד המנוצח מרגיש שהוא הולך להפסיד במלחמה, מוציא את כל הנשק הסודי שאגר במשך השנים לעת צרה כזו. כך בזמננו אנו עדים לכך, איך שהשטן נלחם בכל כוחו, כדי להכשיל את עם ישראל, והוציא לחוץ את הנשק המשוכלל ביותר שיש לו, והם הכלים המשחיתים כל חלקה טובה, ורואים בחוש איך שאברך מתמיד בתורה שלקח לידו מכשיר כזה תוך כמה שבועות כבר אי אפשר להכירו, הוא מתדרדר עד לדיוטה התחתונה, ויש כאלו שכבר גם אינם שומרים שבת רח"ל, ושולחים הודעות בעצם יום השבת ה"י.

היות ויש אנשים תמימים שאינם מבינים את חומרת הדברים, אנו מביאים בפניכם סיפור מזעזע, שכמוהו מגיעים תמידים כסדרם מדי יום לרבנים.

סימן א

אנשים שנראים כחרדים, אך שולחים הודעות בפלאפון ב...עצם יום השבת, האם יינם יין נסך

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בעלי עד לא מכבר היה אברך משי, לאחרונה גבר עליו יצרו, ואמר לו שהוא צריך את המכשיר הטמא לצורך פרנסה, כמה שניסיתי להסביר לו, שאפשר להסתדר בלי זה, לא שמע לי, ואכן מיום ליום אני רואה את ההדרדרות שלו, ואפשר לומר עליו, שכל יום הוא בבחינת פנים חדשות באו לכאן, והדרדרור שלו, קרה אפילו יותר מהר ממה שחשבתי.

אמנם כלפי חוץ הוא עדיין נראה כחרדי, והוא הולך בלבוש חרדי, וגם הולך להתפלל בבית הכנסת, אבל אני מרגישה, שזה רק ענין של זמן, מבפנים הוא כבר רקוב לגמרי, נכבה אצלו כל סימן של התלהבות, אם בזמן מוקדם יותר, היה לו התלהבות מדברים שבקדושה, היה מתלהב מקושיא טובה בלימוד, ממצוות, היום הכל כבוי אצלו, הוא עושה זאת, רק בשביל שלא יראה כפורק עול.

אני בקשר תמידי עם רב מסוים, שהורה לי כרגע עדיין לא להתגרש, כי יש לנו שבעה ילדים מתוקים משותפים, שבעלי כבר גם מהם כמעט

התנתק, ומה שמעניין אותו כל היום זה רק המכשיר. אך הרב אמר לי, שכל זמן שיש עדיין סיכוי, לנתק אותו מהמכשיר, לא להתגרש.

בשבת האחרונה זה עבר כל גבול, בליל שבת האחרון כשהגיע מבית הכנסת, הוא עשה קידוש, אכל עמנו סעודת שבת, אבל לאחר הסעודה הוא הסתגר בחדר, הצצתי לחדר לראות מה הוא עושה שם, ו...ראיתי אותו יושב עם המכשיר וכותב הודעות לחבריו.

שאלתי היא, האם בשבוע הבא לאחר הקידוש מותר לי לשנות מהיין שהוא נגע בו, כי אולי כהיום דינו כמחלל שבת בפרהסיא, כי כשהוא שולח הודעה, ועשרה אנשים מקבלים את ההודעה בעצם יום השבת, הרי שהם יודעים שהוא חילל שבת, או שמא כיון שבכל זאת הוא עדיין מתבייש בזה, ומסתגר בחדרו שלא יראו, אין דינו כמחלל שבת בפרהסיא?

תשובה

כתב רע"א בגיליון השו"ע^א נשאלתי דיש אחד בעיר שמפורסם למחלל שבת בפרהסיא, והוא מוהל מומחה, ורבים מכבדים אותו למול בניהם אם הוא כשר למול, וכן אותם שנימולו על ידו אם צריכים הטפת דם ברית. והשיב: במה שמפורסם שמחלל שבת בפרהסיא אף אם עושה מלאכות דאורייתא, מ"מ מאן יימר דעושה כן בפני עשרה מישראל, ואם עושה כן עם חברים כמוהו, וכולם מחללים שבת מאן יעיד על זה, הלא כולם פסולי עדות נינהו, ואף אם יש עמהם ב' כשרים שרואים מעשיהם, מ"מ אם נדון לכל אחד בכלל מחללי שבת בפרהסיא, ממילא חבריו מומרים לחלל שבת בפרהסיא, ולא נעשה בפני עשרה ישראלים כשרים,

דנראה דבפני " מומרים לכל התורה שאין זה בכלל פרהסיא עשרה ישראל. ועיי"ש שלכתחילה אין ראוי ליתן לו למול, אבל אם כבר מל, או שאין מוהל אחר, יכול למול.

הרי מבואר בדברי רע"א שהמחלל שבת בפרהסיא, אינו נפסל אלא אם אפשר להעיד על זה, וכן אינו נפסל אלא אם כן עבר בפני אנשים כשרים, אבל אם עשה כן בפני מומרים, אינו נחשב לפרהסיא.

ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סימן נו) כתב בפשיטות שגם אם עבר בפני עשרה עבריינים נחשב לפרהסיא, והא עיקר הלימוד הוא מ"ונקדשתי בתוך בני ישראל", ומזה סמכו חז"ל דדבר

ציונים והוספות

א. נדפס בסוף השו"ע (דפוס טלמן יו"ד ח"ג בהשמטות לפתח הגליון על סימן רסד עמוד רכג ע"ב).

שבקדושה בעי עשרה, והרי גם עוברי עבירה מצטרפין לכל דבר שבקדושה, כמבואר בסימן נ"ה, עכ"ד. ויתכן שאין דבריו סותרים לדברי רע"א, שרע"א דיבר במחללי שבת בפרהסיא שאינם מצטרפים למנין, ובשו"ת אמרי יושר מיירי ברשעים אשר לא נפסלו למנין.

מאידיך בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן ע) כתב מה ששאל אם מחלל שבת בפרהסיא נחשב אף בפני עשרה מישראל שאינם שומרי תורה, הנה לע"ד מסתבר דנחשב פרהסיא. דהא לענין חיוב קידוש השם מפורש בסנהדרין (דף עד ע"ב) דלמדים מהמרגלים

אמנם בעניננו לכו"ע אין דינו כמחלל שבת בפרהסיא, וכמבואר בעירובין (דף סט ע"א) שהמוציא מרשות לרשות, אך מתבייש מהנשיא אינו נחשב לפרהסיא, וכן פסק במשנ"ב (סימן שפה סק"ו) אם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול, אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים, גם זה לצנעה יחשב.

סימן ב

תלמיד חכם שחלה במחלת האלצהיימר, וכדור פשוט היה מרפאהו, ובעקבות פרסום הנם, הכדור הפסיק להשפיע

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

תלמיד חכם מופלג, שהוציא לאור ספרים חשובים מאד, הרביץ תורה ברבים, וכל כולו היה שקוע בתורה, חלה ל"ע במחלת האלצהיימר, הוא הלך ונחלש מיום ליום, עד שגם להתפלל כבר לא היה יכול מעצמו.

באחד הימים כששהה בבית החולים והיה לו קצת אי שקט מחמת המחלה, נתנו לו הרופאים כדור בשם מוריבן [morivan] שהוא כדור פשוט וזול מאד שעוזר להשכנת שקט לחולים, ולשינה רגועה, לתדהמת הרופאים מיד כשאותו תלמיד חכם קיבל את הכדור בבוקר, הוא חזר לצלילותו, הוא עלה לבית הכנסת, והתחיל להתפלל ממודה אני ועד סוף התפילה, כזקן בקי ורגיל, ולא זאת אף זאת, הוא גם התיישב ללמוד בחשק.

הפלא הגדול היה, ששיחה רגילה לא היה שייך לנהל איתו, רק מה שנוגע לרוחניות, תורה, תפילה וקיום מצוות, בדברים שבהם היה דבוק

כפשוטו כל ימי חייו, ואכן מאז שקיבל את הכדור כמעט מדי יום, אך לא תמיד הנס הגלוי חזר על עצמו, מידי פעם שוב השפיע הנס, אך תמיד כשהנס חזר על עצמו, והוא חזר לצלילותו, היה שוקע בתורה ולומד רצוף חמש שש שעות בלא להתעייף, ואף כתב חידושי תורה נפלאים.

גם בפורים לפני כשנה קיבל את הכדור וישב כל הפורים ועסק בתורה, וכל בניו ונכדיו מהרו להגיע, כי ישב ובירך את כולם בברכות נפלאות, בליל הסדר ישב וניהל את הסדר בצורה נפלאה, אמנם לא כמו בזמנים הקדומים, אבל בכל זאת לא היה ניכר כל כך שהוא שרוי באמצע מחלת אלצהיימר חריפה.

לאחרונה התחתן נכדו, ובני ביתו נתנו לו את הכדור, כדי שיבא לחתונה, ואכן בחמש אחר הצהרים האיש שמלווה אותו נתן לו את הכדור, והכין את כל הבגדים לחתונה, וגם הפעם קרה הנס הגדול שגדולי הרופאים אינם יודעים איך להסביר זאת, והוא חזר לעצמו, אמר לו האיש שמלווה אותו, כעת מתחתן נכדך היקר בוא נלך לחתונה, אמר לו נפשי חשקה בתורה, הוא החל ללמוד בהתלהבות, וכשבני המשפחה שאלו את המלווה למה לא הביא את אביהם לחתונה, אמר להם, כרגיל, אין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, והוא רוצה רק דבר אחד, ללמוד...

כשאשתו חזרה לביתה בחמש לפנות בוקר, מצאה אותו עדיין יושב ולומד בהתמדה כאשר יש לו מהלימוד של עכשיו עשרה עמודים חידושי תורה בחמש נושאים שונים.

כשראתה שהוא ממש ממוטט, התחננה לפניו שיבא לנוח, אבל הוא שידע את מצבו, היה חבל לו להתנתק מהתורה הקדושה, עד שאשתו הציעה לו, שהיא תביא לו את הגמרא למיטה, וכך נכנס לנוח עם גמרא.

בני המשפחה מספרים שלצערם הרב יומיים לאחר שהסיפור נתפרסם [אמנם בהרבה פרטים לא מדויקים] הנס הפסיק ושוב הכדור לא משפיע, והם שואלים, הסיפור התפרסם שלא מרצוננו, ואנחנו יודעים את הכלל שאין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, מה אפשר לעשות כדי שהכדור שוב ישפיע?

תשובה

סיפורי פלא כאלו, כבר היו לעולמים, לקארלין, ונכנס אצל הגאון רבי דוד'ל וכמו שמסופר על משולח קרלינער זצ"ל בעל השאילת דוד שכבר מטעם ישיבות נובהרדוק שהגיע היה זקן מופלג למעלה מבן תשעים,

וראה אותו איך שיושב ומשנן תלמודו כנער צעיר ובעל פה, כיון שענינו כבודו מזוקן, ולא היה יכול לראות בספרים, מרוב שקידותו לא הבחין במשולח שנכנס לביתו.

לאחר כמה דקות שהמשולח עמד שם, הרים הגאון את עיניו והבחין במשולח, שאלו מי הוא ומה רצונו, אמר שהוא המשולח מנובהרדוק, שאלו כמה היה רגיל לתת בכל שנה, ונתן תרומתו. הגאון שב מיד לתלמודו בקול ערב ונעים.

המשולח רגליו נסמרו למקומם מחמת מתיקות לימודו, ונשאר לעמוד על עמדו עוד כמה דקות, לפתע נשא השאילת דוד שוב את עיניו וראה את המשולח, נתן לו שלום, ושאלו מי הוא כבודו, הבין המשולח שמחלת השכחה תקפה על הגאון, וענה אני הגובה של ישיבת נובהרדוק וכבר קיבלתי את תרומתכם.

כעבור כמה דקות הבחין שוב הגאון במשולח והמחזה חזר על עצמו מי הוא מר ומה רצונו. המשולח ענה שכבר קיבל מבוקשו. נאנח השאילת דוד ואמר: "השכחה גוברת עלי באופן נורא, אני שוכח ממש מרגע אחד למשנהו, אבל את הש"ס ברוך השם אני זוכר כפי שזכרתיו בהיותי בן שש עשרה! ולא שכחתי כלום".

כשהגיע המשולח לראדין ופגש במרן החפץ חיים זצ"ל, סיפר לו בהתפעלות אשר ראו עיניו, לא עבר זמן רב והשאילת דוד נפטר לבית עולמו, בבית המשולח התקבל מברק מהחפץ חיים ובו נתבקש לבוא לראדין ביום פלוני, כשהגיע הודיעו החפץ חיים שעומד להעריך מספר מר לרבה של קארלין והריהו מתבקש לעלות לבימה ולספר את המעשה ברבים.

אמר המשולח רבי אדם פשוט אני, ואיך אעמוד במקום גדולים להספיד בראדין את זקן הדור?

הרגיעו החפץ חיים תנוח דעתכם אני הוא שמספיד, אתם רק תעלו לפני ותספרו את המעשה.

וסיפר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שכעין מופת זה ראה גם אצל אביו מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל, שבשנים אחרונות נחלשה מאוד ראייתו של בעל הקהלות יעקב ובקושי הכיר אנשים, ובכל זאת למד הרבה שעות ביום גמרא רש"י וכו' וכו', וגם באותיות הכי קטנות כמו הקרבן נתנאל שעל הרא"ש, הצליח ללמוד ולראות.

כשספרו זאת לרופאים לא האמינו שבעיניו אפשר לקרוא גמרא, והם עצמם באו לראות את הפלא, איך שבעל הקהלות יעקב יושב ולומד וקורא מתוך הגמרא, ואמרו שהוא ממש מופת.

רש"י שלכן אמר לה לסגור הדלת, כי כבוד הנס הוא לבא בהצנע!

ב. כאשר מת בנה של השונמית, והיא באה לשטוח תחינתה לפני איש האלוקים, ואלישע שלח את גיחזי עם משענתו להחיותו אמר אלישע לגיחזי (מלכים ב, ד כט) "חגור מתנך וקח משענתי בידך ולך, כי תמצא איש לא תברכנהו, וכי יברכך איש, לא תעננו, ושמתי משענתי על פי הנער". ופירש"י: לא תברכנהו... כל זה שלא ירבה דברים, וישאלוהו להיכן אתה הולך? והוא אומר להחיות את המת, ואין זה כבוד הנס להתהלל בו מי שבא על ידו. והוא לא עשה כן, אלא לכל השואלו הוא אומר: "רבי שלחני להחיות את המת", עכ"ל. למדנו שהנס עלול להמנע בהודע ענינו ברבים.

ג. נאמר במסכת בבא מציעא (דף מב ע"א) "ואמר רב יצחק אין הברכה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך (דברים כח). תנא דבי רבי ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו.... ופירש רבנו התורת חיים שאין לפרש משום עין רעה, דההולך למוד את גרנו פשיטא שלא יתן אדם עין רעה לעצמו, אלא הטעם הוא דאין דרך וכבוד הנס והברכה לבא אלא בהסתר, כמו שמצינו אצל אלישע שאמר ובאת וסגרת הדלת בעדך, עכ"ד.

והוסיף מרן הגר"ח, אבי מרן בעל הקהלות יעקב עצמו אמר לי:

"כמעט ואיני רואה כלום, גם אנשים איני מכיר", ולא עלתה אצלי כלל השאלה איך יושב ולומד הרבה שעות כל יום, שנזכרתי בהסיפור מהשאלת דוד שאינו זוכר כלום, אבל את התורה זוכר הכל, גם אבי בעל הקהלות יעקב אינו רואה כלום, ואת כל התורה רואה.

מעשה גם אביכם שהיה כל כולו דבוק בתורה, ולכן גם לאחר שחלה ל"ע באלצהיימר זוכר את כל התורה כולה, אך כדי שזה לא יהיה כל כך נס גלוי, כי בזמננו אין נסים גלויים, וכל מה שמתקרבים לביאת המשיח, ההסתר גדול יותר, לכן הקב"ה הלביש זאת בדרך הטבע, שיקח כדור וכאילו שהכדור משפיע על זכרוננו, למרות שכל הרופאים יודעים שלכדור אין שום השפעה.

אמנם כיון שאין דרך נס לבא אלא בצנעא, ולא בפרהסיא, וכשבא בפרהסיא הנס מפסיק, ומצינו לזה כמה מקורות, שאין דרך נס לבא אלא בצנעא:

א. כשאלישע עשה את הנס לאשת עובדיה (מלכים ב, ד ד) ומאסוך אחד שמן, נהיה שפע של שמן, וכל הכלים הרקים נתמלאו בשמן, אמר לה: "ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך. ויצקת על הכלים האלה, והמלא תסיעי". וכתב

המפרש: "דלא לישתעי מילי עילויה", כלומר, שאל ידברו עליו האנשים, כי כל עוד שהמחלה לא התפרסמה, הרי היא בקלות מסוגלת לחלוף, לעומת זאת כשהמחלה התפרסמה, קשה יותר לסלקה. ושמעתי בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל, דמה שכתוב בשו"ע (יו"ד סימן שלה ס"י) "מי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים", הכוונה היא שילך לחכם לפני שפונה לרופא, דאם יקבע כבר הרופא שמחלתו אנושה, יהיה קשה מאד לחכם לשנות. וקצת סמך לדבריו, ש"ילך אצל חכם" נכתב בשו"ע לפני דיני רופא.

גם בעניננו זה עלול להיות שהנס הפסיק מחמת הפרסום, ולכן יש להמתין עד שהסיפור ישכח, כך שלא יהיה לזה פרסום.

בתפילה אפשר לפעול נסים, ואינו נחשב לשינוי מדרך הטבע

וגם צריך להרבות בתפילה שהנס ימשיך, ותפילה מועילה גם על זה, ולא עוד אלא שמה שמגיע בדרך תפילה, אינו נחשב לנס, וכמו שמסופר בקידושין (דף כט ע"ב) שבבית המדרש של אביי, היה מזיק שאפילו אם היה שנים נכנסים יחד היו נזוקים, כשהגיע רב אחא בר יעקב לעיר, צוה אביי על כל תושבי העיר שלא יכניסו אותו לביתם כך שיצטרך ללון בבית המדרש, ואפשר שיתרחש לו נס ויתגבר על

ומעשה בבתו של אחד מגדולי דורנו שחלתה במחלת הפוליו [שיתוק ילדים], והבריאה כליל, ובימים ההם היה זה נס רפואי גדול. רופאיה הציגו אותה בכנס רפואי גדול והשיבוה הביתה. כשהגיעה לביתה עוד באותו יום נשפך עליה קומקום מים רותחים, ונפטרה ל"ע. וגדולי הדור אמרו שאילו לא היתה מתפרסמת אולי היתה חיה, כי אין כבוד הנס לבא בפרהסיא כי אם בצנעא.

ד. יש לציין גם את דברי החזון איש (חור"מ עמוד רנה ד"ה שם יהבו) וז"ל: "יהבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה", מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים וכדאמר (פסחים דף נ ע"ב) כיון דנפיש אפחזייהו שלטא בהו עינא, ובב"מ (דף פד ע"א) לא מסתפי מר מעינא בישא, ושם (ע"ב) פרידה אחת יש לי ביניכם כו', ושם (דף קז ע"א) לא תזבין ארעא דסמיכתא למתא, ובשעה שבני אדם מתפעלים על מציאות מוצלחה, מעמידים את מציאות זו בסכנה..., ואמנם אין אדם ניזוק בלא דין, אבל לפעמים קובעים להניחו אחרי טבע העולם, ולא לעשות לו נס, עכ"ד.

ה. במסכת נדרים (דף מ ע"א) נאמר רבא ביום הראשון לחוליו העלים את דבר מחלתו מאנשים, ופירש שם

נעשה כפי הטבע... ואסור להתפלל שיעשה לו הקדוש ברוך הוא נס בשינוי העולם, שאם יש לו אילן שיוציא פירות קודם זמנו.

כמו כן הקשה בבכור שור (שבת דף כא ע"ב) על מה שכתב הרמ"א (סימן קפז) שאם שכח לומר בחנוכה על הניסים, יאמר בסוף ברכת המזון, הרחמן יעשה לנו ניסים כמו שעשה בימים ההם, וקשה, שהרי אמרו בברכות (דף ס ע"א) שאין להתפלל שיעשה לו נס, ולא עוד אלא שקראו לזה תפילת שוא, ותירץ, א. שרק לצורך יחיד אסור להתפלל שיעשה לו נס, אבל מותר להתפלל שהקב"ה יעשה ניסים לרבים, וכמו כתוב, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ב. יש לחלק בין ניסים של טבע העולם, כמו מלחמת חשמונאים שהיה ניסים דרך טבע העולם, אבל להחליף נקבה שתעשה זכר, הוא נס שלא כדרך טבע העולם, וצריך להזהר שלא יתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך העולם.

לאור זאת גם בענינו לבקש שחולה יתרפא ויחזור להיות בריא הרי זה בגדר טבע העולם, ואין נס גדול יותר מאשר מלחמת החשמונאים ומצוה להתפלל על כך, ועל זה אמר חזקיהו המלך (ברכות דף י ע"א) אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים.

המזיק, ואכן רב אחא הלך ללון בבית המדרש, נדמה לו המזיק כנחש עם שבעה ראשים, רב אחא התפלל שינצל, ועל כל כריעה שרב אחא כרע נפל לו ראש אחד, למחרת אמר רב אחא לאביו, שאם לא היה מתרחש לי נס, הייתי מסתכן.

והקשה המהרש"א איך דחה אביו את רב אחא למקום סכנה על הספק, דשמא יתרחש לו נס, וגם אם יתרחש לו נס הרי מנכין לו מזכיותיו, ותירץ דודאי סמך אביו על חסידותו ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק, ואין זה מקרי נס, אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא וינכו לו מזכיותיו ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו.

כלומר שהמהרש"א כתב כאן חידוש נורא, שמי שמתפלל על איזה דבר, למרות שעל פי דרך הטבע זה נראה נס, מכל מקום אין זה נס, כי התפילה דרכה להועיל, והקב"ה הטביע בדרך הטבע, שתפילה תועיל גם מחוץ לדרך הטבע.

על איזה נס מותר להתפלל

אך לכאורה קצת צריך ביאור על זה, שכתב בספר חסידים (סימן תשצד), אל יתפלל אדם תפלה שאי אפשר לעשות בקשתו אף על פי שהיכולת ביד הקדוש ברוך הוא אין לבקש דבר שאין

סימן ג

תלך על הדלת שקית עם מטבעות, האם יקרא לכל הבחורים

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בערב פורים הלכנו לאסוף צדקה עבור הת"ת של ישיבתנו הקד', כשעלינו במדרגות של אחד הבתים, ראינו מודעה שתלויה על הדלת, "גבאי צדקה יקרים, אנו ישנים, אנא התחשבו ואל תדפקו או תצלצלו, לפניכם שקית עם צדקה לשירות עצמי, לשיבות קטנה 2 שקל, בחורים משיבה גדולה או אברכים 5 שקל, תודה על ההבנה". בעקבות כך הסתפקנו בכמה ספקות:

א. האם מותר לזוג שהולך לאסוף להתחלק, ואחד מהזוג ירד למטה, ואז כשאני ירד הוא יעלה ויקח עוד חמשה שקלים, או כיון שלכתחילה התחלנו כזוג אנו יכולים לקחת רק חמשה שקלים אחד?

ב. יש הרבה בחורים שלא נעים להם לאסוף כסף, מחמת בושה וכדו', האם מותר לנו להזמין אותם שיבואו לכאן לקחת חמשה שקלים, שלפחות חמשה שקלים

יאספו, או שזה בכלל מה שנאמר במשלי (כו יד) "מברך רעהו בקול גדול, בבקר השכים קללה תחשב לו"?

ג. האם צדקה כזאת שאדם נותן כאשר אינו רואה את העני, ורק מאפשר לו לקחת את המטבעות, היא מהודרת יותר, או פחות?

תשובה

א. בנוגע לשאלה אם מותר לזוג להתחלק, ושכל אחד יקח מטבע, נראה שזה תלוי לפי מנהגם, אם בכל הבתים הם נוהגים שהזוגות מתחלקות, גם כאן יכולים להתחלק, אבל אם מנהגם שלא להתחלק, גם כאן שלא יתחלקו.

ג. ובנוגע לשאלה, מה עדיף, לתת צדקה ביד ממש, או להניח שקית

כזאת על הדלת. הנה כתב הרמב"ם בביאור המשנה במסכת אבות (פ"ג מט"ו) "והכל לפי רוב המעשה", וז"ל: המעלות, לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה, אלא לפי רוב מספר המעשים... והמשל כשיתן אדם למי שראוי, אלף זהובים בבת אחת, ולאיש אחר לא נתן כלום, לא יעשה בידו מדת הנדיבות, כמו שמגיע למי שהתנדב. אלף זהובים באלף פעמים... וזה ענין לפי רוב המעשה, עכ"ל.

ב. בנוגע לשאלה, אם מותר להם להזמין חברים אחרים, שבלא זה היו מתביישין לבא לבקש צדקה. הנה איתא בגמרא בערכין (דף טז ע"א) וכן פירש רש"י במשלי, יש משבח את חבירו יום יום, והברכה נהפכת לקללה שאומרים עליו שהוא וותרן בממונו ועשיר, והכל באין ושואלין ממנו, והמלכות מתגרת בו לגבות ממון. הרי שאין הרעה בגלל שיקחו ממנו, אלא שלא יאנסו אותו, אבל אם יבואו ויקחו ממנו כדין, אין חשש בזה.

וכתב בב"ח (או"ח סימן תרצה) הטעם שצריך לחלק את הצדקה לכמה עניים, ולא לתת את הכל לעני אחד, שכן מחייב השכל, כי מי שיש לו מאה זהובים ליתן לעניים גדול שכרו כשיחלקם למאה עניים, מאשר יתן כל מאה זהובים לעני אחד, או לשנים

וכעין מה שהקשה בשיטה מקובצת שבגמרא בברכות (דף נח ע"א) אמרינן אורח טוב מהו אומר, כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה

ושלושה, כי זה שנתן למאה החיה מאה נפשות, וזה שנתנם רק לעני אחד, החיה נפש אחד. ולכן תקנו חז"ל לתת שתי מנות לאוהביו, אבל מתנות לאביונים, מתנה לשני אביונים, כי את הצדקה יש לחלק לכמה שיותר עניים.

ובחפץ חיים (על התורה) ביאר טעם אחר למה עדיף לעשיר לחלק מאה דינרים למאה עניים, מאשר לתתם לעני אחד, כי על ידי שמחלק את הצדקה למאה עניים, הוא מתרגל ללחום את היצר מאה פעמים, והנקל לנצחו, וגם שענין נתינת הצדקה נעשה לו לטבע שני אחרי אשר הורגל כבר בזה ע"י פעולות רבות, ואפשר לכוין זה את הפסוק בתהלים (ק"ב) 'פזר נתן לאביונים, צדקתו עומדת לעד', היינו אם מפזר צדקתו לאביונים הרבה, אזי מובטח הוא שצדקתו תעמוד לעד ושלעולם יחזיק במדה הטובה של נתון תתן כי ההרגל נעשה לו לטבע, עכ"ד.

ולכאורה בענינו יהיה נפקא מינא בין הטעמים, שלטעם הב"ח, אין נפקא מינה איך נותן את הצדקה לכמה עניים, אם על ידי שנותנם בפועל לכל עני, או על ידי שמוציא שקית ומניחה על הדלת, שכל עני יקח מטבע. אולם לטעם החפץ חיים כאשר נותן שקית אחת, הרי זה כנתינה אחת, ואין לו מלחמת היצר על כל נתינה, וגם אין זה נעשה לו הרגל שני.

בנוסף לכך מפסיד בנתינה כזו מה דאמרינן בבבא בתרא (דף ט ע"ב) אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות, ובענין זה אינו יכול לפייסו.

ולכן נראה שאם נעשה כיון שרוצה לישון ובלאו הכי לא היה נותן הרי זה צדקה מהודרת, כיון שאין לו דרך אחרת ליתן, וגם הגבאים לא יכשלו בגזל שינה, וגם הוא נותן להם בעין יפה.

אך בסתם כשאנו רוצה לישון, יש לחלק בין סוגי הצדקה, גבאי צדקה שבאים לבקש עבור הישיבה, לכאורה אינם מתביישים בבקשתם, ולכן הנתינה מהודרת יותר כשנותן להם בידם, כי יש בזה גם כפיית היצר בכל נתינה מחדש, וגם שיכול לפייסם בדבריו. אך בשביל עניים שבאים בשביל עצמם, זה מהודר יותר כאשר מניח שקית בחוץ, כדי שלא יתביישו, וכמבואר בכתובות (דף סז ע"ב) רבי אבא הוה צייר זוזי בסודריה, ושדי ליה לאחוריה, וממצי נפשיה לבי עניי, ומצלי עיניה מרמאי. [היה צורר זוזים בסודרו, ומשליכו לאחוריו, כדי שיוכלו העניים ליטול ממנו בלא בושה, והיה עובר באזור מוכה עוני, והיה מציץ לאחוריו, שלא יקחו רמאים את הכסף].

סימן ד

העשיר היה מבייש ומקלל את העניים, בטענה שהוא מחנך אותם

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אבי הוא יהודי אמיד מאד, אך עבר הרבה צרות בחייו, אבי מאד אוהב לחלק צדקה, ואכן כל עני שמגיע אליו הוא נותן לו סכומים נכבדים שיכולים להגיע למאות דולרים, אך לפני נתינת הכסף, הוא מעביר סדרת חינוך [כלשונו] לעני, למשל, נכנס אליו בחור ישיבה חתן עני, ובכה לפניו שאין לו כסף עבור הוצאות מינימליות של החתונה.

אבי התחיל לזעוף אליו, איך אתה לא מתבייש, בחור צעיר כבר אוסף כסף, וכי אתה חושב שאני כשהייתי צעיר, היה לי כסף כמו שיש לי היום, עבדתי קשה, וכך הצלחתי לחסוך כסף, מעולם לא עלה בדעתי לקבץ נדבות, והלא כבר אמרו חז"ל, פשוט נבילה בשוק, ואל תצטרך לבריות, בחור צעיר שכוחו במותניו, זה ממש מכוער שהוא יתחיל להיות 'שנורר'. וכך על זה הדבר הוא זועק עליו 5 עד 10 דקות, ולאחר מכן הוא מוציא סכום יפה ונותן לו.

הערת פנים לאבי, ואמרתי לו, אבא אתה כבר נותן כל כך הרבה כסף לצדקה, למה אתה מבייש קודם, והרי התורה אמרה 'ולא ירע לבבך בתתך לו', אבי הסתכל עליו במבט חריף ואמר לי אני מבייש, חס ושלום, אני מעביר להם 'סדרת חינוך', והראה תראה איך שכולם מקבלים את דברי בהבנה, ואני בטוח, שזה משפיע עליהם לטובה.

באחד הימים כשחתן חמד יצא מחדרו של אבי, לאחר שקיבל מנה אחת אפים, נגשתי אליו, ושאלתי אותו איך היה לך כח לקבל את הביזיונות הנוראים במשך כעשר דקות ולשתוק, הרי אתה לא נראה אדם שתקן, אתה יכול להשיב מנה אחת אפים, למה לא ענית כלום, ואיך היו לך כוחות הנפש, להשאר אדיש כל כך.

הלה לא השיב לי, אלא הוציא לי פנקס קטן, פנקס זה מחלקים הדריברים [נהגים שמסיעים את העניים לבתי העשירים, והם יודעים כמה כל אחד נותן, וכיצד הוא נותן] ושם כתוב, "פלוני עשיר, זועף ונרגן, מבזה את העניים ולפעמים גם מקלל אותם, אך לבסוף נותן סכום יפה, בדרך כלל 300 דולר", ולכן כשנכנסתי לפה, ידעתי על מה נכנסתי, הורדתי את הראש, המתנתי שהגל יעבור, העיקר שלבסוף אקבל את הכסף.

דרך אגב ממשיך החתן ואומר לי, אכן למדתי כאן שיעור מוסר מאד גדול, לכל אדם יש קשיים בחיים, יש אנשים מאד קצרי סבלנות, ומיד מתחילים לרטון, למה מגיע לי, מה עשיתי, אבל היום ראיתי, לפעמים מקבלים מנה אחת אפיים, אבל זה משתלם, לבסוף יוצאים עם סכום נכבד ביד.

לאחר ששמעתי את דבריו אני שואל, האם עדיין יש לי מה להעיר לאבי על התנהגותו, או שמא כל אחד שנכנס על דעת כן הוא נכנס, ולכן אין צריך להעיר לאבי כלום על כך, ומה עוד שיתכן מאד, שאם יפסיד ב'סדרת החינוך', גם יפסיק לתת צדקה, כי כל ההנאה שלו, שהוא כהיום 'מחנך' את הדור הצעיר?

עוד יש לדון, האם יש להעיר לכותב הפנקס, שאולי יש בזה משום לשון הרע על אבי, שכותבים שכאן גר עשיר שמבזה עניים?

תשובה

אכן איסור של בין אדם לחבירו אין כאן, כי כל אדם שנכנס לבית העשיר על דעת כן נכנס, שיקבל את 'סדרת החינוך' שלו, אך בכל זאת יש בזה משום בין אדם למקום, שהעשיר עובר על ולא ירע לבבך בתתן לו.

וכמו שכתב הרמב"ן בהוספות לספר המצוות (שכחת הלאוין מצוה יז), שלא יחר בעינינו כשנותנים צדקה לעניים, שלא ניתן אותה אליהם בעין רעה, ונחשוב אותה מיעוט לנו, אבל יהיה זה בעינינו שכר ותועלת ותוספת בממוננו, לפי שהוא יתברך ישלם לנו הכל בכמה כפלים, והוא אמרו יתברך (דברים טו י) 'נתת תתן לו ולא ירע לבבך בתתן לו, כי בגלל הדבר הזה יברכה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך'.

הרי שהנותן צדקה שלא בלב שלם, עובר בלא תעשה ולא ירע לבבך

[וכתב בהעמק דבר (דברים טו י) דהיינו שלא יהיה ניכר עליך שאתה נותן לו בעל כרחו, דלב רע מעציב הפנים, וכמבואר בנחמיה (ב ב) 'מדוע פניך רעים וכו' אין זה כי אם רע לב'].

וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רמט ס"ג) צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תנחומין. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו. וכתב הש"ך (סק"ה) אפילו שנותן לו הרבה, ועובר על 'ולא ירע לבבך'.

אך אם יעירו לו הרבה וזה יגרום לו שלא יתן כלל צדקה, יש לומר שלא יעיר לו, כי אם לא יתן כלל יעבור על איסור חמור יותר, גם על איסור אימוץ הלב 'לא תאמץ את לבבך', וגם על עשה של 'נתן תתן לו'. אם כן כבר עדיף שיתן בפנים חמוצות.

מה עדיף שיתן בלב רע, או שלא יתן צדקה כלל

אבל אם נותן צדקה בעין רעה, עובר על לאו זה בקום ועשה, עכ"ד.

אך עדיין יש לדון שאם יפסיק לתת צדקה, העניים לא יתבעו אותו, וכשלא יתבעו ממנו צדקה, אולי אין עובר על איסור צדקה, ואולי עדיף שלא יתבעו אותו, ולא יתן צדקה, מאשר שיתבעו אותו ויתן צדקה בלב רע.

וכדי שיהיה טוב לו בעולם הזה ובעולם הבא, ולצאת ידי כל השיטות, עדיף להעיר לו, ולגלות לו שאין אף אחד שאכן מתחנך מדבריו, אלא רק מבקשים את כספו, ושיפסיק לבייש את העניים, ויתן אפילו סכומים קטנים בלב שמח, אמנם לעניים אולי עדיף שיתן להם סכומים גדולים, גם כשעוברים את 'סדרת החינוך', אבל לטובת נשמתו, עדיף שיתן סכומים קטנים, ובפנים שמחות, ולפיכך את העניים.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן קצט) כתב שנחלקו הראשונים אם עובר על איסור צדקה כשהעני לא תובעו. מהרמב"ם (ספר המצות לאוין רלב) משמע שדי בזה שנדע שיש עניים ויכולתנו להחזיק בהם כבר חייב בצדקה, ואילו הרשב"א (שבועות דף כה ע"א ד"ה אילימא) כתב, בשם רבותינו הצרפתים שהעשה והלאו לא נאמרו אלא כשהעני תובעו. ולשיטתם אם אין תובעים אותו, אינו עובר בלאו, ואם נתבע ואינו נותן עובר בלאו.

האם יש איסור לשון הרע למי שכתב זאת על הפנקס

ובענין השאלה אם יש בזה משום לשון הרע, כשכותבים בפנקס "כאן גר עשיר שמבזה עניים", נראה שאין בזה איסור לשון הרע, כיון שהלשון הרע היא לתועלת, והיא לטובת העשיר עצמו, כדי שהעניים לא יפגעו ממנו, ולא יעבור על איסור מלבין פני חברו, וטוב עשו שכתבו כן. וכמבואר כל זה בארוכה בחפץ חיים הלכות לשון הרע (פ"י) ויעו"ש שיש שבעה תנאים כדי שיוכלו לספר לשון הרע, והעיקר שבוודאי יש בזה תועלת, וגם שלא יגזים בסיפור הדברים, ונראה שבענין זה נתמלאו כל התנאים, ומותר לכתוב את סיפור הדברים כדי שאנשים אחרים לא יתביישו.

ואם כן לשיטת הרמב"ם, ממילא עובר על איסור תורה, ולכן עדיף שיתן בלב רע, אבל לשיטת הרשב"א אולי עדיף שלא יתבעו אותו ולא יתן, מאשר שיתן בלב רע.

כמו כן כתב בתשובות והנהגות (ח"ה סימן רפח) שבכת"י מהגה"ק השרף המהרי"ל דיסקין זצ"ל איתא, שכשאנו נותן צדקה כלל, עובר על הלא תעשה, ד"לא ירע לבבך" רק בשב ואל תעשה,

סימן ה

להביא זריקה לאמו לעצירת נשירת השער, כשהולכת בגילוי ראש

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אני בעל תשובה, ולצערי הרב אמי עדיין לא התקרבה, והיא הולכת בגילוי הראש, לאחרונה התחיל לה נשירת שער, היא שמעה שבעיר הסמוכה, יש רופא שנותן זריקה שלא רק עוצרת את הנשירה, אלא גם מגדלת את השער שכבר נשר. אמי בקשה ממני שאסיע אותה אל הרופא, כדי שתוכל לקבל את הזריקה.

שאלתי היא, מצד אחד יש בזה מצות כיבוד אם, לעזור לאמי, אבל מצד שני הרי שער באשה ערוה, ואם השער שלה יגדל, יהיה לה עוד שער, וכל שער שלא מכוסה זה ערוה, ואני מסייע לה באיסור זה?

תשובה

כתב בשו"ע (או"ח סימן עה ס"ב) שער של אשה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו קריאת שמע. והוסיף הרמ"א אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, מותר.

ועל פי זה הורה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בבעל תשובה שאמו עדיין לא חזרה בתשובה ומבקשת ממנו שילך לטייל עמה בחוצות, אם מותר לו לטייל עמה, או כיון שהולכת בגילוי הראש אסור, ואמר שאם הולכת לטייל במקומות כאלו שדרכן ללכת בגילוי הראש, אין בזה חשש הרהור.

וכן בענינו, כיון שאמו לא תלך בשערות במקומות שדרכן ללכת בכיסוי, אלא תלך רק ברחובות שאין דרכן לכסות, אף שיש בזה איסור, מכל מקום אין מכשילה את הרבים בהרהור, ולכן מותר לו להביא לה את הזריקה.

ודנו הפוסקים במקום שבעונותינו הרבים דרכן של הנשים ללכת בגילוי הראש, אם מותר לקרות קריאת שמע כנגדם. בערוך השולחן (שם ס"ז) התיר כיון שדרכם בכך, למרות שהוא איסור גמור, מכל מקום כיון שהדבר נפרץ דינן כבתולות ואין בזה הרהור. וכן התיר באגרות משה (ח"א סימן מ"ג וח"ד סימן טו). אמנם במשנ"ב (סק"י) כתב דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור לקרות ק"ש. וכן כתב בחזו"א (או"ח סימן טז סק"ח).

סימן ו

**נקלע לחובות ויש לו דירה עבור נישואי ילדיו, האם מותר לו
ליטול צדקה, או שצריך למכור את הדירה**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בשכונתנו יש קופת צדקה לטובת עניי השכונה, שנקלעו למצב קשה, לאחרונה קבלנו פניה, שאחד התושבים מצבו מאד קשה, עקב סיבון רפואי אצל אחד מבניו, והיה צריך להוציא הוצאות רבות, ונשאר לו חובות גדולים ממקרה זה.

לאחר בירור על מצבו, התברר לנו שלפני כמה שנים, היה לו בצד כמאה וחמישים אלף שקל, והוא קנה בכסף דירה נוספת קטנה, ולקח משכנתא גדולה ומשלם את המשכנתא על ידי הכסף שמקבל מהשוכר.

כעת שאלתנו אם אנו קופת הצדקה צריכים לעזור לו, כי מצד אחד אין לו כסף, ומצבו הכלכלי מאד קשה, אך יש לו אפשרות למכור את הדירה, וכך ישלם את כל חובותיו. הוא מצדו אינו רוצה למכור את הדירה, כי לטענתו יש לו כבר ילדים די גדולים בגיל 16 והוא קנה את הדירה בשביל שיהיה לו כסף לחתן אותם.

שאלתנו היא, האם אנו כגבאי צדקה יכולים לתת לו צדקה, שהרי הכסף שאנו מקבלים הוא ממעשר כספים עבור עניים, ואולי כל זמן שיש לו דירה נוספת אינו נחשב לעני?

תשובה

לכאורה צריך למכור את דירתו ואינו יכול לקבל צדקה, כשיש לו דירה להשקעה שאינו גר בה, וראיה לכך מהמבואר בגמרא בבא קמא (דף ז ע"א) הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רנג ס"ג) מי שהיו לו קרקעות, ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול, ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשווין, אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם, ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה.

הרי שדווקא כשיכול להפסיד משווי הדירה אין מחייבים אותו למכור, אבל כשיכול להשיג את המחיר שהוא

שזה בשוק, צריך למכור את הבית הנוסף שיש לו, [אמנם את הבית שהוא גר בו אין צריך למכור, כמבואר שם בשו"ע (ס"א)] ולא להתפרנס מהצדקה.

אמנם לכאורה יש לעיין למה קבעו חז"ל דווקא מי שיש לו מאתיים זוז, אין יכול ליטול מצדקה, והרי יש אנשים שצריכים יותר כסף, מאשר מאתיים זוז, והלא אמרו חז"ל (כתובות דף סז ע"ב) די מחסורו אשר יחסר לו, אפילו סוס ועבד לרוץ לפניו.

וכתבו הראשונים בפירוש המשנה (פאה פ"ח מ"ח) שיסוד התקנה של מאתיים זוז, משום שבזמנם רוב הצדקה התבססה על לקט שכחה ופאה ומעשר עני, שניתנים פעם אחת בשנה, ושיערו חז"ל שמאתיים זוז די עבור כסות ומזון של אדם לשנה אחת, ובשנה הבאה כבר יהיו לקט שכחה ופאה ומעשר עני של השנה החדשה.

לאור זאת כתב הטור (יו"ד סימן רנג) שכל אלו השיעורים נאמרו בימיהם שהיה להם קופה ותמחוי והיו מחלקין מעשר עני בכל שנה, והיו נוטלין לקט שכחה ופאה, לפיכך שיערו שמי שיש לו ר' זוז לא יטול לפי שיכול לעבור בהן שנה ולשנה הבאה יהיה לו מהיבול החדש, אבל בזמן הזה שאין כל זה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי

להתפרנס מן הריוח, והכל לפי הענין, והכל לפי המקום והשעה. וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רנג ס"ב) יש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח. ודברים של טעם הם.

לאור כל זאת, כתב בדרך אמונה (ביאור ההלכה מתנות עניים פ"ט הי"ג ד"ה לא יטול) שכהיום מאתיים זוז הם לא דווקא, ועיקר תקנת חז"ל שמותר ליטול צדקה על מה שצריך לשנה זו, וכל מה שצריך לשנה זו מותר ליטול, גם אם צריך יותר ממאתיים זוז, ואם יש לו הוצאות חריגות בשנה זו, גם אם יש לו מאתיים זוז יכול ליטול צדקה, וכן בדברים שלא יספיק בשנה הבאה לסדר, כגון לצורך נשואי בניו וכה"ג, מותר גם ליטול בשנה זו גם לצורך שנה אחרת, דהוי כצרכי שנה זו.

לאור זאת, כיון שכהיום בזמננו אי אפשר לאסוף צדקה עבור נישואי הילדים בשנה אחת, וכל מי שעניו בראשו, יודע שצריך כבר לאגור כסף עבור הוצאות הנישואין [שאינם בגדר מותרות] עוד כשילדיו קטנים, אם כן אם הכין דירה עבור נישואי ילדיו, אין זה בגדר מותרות, ואינו חייב למכור דירתו שהכין בעבורם, ומותר ליטול צדקה כדי להתפרנס.

סימן ז

תרם כלִיה האם יכול לנכות את המחיר מדמי מעשר כספים

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

תרמתי כליה לראובן, ובס"ד הניתוח הצליח והכל הלך למישרים, כעת נתעוררו לי שלש שאלות בנושא מעשר כספים:

א. אמנם ברוב מדינות העולם אי אפשר לקנות כליה בכסף, ואסור לסחור באיברי הגוף, אך ידוע שיש מסחר פורה בשוק השחור לאיברי אדם, ושם יש מחיר לכליות. זה תלוי לפי גיל התורם, מצב הכליה וכדו', כשבררתי על מחיר כליה כמו שהיה לי, אמרו לי, שאפשר לקבל שמונים אלף דולר, ברצוני לדעת האם אני יכול לנכות את שווי הכליה שתרמתי ממעשר כספים?

ב. אני מתפרנס מעריכה תורנית, אני מקבל עבודה בתשלום לפי שעות, היו לי הרבה עבודות לעשות, אך בגלל הניתוח והאשפוז, וההתאוששות, לא עבדתי, אמנם את כל ההוצאות מסביב קופת החולים מימנה, השאלה היא, האם אני יכול לנכות ממעשר כספים, את השעות בהם הייתי עובד בימים אלו, לולי הניתוח והאשפוז?

ג. אני מדי פעם צריך ללכת לרופא למעקב שקשור ישירות לתרומת הכליה, האם אוכל לנכות את ההוצאות בביקור, ומניעת העבודה מכספי מעשר?

תשובה

- א. לנכות ממעשר כספים את עלות הכליה** - בשו"ת מהרי"ל דיסקין (פסקים סימן כד) דן אם אדם שעבד אצל עני בחינם יכול לנכות את שכרו שהיה מגיע לו מכספי מעשר, וכתב שלכתחילה יכול לומר לעני, שהוא עושה לו בשכר, ושוב ינכה לו את שכרו, אך אם השאלה הוא מעיקר הדין, לכאורה גמילות חסדים בגופו היא מצוה אחרת מאשר מצות גמילות חסדים בממונו, וכמבואר בסוכה (דף מט ע"ב)
- בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו, גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. הרי שמצות צדקה הוא לגזוז מהונו ורכושו, לא לעשות בגופו.
- אמנם** כשעושה מלאכה אצל עני ואין לעני לשלם, לצדקה תחשב לו, והראיה, שבכל התורה כולה מלאכה ככסף ממש, כמו גבי קידושי אשה, שיכול לקדשה על ידי שעושה בעבודה מלאכה, ועל כרחך שההנאה גופה

נחשבת ממונא, ואף שהיה אפשר לחלק, ששם הקידושין עצמם נחשבים כאילו פסקו הממון עבור המלאכה, וזה נחשב לכסף, מכל מקום לא ניחא לחלק בהכי, כיון שהיה יכול לתבוע בבי"ד את עבודתו, שם כסף עלה.

הרי שכתב שגמילות חסדים בגופו אי אפשר לנכות ממעשר כספים, ורק דבר כזה שהיה יכול לתבוע על זה ממון בבי"ד. ולכאורה בענינו, אף שאין לך מצוה גדולה מזו של תרומת כליה, וזה גמילות חסדים בגופו הגדול ביותר, אבל אין זה מצות צדקה שגזז מהונו ורכושו.

אלא שיש לדון, אילו לא היו מסכמים שנותן לו בחינם, אם התורם היה יכול לתבוע ממון בבי"ד על כך. ולכאורה כיון שיש הסכמה של אומות העולם שאין לשלם על כך, אולי גם הסנהדרין היו מסכימים על כך, כי זה עלול לגרום להריגת אנשים עבור תאוות ממון, ואם כן אין זה שוה ממון.

אלא שיתכן שאפשר לנכותו, כי באמת כליה היא דבר השוה הרבה כסף, ומה שאין משלמים על כך, לא בגלל שאין זה שוה ממון, אלא משום תיקון העולם, ולכן הדעת נוטה שאפשר לנכותו ממעשר כספים.

ב. לנכות את העבודה שלא עבד - הגאון רבי יעקב קמינצקי נשאל (אמת ליעקב יו"ד הערה 136) אם מותר לנכות ממעשר דמי הוצאות הדרך בשביל

לתרום דם לחולה מסוכן, והאם מותר בכה"ג לנכות מדמי מעשר את ההפסד מה שהיה יכול ללמוד בשכר עם אחרים?

והשיב: דמי הוצאות הדרך מותר לנכות, דאף שהתרמת הדם

היא בגדר פיקוח נפש שהיה מחויב לעשות כן בלאו הכי, ואפשר שגם מותר לחלל שבת עבור זה, מ"מ נראה שאין זה אלא ספק פיקוח נפש בי באמת כרגיל יש לבית החולים מספיק דם, ורק ע"י התרומה יכולים למלאות את מכסתם ולכן אפשר שיכול לעשות כן בשבת דמידי ספק פיקוח נפש לא יצא, ולענין מעשר כספים שאינו אלא מנהג טוב אזלינן בספק בהיפך לקולא, ולומר שאין כאן פיקוח נפש, ולכן יכול לנכות את ההוצאות ממעשר כספים.

אבל מה שהפסיד משכר לימודו בגלל ההתרמה זה אינו יכול לנכות מדמי מעשר, דאין זה אלא מניעת רווח, ובפרט שמעיקר הדין, הרי אסור ליטול שכר עבור הלימוד, ורק שכר בטלה מותר וזה לא שייך להחשיב להפסד.

ולכאורה למד דינו שאם זה היה וודאי פיקוח נפש לא היה יכול לנכותו ממעשר כיון שחייב בכך, ממה שאמרו בקידושין (דף ח ע"ב) בעי רב מרי, כלב רץ אחריה, ונתן ככר לכלב כדי להצילה, האם מתקדשת בככר זה, בההוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה, גמרה ומקניא ליה נפשה, או דלמא מצי

אמרה ליה מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן, תיקו.

אך היה מקום לדון על זה, שהנה הקשה הקובץ שיעורים (אות עו) לשיטת הרא"ש שהמציל את חברו חייב לשלם לו, אם כן אי לאו הקדושין היתה חייבת לשלם לו, ומה בכך שחייב להצילה, מ"מ הרי נתן לה ככר השוה כסף לשם קידושין.

ותירץ מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלפי הצד בגמרא שאינה מקודשת היינו שבשעת הקידושין לא נתן לה כלום, אלא שעקב שהצילה בכספו, יכול לתבוע ממנה שתשלם לו דמי הככר, וזה רק חוב עליה, והמקדש במלוה אינה מקודשת. והגמרא דנה רק אי מתקדשת בהנאה שיש לה על כל פנים עכשיו שניצלת על ידו.

על כל פנים בשביל מעשר כספים די בזה, ולכאורה יכול לנכות גם אם הלך להציל בפיקוח נפש ודאי.

גם מה שכתב שמניעת רווח אי אפשר לנכות, צריך ביאור, שהרי אילו היה משיב אבידה, ונתבטל ממלאכתו בשביל השבתו, היה יכול לתבוע את הכסף בבי"ד, ואם כן כשהולך להצילו שישודו הוא מדין השבת אבידה, למה לא יוכל לנכות את שכר הבטלה המוכחת, שהיה לו עבודה ולא היה יכול לעשותו.

אמנם אם כבר ניכה ממעשר כספים את עלות הכליה, אינו יכול

לנכות גם את מה שהפסיד בעבודתו, והרי זה דומה למי שקטע את ידו של חברו, שמבואר בבבא קמא (דף פג ע"ב) שאינו חייב לשלם לו מה שמתבטל ממלאכתו, אלא משלם לו שבת כאילו הוא שומר קישואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו.

גם בענינו כיון שכבר ניכה את דמי הכליה, אם כן זה כולל גם מה שנתבטל ממלאכתו, שהרי בשביל לתרום כליה צריכים להתאשפז לשבוע.

ג. כשצריך מדי פעם ללכת לרופא להבדק - ומה ששאל כשצריך מדי פעם ללכת לרופא להבדק, אם יכול לנכות את ההוצאות ממעשר, הנה אם כבר ניכה את שווי הכליה ממעשר כספים אינו יכול, והרי זה כאילו כבר קיבל את תמורתו, ונחשב כהולך לצורך רפואתו האישית, ומי שהולך לרופא, אינו יכול לנכות את ההוצאות ממעשר.

אך גם אם לא ניכה את דמי הכליה, מסתבר שאינו יכול לנכות את ההוצאות, כי התרומה כבר נגמרה, ואת המצוה כבר עשה, וכעת אינו הולך אלא לטובת עצמו.

לסיכום: א. הדעת נוטה שיכול לנכות את מחיר הכליה ממעשר כספים. ב. אם ניכה את דמי שווי הכליה [שמחירה רב מאד] אינו יכול לנכות גם את שכר הבטלה והמעקב, כי המחיר כולל את הכל.

סימן ח

**עשיר תרם אלפיים שקל לכל מי שלא הרויח ששת אלפים שקל
בחדש אדר, האם מותר לוותר על מאה שקל מהמשכורת**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

עשיר הגיע לראש הכולל שלנו, ואמר שהוא רוצה לתרום אלפיים שקל עבור קמחא דפסחא, לכל אברך שהוא ואשתו יחד אינם מרויחים ששת אלפים שקל בחדש, וכל אברך צריך להביא את תלוש המשכורת של אשתו לחדש אדר, ואם הוא ואשתו יחד לא הרויחו את הסכום הנ"ל, יקבל ממנו אלפיים שקל.

אני מקבל בכולל אלפיים מאתיים שקל, ואשתי מקבלת שלשת אלפים ותשע מאות שקל, ויחד אנחנו מקבלים ששת אלפים ומאה שקל, האם מותר לאשתי לומר לבעל הבית שלה, שהחודש היא מוותרת על מאה ועשר שקל מהמשכורת, כך שיתן לה רק שלשת אלפים שבע מאות ותשעים, וביחד נרויח רק חמשת אלפים תשע מאות ותשעים שקל, ונוכל לקבל עוד אלפיים שקל מקמחא דפסחא, או כיון שבאמת מגיע לה הכסף, והיא אינה רוצה לקבל, אסור לנו לקבל את הקמחא דפסחא?

תשובה

<p>אמרו חז"ל (סוטה דף כא ע"ב) היכי דמי רשע ערום, זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. ובירושלמי (פאה פ"ח ה"ז) מסופר, שהיה תלמיד אחד, שרבי היה רגיל לתת לו פעם בשלש שנים את כל המעשר עני שלו, באחד השנים היו לו 199 זוז, והתלמידים שהיתה עינם צרה בו, נתנו לו דינר אחד, והיה לו מאתיים זוז, וכשרבי רצה לתת לו את המעשר עני, אמר לו, כבר יש לי מאתיים זוז, רמז רבי לתלמידיו, ולקחו אותו לחנות וקנה מאכל ברבע דינר, ונחסר לו מהמאתיים זוז, ונתן לו את המעשר עני.</p> <p>ולכאורה קשה, למה קיבל התלמיד את הדינר, וכן קשה למה הנותן לעני דינר, הוא רשע ערום, הרי העני יכול לסרב לקבלו.</p>	<p>חז"ל (סוטה דף כא ע"ב) היכי דמי רשע ערום, זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. ובירושלמי (פאה פ"ח ה"ז) מסופר, שהיה תלמיד אחד, שרבי היה רגיל לתת לו פעם בשלש שנים את כל המעשר עני שלו, באחד השנים היו לו 199 זוז, והתלמידים שהיתה עינם צרה בו, נתנו לו דינר אחד, והיה לו מאתיים זוז, וכשרבי רצה לתת לו את המעשר עני, אמר לו, כבר יש לי מאתיים זוז, רמז רבי לתלמידיו, ולקחו אותו לחנות וקנה מאכל ברבע דינר, ונחסר לו מהמאתיים זוז, ונתן לו את המעשר עני.</p>
---	---

ציונים והוספות

ב. בהגהת חזונו שמואל מבאר בזה את הפסוק (משלי כב) 'אל תגזול דל כי דל הוא', ובילקוט שם הקשה אם דל הוא מה יגזול ממנו, ונראה שהזהיר בזה לבלתי לגזול מהדל דלותו ועניותו ע"י שמוסיף לו זוז להשלים המאתיים כדי שלא יוכל לקבל מהצדקה, וזהו אמרו 'אל תגזול דל' שלא יגזול הדלות שלו ממנו, 'כי דל הוא', כלומר כי ישאר דל כמקודם וגם מן הצדקה יהיה אסור לו לקבל.

ולמפק אזוי. הרי שאסור לאדם לעשות תחבולות, כדי להטיל עצמו על הבריות.

ומה שאמרו דאי מפקיר ליה לנכסיה, היינו לגבי אכילת דמאי, שהוא איסור ואינו מטיל עצמו על הבריות, או בשביל לזכות בפאה, שעדיין לא זכה בה אדם, מותר לו להפקיר נכסיו, אבל לא בשביל לקבל צדקה מאחרים, וראיה לכך, שהרי גם אם עדיין לא הפקיר נכסיו מותר לו לאכול דמאי, ובצדקה בוודאי אם עדיין לא הפקיר, רק שיכול להפקיר אסור לו ליטול צדקה, אלא שהוא דין מיוחד בדמאי, אבל בשביל לקבל צדקה, אין להפקיר נכסיו.

וכעין זה כתב בעלי תמר (ירושלמי שם) שלכן אסור לעני לסרב לקבל זוז כשיש לו קצ"ט זוזים, מפני שהוא בכלל מי שאינו צריך ליטול ונוטל, שהרי באמת היה יכול להיות לו מאתיים זוז אלא שעשה תחבולה שיצטרך ליטול.

אמנם בעניננו, היה מקום לומר כיון שהוא עני, ומותר לו לקבל צדקה, רק שהעשיר עשה תנאי שמי שיש לו ששת אלפים שקל לא יקבל, אולי מותר לו לעשות תחבולה כדי לקבל את הצדקה, שמגיע לו מן הדין.

אך נראה שבכל זאת אסור לו לקבל את הכסף, שהרי העשיר עשה תנאי שאינו רוצה לתת למי שמרויח ששת אלפים שקל, וכיון שהוא יכול להרויחם, אינו בכלל התנאי.

ותירץ ביפה מראה [בתירוץ השני] שאסור לעני לסרב לקבל את הדינר כשהוא מתכוון שעל ידי כן יוכל לקבל צדקה, ולכן גם הוצרך רבי לומר לתלמידיו לעשות תחבולה להוציא ממנו את הדינר מפני הוא שבעצמו אסור לו להוציא הדינר כדי לקבל צדקה.

וכן אמר לי מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אחד רוצה לתת לעני דינר ומסרב לקבלם, אסור ליתן לו אלף זוז, כיון שבאפשרותו לקבל זוז, ונמנע מלקבלו, נחשב כיש לו מאתיים זוז.

ולכאורה יש להעיר על כך ממסכת שבת (דף קכו ע"ב) שאמרו 'דמאי הא לא חזי ליה? כיון דאי מפקיר ליה לנכסיה והוה עני וחזיא ליה, השתא נמי חזי ליה', יעו"ש. ולדבריהם הרי לא נחשב לעני, שהרי בידו לזכות מההפקר.

ואולי אפשר לתרץ, שאין הכי נמי שאסור לעני להפקיר נכסיו ולהטיל עצמו על הבריות, והרי אמרו חז"ל בכתובות (דף נ ע"א) המבזבז אל יבזבו יותר מחומש שמא יצטרך לבריות, וכל שכן הכא שמפקיר נכסיו כדי להצטרך לבריות, וכן כתב הרמב"ם (דעות פ"ה הי"ב) אסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו ויטריח על הבריות, וכן כתבו התוספות בבבא קמא (דף ז ע"א ד"ה אי) מי שיש לו קרקע ואינו מוצא למוכרם, לא יטול כלל, לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל

סימן ט

סיים במוסף של ראש חודש "בא"י מחדש חדשים"

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

היום בראש חודש בתפילת מוסף טעיתי, ובברכה הרביעית, במקום לסיים "בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים", טעיתי וסיימתי "בא"י מחדש חדשים" [כמו שאומרים בקידוש לבנה], האם יצאתי בדיעבד, או שמא אני צריך לחזור ולהתפלל?

תשובה

בספר גליוני הש"ס (ירושלמי זרעים אות מג) הסתפק אם ביום ראש חודש יש קדושה, והביא כמה ראיות מהש"ס שלכאורה בראש חודש יש קדושה, וכתב שזה מחלוקת בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ב) שנחלקו כיצד מסיים בתפילת מוסף של ראש חודש, רבי יוסי בר נהוריא אמר "מקדש ישראל מחדש חדשים". רבי חייא בר אשי אמר "מקדש ישראל וראשי חדשים". ויש לומר שהם חולקים בשאלה זו, שרבי יוסי הסובר שמסיים מחדש חדשים, סובר שראש חודש אין בו קדושה, ולא שייך לומר מקדש ישראל וראשי חדשים, דהראשי חדשים אין בהם קדושה, ועל כן אומרים רק מחדש חדשים.

ולהלכה קיי"ל שצריך לומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" וכן הוא פשוט בבבלי (ברכות דף מט ע"א) ללא שום חולק, והיינו ישראל דקדשינהו לראשי חדשים, אם כן בענינו טעה בשנים, א. שלא אמר מקדש ישראל, דהיינו שלא הזכיר שהקב"ה מקדש לישראל, וישראל מקדשים את הראש חודש, ב. שסיים מחדש חדשים במקום וראשי חדשים דהיינו שלא הזכיר שיש קדושה לראש חודש, ולכן לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל.

לסיכום: יתפלל שנית, ויאמר "בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים".

מה הנפקא מינה אם יש קדושה לראש חודש

בגליוני הש"ס דן האם יש קדושה בראש חודש, ופשט שיש קדושה, ויש להסתפק מה הנפקא מינה למעשה אם יש קדושה לראש חודש או לא?

תשובה

יש לומר בכמה אופנים: א. כתב בטור בסעודת ראש חודש והביא ראיה לזה, דאמרינן בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) באלו מצוה להרבות (או"ח סימן תיט)

אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת המגילה, אבל סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין, ומדקתני סעודת ראש חדש בהדי סעודת פורים משמע שהיא מצוה, ואיתקש נמי למועד דכתיב (במדבר י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם", וכתיב (שמואל א כ) גבי דוד כי זבח משפחה לנו, וראש חודש היה.

גם בברכי יוסף (שם) כתב מצוה להרבות בסעודת ראש חודש. והוסיף בטעם כי יש קדושה בראש חודש, ועם היות

דקדושת יו"ט יותר מר"ח, מצינו מעלה לר"ח יותר מימים טובים, והוא שאין אור גהינם שולט בראש חודש כשבת, כי שבת ור"ח הונחלו מיום שנברא העולם, אבל ימים טובים באים מצד הנסים שנעשו אח"כ.

ב. אדם שנדר שבכל הימים שיש בהם קדושה, ילמד קדשים, האם בראש חודש ילמד לימודו הרגיל, או שילמד קדשים, ולכאורה לפי מה שכתבו הפוסקים שיש בראש חודש קדושה, ילמד קדשים.

הוצאות ראש חודש האם הוא מן המניין

בביצה (דף טז ע"א) אמרין כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה, ובטור הביא בשם הפסיקתא שגם הוצאות ראש חודש אינו מן המניין.

אמנם בבאר היטב (סימן רמב סק"א) כתב כל מזונותיו של אדם קצובין לו

מראש השנה חוץ מתשרי, ר"ת של תשרי תלמוד תורה, שבתות, ראש חודש, יום טוב, אך כתב, שהוצאת ראש חודש, היינו מה שמביאים התינוקות להרב שלהם בראש חודש, ומשמע שסעודת ראש חודש אינה מצוה. אמנם במשנ"ב (סימן תיט סק"א) כתב, שבפשטות דברי הטור והראשונים שהביא, שיש מצוה באכילת ראש חודש, ועל זה קאי, שאין זה מן המניין.

חודש ניסן כולו ראש חודש

כתב בשל"ה (פסחים פרק נר מצוה) 'החדש הזה לכם ראש חדשים' על דרך רמז נוכל לומר, דהפסוק רומז, החדש הזה כולו הוא ראשי חדשים, שכל יום הוא כראש חודש, וכמו שכתב הטור (סימן תכט) בשם מסכת סופרים (פכ"א ה"ג), דאין מתענין בכל חודש ניסן.

לאור דבריו יש להסתפק מה הדין כשנדר שבימים שיש בהם קדושה ילמד קדשים, ולפי השל"ה שכל החודש הוא ראש חודש, ובראש חודש יש קדושה, אולי בכל חודש ניסן יש קדושה, ואולי כל החודש אינו ממנין ההוצאות, וצ"ע.

סימן י

חולצה צליאק, כיצד יקדש במקום סעודה, והאם יכול להמשיך
לאכול בשבת לאחר השקיעה, והאם חייב באכילת מצה

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אני חולה צליאק, ואסור לי לאכול מאכלים שיש בהם גלוטן, והלחם
שאני אוכל עשוי מאורז, רציתי לברר כמה ספקות שנתעוררו אצלי
בעקבות זה:

א. בשבת כשאני שומע קידוש, ואני אוכל פת אורז, האם זה נקרא קידוש
במקום סעודה?

ב. בסעודה שלישית כשאני מתחיל את הסעודה סמוך לשקיעה, האם
מותר לי להמשיך לאכול גם לאחר השקיעה, כדין מי שהתחיל בסעודה
שאינו צריך להפסיק, או שמא כיון שאין זה נחשב לסעודה ממש,
אסור להמשיך?

ג. בליל הסדר כשאין לי כזית מצה ללא גלוטן, האם אני פטור מאכילת
מצה, או שעלי לאכול כזית מצה, למרות הסיכון בדבר?

תשובה

- א. לגבי קידוש, הטוב ביותר שישתה **אם** אין לו שתי כוסות יין, יכול לסמוך
שתי רביעיות של יין או מיץ ענבים על פשטות לשון השו"ע (שם ס"ה)
בהפסק [לא בבת אחת], וזה נחשב בשם הגאונים, שדי ברביעית אחת של
לקידוש במקום סעודה וכמו שכתב יין, וזה נחשב לקידוש במקום סעודה.
במשנה ברורה (סימן רעג ס"ק כז) בשם
הלבוש. ובשער הציון (ס"ק כט) הוסיף,
שרבו האחרונים שנקטו כהלבוש,
שבשביל קידוש במקום סעודה אין די, פירות נחשב לסעודת קבע, דכל סעודת
ברביעית אחת.¹ שבת נחשבת קבע.²

ציונים והוספות

ג. אמנם כתב בשם רע"א שלכתחילה אין לסמוך על שתיית יין שיחשב לקידוש במקום סעודה, ובפרט
לא בסעודה של ערבית.

ד. אמנם אין לסמוך על כך, רק בחולה, וכמו שסיים במשנ"ב שדעת הטור והשו"ע אינו כן, וכן העיקר
להלכה, ורק שאפשר לסמוך על כך, כשחלש לבו קצת ואין לו עתה מחמשת המינים לסעוד אחר
הכוס, ודווקא בשחרית אבל בלילה בודאי אין לסמוך עליו דשארי פוסקים לא ס"ל כוותיה.

השולחן (או"ח סימן רצט ס"ה) שאי אפשר להמשיך לאכול לאחר חשיכה אלא כשאוכל פת, אבל אם היה יושב ושותה או אפילו רבים שישבו לשתות וחשכה צריכים להפסיק, שאין זה קביעות, ואפילו אוכלים פירות ומגדנות, ואפילו אוכלים מזונות אין זה קביעות דאם הוא קביעות היה להם ליטול ידיהם ולברך המוציא, ומדלא עשו כן הוה אכילתם עראי וצריכים להפסיק. ויעוין בשמירת שבת כהלכתה (פנ"ט הערה מז) בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שיש להסתפק בדבר, שיתכן שרק בשתיה צריך להפסיק, שאין זה חשוב כקביעות.

אמנם בענינו, שאכילת אורז פירות היא הקביעות אצלו, כיון שזה עיקר אכילתו, ואינו יכול לאכול פת, אם כן אין ראייה ממה שלא נטל ידיו, ויכול להמשיך לאכול.

ג. לגבי כזית מצה בפסח, לא כל הסובלים מצליאק, הם רגישים באופן שוה, רוב הרגישים, לא יזיק להם אם יאכלו כזית אחד, ואין באכילת כזית מצה סכנה, כי אם חשש של שלשולים ופריחה, והנה נחלקו המהר"ם שיק והחלקת יואב, אם אדם שיעשה מצוה יכניס עצמו לחולי שאין בו סכנה, אם פטור מהמצוה.

דעת החלקת יואב (דיני אונס ענף ז) שאדם פטור מלקיים מצוה אם זה יגרום לו חולי שאין בו סכנה, יעו"ש ראייתו, אך דעת המהר"ם שיק (או"ח סימן

וכן כתב בהגהת יעב"ץ (פסחים דף קיד ד"ה רש"י) וז"ל: אם אין לו פת ויש לו שאר מאכלים מקדש עליהם, שהסעודה נקרא לחם בכל מקום וכל דבר שסועד לחמו הוא, היכא דלא אפשר בפת..., עכ"ל. וכן כתב בספרו מור וקציעה (סימן רעא) היכא דלית ליה פת ויש לו שאר מאכלים המשביעים, מקדש עליהם. וכן החולה שאינו יכול לאכול לחם, יקדש על מאכלו הנאות לו, כי לחמו הוא. שכל דבר הסועד קרוי לחם בכל מקום. וכן משמע בפסוק (ויקרא כב, יא) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, וגם חזה ושוק בכלל. אף על גב דכי אפשר בפת ודאי איהו קדים, דמוקדם לברכה הוא. מיהא בדלא אפשר, שאר מיני מאכל לגביה, שפיר דמי.

וכן כתב בארחות רבנו (ח"א עמוד קיב) ששאלו את החזו"א על אחד שכל מזונו ירקות, ואסור לו לאכול דבר אחד מה יעשה עם קידוש במקום סעודה, והשיב החזו"א שכיון שזה מזונו, אם כן גם לענין קידוש, זה נחשב לקידוש במקום סעודה.

וכל שכן כשאוכל לחם העשוי מאורז, שמברכים עליו בורא מיני מזונות, שעבור חולה שאינו יכול לאכול פת, זה עדיף יותר מפירות ושאר תבשילים.

ב. לגבי המשך הסעודה בסעודה שלישית, נראה שיכול להמשיך סעודתו, וזאת על פי מה שכתב בערוך

הציון, אבל לולא זה לא היינו פוטרם הגם שגורם לחולי, וגם הוא לא פוטר רק במצוה דרבנן אבל דאורייתא עדיין אין לנו.

ואם אין בזה חשש סכנה כלל, יאכל כזית אחד ויאמר 'הא לחמא דאסוותא היא', ושומר מצוה לא ידע דבר רע. אך יש לציין שאם אוכל רק כזית אחד, ואינו אוכל אפיקומן, לא יאכל את הכזית מיד בתחילת הסעודה, אלא יאכל מרור, ואח"כ יאכל את הסעודה, ולקראת סוף הסעודה, יטול ידיו יברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל אותו כזית, כמבואר במשנ"ב (סימן תפב סק"ו) לענין חולה שאינו יכול לאכול רק כזית אחד של מצה.

רס) שגם אם יגרם לו חולה שאין בו סכנה, חייב בכל המצוות, והביא ראייה מהמבואר בשו"ע (או"ח סימן תעב ס"י) דמי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו דצריך לדחוק עצמו לשתות ד' כוסות, ולא דוקא מזיק בעלמא, אלא גם אם יחלה בחולי שאין בו סכנה חייב במצוה, ורק ספק סכנה פטור.

וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן ריט) שכדבריו נוטים רוב הפוסקים, ואף שכתב במשנה ברורה (שם ס"ק לה) שמחויב בד' כוסות, רק כשמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה, אבל אין בכלל זה כשיפול למשכב מזה. והיינו גם חולה שאין בו סכנה, מכל מקום גם המשנ"ב לא פוטר רק מטעם שאין זה דרך חירות, כמו שמפורש טעמו בשער

סימן יא

לבקש מאדם שיש לו אינטרנט לחפש לו שם חומר

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

שומר תורה ומצוות שנצרך לחומר מסוים הנמצא באינטרנט, האם מותר לו לבקש מאדם שמחזיק באינטרנט שיוציא לו את החומר משם או לא? כמו כן אדם הנצרך לצלם משהו במצלמה, האם מותר לו לבקש ממי שיש לו מצלמה במכשיר הטלפון שאינו כשר, או שאין לעשות כן, כי נותן גושפנקא לאלו שאינם מצייתים לגדולי התורה?

תשובה

לא לבקש חומר, ולא לבקש לצלם, זונה' שהוא מרגיע את עצמו שעושה "שקץ" תשקצנו, ותעב תתעבנו כי חסדים עם הדברים המתועבים. וגם חרם הוא", ויש בזה גם משום 'אתנן שהוא מכשילו בדברים אסורים.

סימן יב

**אשתו הפרישה חלה, ובעלה 'פסק' שההפרשה לא היתה כדין,
והחזירה את החלה לעיסה, ונתברר שההפרשה היתה כדין**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בליל שבת האחרון הגיע אלי אברך, שנישא לפני כמה חדשים, ורצה לברר כמה הלכות ש'פסק' היום לאשתו בענין הפרשת חלה שאשתו ערכה היום בפעם הראשונה לאחר הנישואין.

וכך סיפר: אשתי חלמה כל חייה שבביתה היא תאפה את החלות בבית, כמו שמבואר בהלכה שכן צריך לנהוג, ואכן היא הכינה עיסה והפרישה חלה, כשבאתי הביתה לאחר ההפרשה, היא ספרה לי בשמחה על ההפרשה, ואמרה לי, קיימתי היום בפעם הראשונה את המצוה שחלמתי עליה כל החיים, לאפות חלות בבית, ולקיים מצות הפרשת חלה.

כשבררתי פרטים על ההפרשה, שאלתי אותה אם העיסה היתה מכוסה במגבת, בשעת ההפרשה, היא השיבה שלא, כי לא ידעה שצריך לכסות את העיסה במגבת, אני שבביתי הייתי רגיל שאמי מפרישה חלה כשהעיסה מכוסה, 'פסקתי' מיד על המקום שההפרשה היתה שלא כדין, כי זה נקרא 'שלא מן המוקף' וצריך הפרשה חדשה.

היא שאלה אותי לברך שוב, אמרתי לה 'בטח', תחזירי את החלה למקומה, תכסי את העיסה, וכך תפרישי שוב בברכה.

כעת אני שואל את הרב, האם 'פסקתי' כהלכה?

כשמעתי את הדבר הזדעזעתי, לא רק שהכשיל את אשתו בברכה לבטלה, אלא הרי ההפרשה הראשונה היתה כדין, ואם כן כשהחזירה את החלה למקומה, הרי כל העיסה היא דמאי, שבתוך העיסה מעורבת חלה.

הבעל כששמע על הדבר מאד התחרט על מעשהו, ורוצה לתקן את הדבר, אבל מאד מתבייש מאשתו, שלא תדע, שכל ה'פסק', שפסק היום בנחרצות, עם דפיקה על השולחן, היתה בטעות, והוא פסק של עם הארץ.

כעת הסתפקתי בכמה ספיקות:

א. מי יכול להשאל על הפרשת חלה, רק האשה שהיא הפרישה את החלה, או שגם הבעל יכול להשאל על ההפרשה, כיון שסוף כל סוף העיסה שייכת לו, שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה?

ב. האם אפשר להשאל על ההפרשה בליל שבת, שהרי אין נשאלים על נדרים בשבת?

ג. כעת מתברר שההפרשה הראשונה היתה כדון, וההפרשה השניה לא היתה הפרשה כלל, כי העיסה כבר היתה פטורה בשעת ההפרשה, אך צריך להשאל על ההפרשה הראשונה, כיון שהחלה מעורבת בעיסה, האם לאחר שישאלו על ההפרשה הראשונה, תחול ההפרשה השניה, או שמא כיון שההפרשה היתה בפטור, אין ההפרשה כלום, ולאחר שישאל יצטרכו להפריש פעם שלישית?

ד. אם צריכים להפריש חלה פעם שלישית, האם מותר להפריש בשבת, כי האברך מאד מתבייש מאשתו, וכשיבא לביתו לקדש על החלות, מה יאמר לה, שצריך לבקש חלות מהשכנים, כי ה'פסק' שלו היה טעות?

תשובה

אילו היה בעיסה ק"א פעמים כנגד החלה שהפרישה, הרי שהחלה בטלה ברוב, כדון חלה שבטלה בק"א, וא"כ השאלה היתה רק על מה שהפרישה פעם שניה בחינם, וברכה ברכה לבטלה.

אך בעניננו לא היה בעיסה ק"א כנגד החלה שהפרישה, ואם כן כל העיסה היא מדומעת, ואם כן יש להשאל על החלה שהפרישה בפעם הראשונה, ולאחר מכן צריך להפריש חלה פעם שנית.

אם אפשר להשאל על החלה, ומה הדין בשבת

ראשית יש לדון אם אפשר להשאל על ההפרשה הראשונה. כתב הרמ"א (יו"ד סימן שכג ס"א) אם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר, דנשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת.

אמנם בט"ז (סק"ב) חולק, וסובר דאם השאלה היא מפני התערובות שלא יאסר אין מועיל שאלה, דדווקא אם סיבת השאלה היא בעצם הפרשת החלה שהיתה שלא כרצונו, בזה מהני שאלה כמו בנדר כשיש שאלה או חרטה בעיקר הנדר, אבל אם אינו מתחרט על

עצם ההפרשה, אלא שנולד לאחר מכן תערובת, אין מועיל שאלה, וראיה לדבר דאם לא כן לא משכחת כרת בשחוטי חוץ, דבוודאי ישאל על ההקדש כדי לצאת מאיסור כרת, אלא וודאי דכדי להנצל מאיסור לא מהני שאלה.

אבל הש"ך בנקודות הכסף, הסכים לדברי הרמ"א, וכתב שאכן בשחוטי חוץ אם ישאל יהיה פטור מכרת, אלא שצריכה להתחרט על החלה מעיקרו מפני סיבת התערובת. ורוב האחרונים הסכימו לדברי הרמ"א.

וגם בשבת אפשר לשאול על הנדרים שהם לצורך השבת, כמו שכתב בשו"ע (או"ח סימן שמא ס"א) מתירים נדרים בשבת אם הם לצורך השבת.

שליח שהפריש מי יכול להשאל על ההפרשה

דנו הפוסקים השולח שליח להפריש תרומות ומעשרות או חלה, וצריך להשאל על ההפרשה, מי ישאל, השליח שהוא הנודר בפועל, או המשלח, שהוא נתן את הכח למשלח להפריש.

ונאמרו בזה כמה שיטות, יש אומרים שרק המשלח יכול להשאל

ולא השליח^ה. אך אינו יכול להשאל על ההפרשה, שהרי הוא לא הפריש, אלא ישאל על מה שעשאו שליח^י. ויש אומרים שרק השליח יכול להשאל, ולא המשלח^י, ויש אומרים ששניהם יכולים להשאל, ומהיות טוב ישאלו שניהם השליח והמשלח^ה.

אשה היא בעלים או שליחה

יש להסתפק כשאשה מפרישה תרומות ומעשרות [ולגבי חלה יעוין להלן], האם היא נחשבת לשליחה של בעלה, כיון שהפירות שלו שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אלא שהוא נותן לה רשות להפריש, או שמא לגבי הפרשה יש לה דין של בעלת הבית.

והנה אמרין ביבמות (דף פו ע"א) ואכלתם אותו בכל מקום אתם

ציונים והוספות

ה. רדב"ז (תרומות פ"ד ה"ט), פתחי תשובה (יו"ד סי' שלא סק"ו) בשם משנת חכמים, וכן דעת המנחת פתים (יו"ד סימן שלא סעי' כט) וכן דעת הבאר יצחק (יו"ד סי' כח) וכן דעת האחיעזר (יו"ד סימן לז אות ה) וכתב בדרך אמונה (שם ציון הלכה ס"ק תפג) שכן שמע בשם מרן החזו"א זצ"ל שהמשלח יכול לישאל ולא השליח.

ו. חת"ס (יו"ד סימן שכ), ואף דלא מצינו שאלה על שליחות כיון דבשליחות זה מסר לו כחו לתרום שייך לשאול על זה.

ז. עונג יום טוב (יו"ד סי' קיג) וכן כתב במקדש מעט (סי' שכג ס"ק יא).

ח. חת"ס (שם) הובא בפתחי תשובה (שם).

וביתכם', לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. הרי שאם האשה נותנת לאחר רשות לתרום, לכאורה היא בעלים, כי שליח אינו יכול לעשות שליח, [והראיה שבאשה צריך פסוק מיוחד לרבות שהיא יכולה לעשות שליח].

נתקשה החזו"א בביאור הגמרא ביבמות, שאם עיקר כוונת הפסוק שיכולה לתרום ממה שאוכלת, הרי זה סברא שהבעל נותן לה רשות על כך, ולמה צריך פסוק לזה.

אולם הרמב"ם (תרומות פ"ד הי"ב) פסק, הבן..., והאשה תורמין על מה שהן אוכלין, אבל לא יתרמו על הכל, שאין אדם תורם דבר שאינו שלו. הרי שאשה אינה בעלים לתרום^ט. וכן נקטו הפוסקים^י שאשה היא רק שליחה של הבעל, ואינה הבעלים בעצמה, וכבר

אמנם בבאר יצחק (יו"ד סימן כח ענף ו) כתב, שמדברי הגמרא שאמרה שיכולה לתת רשות לשליח לתרום, משמע שהיא בעלים ממש, ומה שכתב הרמב"ם (שם) הבן כשאוכל עם אביו, והאשה בעיסתה תורמין מפני שהן ברשות. היינו משום שזה ברשות התורה ולכן נחשבת לבעלים.

אשה שהפרישה תרו"מ מי יכול להשאל על ההפרשה

כתב במנחת פתים (יו"ד סימן שלא סעי' כט) אף ששליח שתרם אינו יכול להשאל על שליחותו, שתיכף שאמר הרי זה תרומה כלתה שליחותו, אך נראה דאשה שאני, כיון דהגמרא ביבמות למדה שאשה יכולה לעשות שליח לתרום, הרי שעשתה התורה את האשה ממש כבעלים, ושפיר יכולה להשאל על החלה שהפרישה.

לגבי ההפרשה, כיון שהתורה זיכתה לה, ורק היא יכולה להשאל, וצריך עיון אם בעלה יכול להשאל, שיש לומר כיון שנעשתה כבעל דבר מפאת עצמה, לכן נסתלקה זכות הבעל לגבי שאלה.

אמנם כל זה לשיטתם, שאשה אינה שליח של בעל, אלא היא בעלת הבית, אבל לשיטות שאשה היא רק שליח של הבעל, כתב בדרך אמונה (תרומות פ"ד ס"ק קפו) שאשה המפרשת מפירות בעלה דינה כדין שליח.

וכן כתב בבאר יצחק (סוף סימן כח) שהאשה נחשבת כבעלת הבית

ציונים והוספות

ט. אמנם למעשה יעוין שם בדרך אמונה, שאם בעלה נתן לה רשות פעם אחת לתרום, או שבדברים שהיא מבשלת ומכינה את הסעודה, יכולה לתרום גם בלא רשות, ולדעת הערוך השולחן אם נושאת ונותנת בתוך הבית בלאו הכי יכולה לתרום.

י. דעת קדושים (יו"ד סו"ס שכג, וסימן שכח ס"ג), מקדש מעט (יו"ד סימן שכג ס"ק יא). אחיעזר (ח"ב סימן לז), חזו"א (מעשרות סימן ז ס"ק טו).

אשה שהפרישה חלה, מי יכול להשאל על ההפרשה

מסיק בבאר יצחק (י"ד סוף סי' כח), ונסתפק אם גם בעלה יכול להשאל בחלה.

אמנם בשו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סימן ג) כתב, שאין ראיה מדברי האור זרוע, שיש לומר, במה שכתב שהיא מצוה שלה, היינו מצוה על הבעל להניח לה להפריש, אבל כל זה הוא בתורת שליחות, וכן במה שכתב רש"י (שבת לב) ב' טעמים על הא דנשים נצטוו על החלה, הנה לא מיבעי לטעם השני שכתב משום דצרכי הבית תלוין בה, פשוט דמסתבר דהיינו מטעם שליחות, אלא אפילו לטעם הראשון משום דהיא אבדה חלתו של עולם, ג"כ י"ל דבשביל זה נכון לזכותה בשליחות דמצוה זו.

וכך מדויק מלשון האור זרוע שהוא רק מדין שליחות, שכתב חוששני לומר דלכתחילה אין הבעל משויא שליח, ולמה לא נקט דעדיפא מינה דגם הוא בעצמו לא יפריש כיון דמצוה דילה היא, וצ"ל דאם הוא רוצה להפריש באמת הוא קודם משום דמצוה בו יותר מבשלוחו, זולת אם בלאו הכי רוצה לעשות שליח, בזה היא קודמת לאחר ליעשות שלוחו.

וכדי לצאת מכל הספקות, הטוב ביותר לעשות את העצה שכתב בדרך אמונה (שם) שהיא תעשה את בעלה שליח להתיר, והוא יתיר או בשבילה או בשבילו, עבור מי שצריך ההתרה.

אמנם לגבי הפרשת חלה נקטו הפוסקים (מקדש מעט יו"ד סימן שכח סק"ט, מלא העומר עמ' סד-סה), שגם אשה היא בעלים, וזאת על פי דברי ספר אור זרוע (ח"א סימן רכה) שכתב, ברוב מקומות מזכיר ושונה נשים אצל מצות חלה, ובשבת תנן על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה, בחלה, ובהדלקת הנר. ובמדרש תנחומא (ריש פרשת נח) פירשו למה נצטוו נשים על מצות הללו, ומפרש במצות חלה שאדם היה חלתו של עולם, מכל אלה שמעינן דמצות חלה הוטלה על הנשים לתקן עיסה מטבלה ולהפריש חלה ומצוה שלה היא. אע"פ שעיסה משגלגלה נעשית טבל ואסורה בין לנשים בין לאנשים. מיהו מצות הפרשת חלה על האשה רמיה, הלכך אף על פי שהעיסה היא של בעלה היא משוויא שליח להפריש חלה אפילו שלא מדעת בעלה דהא מצוה דידה היא, וחוששני לומר שלכתחילה לא משוי שליח להפריש חלה הואיל ומצות אשתו היא.

הרי שכתב, שעיקר מצות חלה, היא על האשה, והיא הבעלים על ההפרשה, ולא עוד אלא שיתכן שבעלה אינו יכול לעשות שליח להפריש חלה.

ובדרך אמונה (ציין ההלכה תרומות פ"ד ס"ק תצ) סיכם את השיטות, וכתב ע' בספר מלא העומר (סי' שכח) שאשה נחשבת לבעלים לגבי הפרשת חלה, וכן

האם הבעל צריך לחזור בתשובה על שגרים לאשתו ברכה לבטלה

יש להסתפק אם הבעל צריך לחזור בתשובה, משום שהכשיל את אשתו בברכה לבטלה, ויש לומר שאין כאן ברכה לבטלה, וכמו שהביא בפתחי תשובה (יו"ד סימן שלא סק"ו) בשם החתם סופר (סימן שכ) שלענין ברכה שכבר בירך אין כאן חשש ברכה לבטלה כלל, נהי דבחנם אין לשאול ולגרום ברכה שאינה צריכה שנית, אבל מכל מקום אם אירע שהתחרט מאיזה טעם וחוזר ותורם ומברך שנית, אין כאן שום בית מיחוש לברכה ראשונה כי לא היתה לבטלה כלל, שככה מברך וצונו להפריש תרומה

חלה, וענין הפרשת תרומה וחלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם וכה צונו להפריש אותם על דרך זה.

אך יתכן שבענינו צריך לחזור בתשובה, שאין הכי נמי שהברכה הראשונה, לא היתה לבטלה, אבל הברכה השניה היתה לבטלה, כיון שהפרישתו בשעת הפטור, ואף שלאחר זמן נתברר שהפרישתו כדין, אבל בכל זאת אסור לברך על ההפרשה השניה, כשהיתה בשעת הפטור, וכמו שכתב מרן הגרש"ז (הו"ד להלן).

הפריש חלה פעם שנית, האם כשישאל על ההפרשה הראשונה השניה תחול

יש להסתפק הפרישו חלה כדין, ואח"כ הפרישו פעם שניה, ללא צורך, האם כשישאל על ההפרשה הראשונה ההפרשה השניה תחול?

היי"ז אות ג) מי שצריך להשאל על ההפרשה הראשונה, נחלקו הפוסקים אם צריך לברך על ההפרשה השניה, והרוצה לצאת מכל ספק יקדים להפריש הפרשה שניה בלא ברכה קודם שישאל על הראשונה, ויכול לעשות כן, דאין נדר חל על נדר דאם נשאל על הנדר הראשון חל הנדר השני, וה"נ גם כאן אחר שישאל יתברר שההפרשה השניה היתה הפרשה גמורה כדין.

לכאורה הרי זה דומה למבואר בנדרים

(דף יח ע"א), ונפסק בשו"ע (יו"ד סימן רלט סי"ג), אין שבועה חלה על שבועה, שאם אמר שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכל ככר זו, אין השניה חלה. אבל אם נשאל על הראשונה, חלה השניה. כי כשנשאל על הראשונה, מצאה השניה מקום לחול, גם בענינו, כשנשאל על ההפרשה הראשונה, מצאה ההפרשה השניה מקום לחול.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן סב אות

יג) כתב שרבים העירו לו דהואיל ובשעה שמפריש הפרשה שניה לאו כלום הוא דבאותה שעה הפירות מתוקנים, לכן אף שעל ידי השאלה מתברר שלא היתה תרומה למפרע מכל מקום אין ערך להפרשה כזו.

והנה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל

כתב בספרו (מעדני ארץ תרומות פ"ד

אולם לענ"ד נראה ברור, דהן אמנם שאם אחד תרם וחזר ותרם אותה התרומה פעם שניה מבלי לחשוב כלל שההפרשה השניה היא על דעת שאם ישאל על הראשונה, אלא רוצה רק להחמיר ולהפריש ב' פעמים, דשפיר נראה דגרע טפי מנדר בתוך נדר, ולא שייך כלל הטעם דרווחא הוא דלית לה, כיון דדל מינה טעמא דאין איסור חל על איסור לאו כלום הוא, ולכן אף אם נשאל על הראשונה מסתבר דאין השניה חלה, משא"כ בכה"ג שמפורש התנה שהוא מפריש תרומה שניה על תנאי שאם ישאל על הראשונה תחול מיהת השניה, נלע"ד דודאי חיילא התרומה שניה, ואפי' אם לא התנה כלום ותרם סתם כמו בנידון דידן שיודע שכבר תרם ואעפ"כ מפריש פעם שניה כדי שיתוקן

אם ישאל על הראשונה, ג"כ נלענ"ד דהוי שפיר תרומתו תרומה, דהואיל ומתכוין להוציא את הפירות מטיבלן מה טעם לא תחול התרומה, ואין זה שייך כלל להא דאין איסור חל על איסור.

וכן מצינו בבעל שהפר נדר אשתו בו ביום שקיים את הנדר, שאם נשאל אח"כ על הקיום כתב רע"א (יו"ד סי' רלד סעיף מט, ובתשו' סי' מח) דכיון שהקיום נעקר למפרע חלה ההפרה דבו ביום אף על גב שהיתה לפני שנשאל על ההקמה.

ויצוין בשו"ת עקבי חיים (סימן לה) מהגאון רבי חיים יעקב קלפהולץ ז"ל כמה תשובות שהתכתב עם מרן הגרש"ז בענין זה, ודעתו היתה שההפרשה השניה לא חלה כל זמן שעדיין לא נשאל על ההפרשה השניה יא.

ציונים והוספות

יא. ועיקר הערתו היתה, שלפי דברי מרן הגרש"ז, יצא אדם שהיה נשוי כדת וכדין, ולא היו בנישואין שום פגם, ונולדו להם ילדים, ולאחר זמן הודיעו להם, שילדיהם ממזרים, אף שהם עצמם אין בהם כל פגם? והתשובה לזה היא, ראובן נשא את רחל כדת משה וישראל, ולאחר שנישאו קידש שמעון את רחל, והיות ואין קידושין חלים באשת איש, לכן לא התייחסו לזה, ופשוט ששום ב"ד לא יצריך גט במקרה זה. לאחר שלושים שנה שראובן היה נשוי לרחל ונולדו להם ילדים כשרים כדת וכדין, שלח לה ראובן גט על ידי שליח, ובעוד שהגט עוד לא הגיע לידה ביטל אותה ראובן, ולכאורה הגט בטל, אך יש כאן תקלה גדולה, שרחל לא יודעת שראובן ביטל את הגט ותנשא עם הגט, ולכן תיקן רבן גמליאל הזקן (גיטין דף לג ע"א) שאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, ואכן היא יכולה להנשא עם גט זה, אבל לא בגלל הגט, אלא בגלל שהקידושין של ראובן ורחל הופקעו. אך כעת מתברר גודל הטרגדיה, כי מתברר שראובן ורחל לא היו נישואין, ואם כן הקידושין של שמעון חלו, ואם כן כל השנים היתה מקודשת לשמעון, והילדים שנולדו לרחל מראובן לאחר ששמעון קידשה הם ממזרים [וכן משמע מרע"א בגיטין (דף לג ע"א) שכתב שאם הגט בטל משום אפקעינהו, וקידשה אחר קודם הגט הזה, קידושיו קידושין]. אם כן אמר הגר"ח, אם נאמר שאפשר להחיל קידושין או תרומה בזמן הפטור כשהתברר למפרע שבזמן הזה היה חייב, נמצא שעל ידי תקנת חז"ל יצא תקלה גדולה, וזה דבר שאי אפשר להאמר. על כרחך שאי אפשר להחיל קדושה או תרומה, בזמן שהוא פטור.

והשיב לו מרן הגרש"ז דאין הכא נמי דהקדושין השניים חלו, וכמ"ש הרא"ה בריש מס' כתובות, אך גם אפשר דבגלל אותו הטעם שהפקיעו רבנן את הקידושין של הראשון כגון ששלח גט וביטלו דהוא משום חשש ממזרות, הוא הדין נמי שהפקיעו חכמים גם את הקדושין של השני, כדי שלא יהיו בניה ממזרים,

אמנם כתב מרן הגרש"ז וז"ל: הן אמנם אם אחד תרם וחזר ותרם אותה התרומה פעם שניה מבלי לחשוב כלל שההפרשה השניה היא על דעת שאם ישאל על הראשונה, אלא רוצה רק להחמיר ולהפריש ב' פעמים..., לאו כלום הוא, ולכן אף אם נשאל על הראשונה מסתבר דאין השניה חלה, משא"כ בכהאי גוונא שמפורש התנה שהוא מפריש תרומה שניה על תנאי שאם ישאל על הראשונה תחול מיהת השניה, נלע"ד דודאי חיילא התרומה שניה.

ויש לדון בענינו, האם כשלא התנה מפורש שהוא מפריש תרומה שניה על תנאי שישאל על הראשונה, אבל גם לא התכוון להפריש רק לחומרא, אלא שחשב שמעיקר הדין הוא צריך להפריש תרומה, אם גם אז חל תרומתו, ומסתבר שחל.

וכן הביא שהגאון ר' ירחמיאל מינצברג כתב בספרו דברי ישעיה (סימן טז) כדבריו שאם הפריש תרומה כשיעור, ואח"כ הפריש עוד הפעם תרומה על אותו כרי, אם נשאל על הראשונה חלה ההפרשה השניה.

כשהחזיר את החלה למקומה חזרה למבלה

עוד יש לומר שלכן חלה ההפרשה השניה, על פי מה שכתב בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קלה, וח"ב סימן צט) דאיתא בירושלמי (דמאי פ"ד ה"א) שאם הפריש תרומה או חלה למקומה חזרה לטבלה, והרי זה כאילו לא הפריש, ואם כן בשעת ההפרשה היתה העיסה טבל"ב.

ציונים והוספות

כיון שבשעה שנתקדשה הרי אמרנו שאינה מקודשת ואם יתברר רק לאחר זמן שהיא כן מקודשת הרי יהיו בניה ממזרים ולכן כמו שהפקיעו חכמים הקדושין הראשונים כך הפקיעו גם את הקידושין השניים שלה או של אחותה

והנה בקובץ בית אהרן וישראל (שנה ט ה) הביאו תשובת הנודע ביהודה מכת"י שכתב על מה שנסתפק במקדש אחות אשתו, הדבר פשוט בעיני שהמקדש אשת איש עודה תחת בעלה, באופן שהקידושין לא תפסי בה, ושוב גירשה ע"י שליח להולכה וביטל הגט דביטלו אינו מבוטל, ואפקעינהו רבנן לקידושין, נמצא שלמפרע היתה פנויה, ואפילו הכי לא חלו הקידושין למפרע מה שקיבלה אז בעודה תחת בעלה, שאין להקדש אלא שעתו וכיון דלא חלו הקידושין בשעתן, שוב אינם יכולין לחול למפרע, דרכיה דרכי נועם כתיב, וזה שיקדש אשת איש והיתה אז הוראת בית דין כתורה שאינה מקודש, והלך המקדש ונשא בתה או אחותה או אמה בהיתר, והוליד מהם בנים כשרים ושוב גירש הראשון את אשתו ע"י שליח להולכה וביטלו, ובזה נתגלגל הדבר כי אפקעינהו רבנן לקידושין הראשונים למפרע, ואם אתה אומר כי עתה חלו הקידושין של השני למפרע, הרי אשתו ערוה עליו ובניו ממזרים, ואין זה דרכי נועם. עכ"ל.

הרי שכתב שהקידושין השניים לא חלו, אך לא משום שאי אפשר להחיל קידושין, אלא משום דרכיה דרכי נועם. וזה דין מיוחד בקידושין, ולא בתרומות ומעשרות.

יב. ועל פי זה תירץ קושית אביו החכם צבי, שבגמרא יומא (דף פג ע"א) נחלקו אמוראים בדין הקל הקל, כאשר חולה שיש בו סכנה צריך לאכול, ויש לפניו רק טבל ותרומה מה חמור יותר, והקשה

שצריך להשאל כשחזרה ונתערבה מיירי גם בחזרה למקומה.

לסיכום: אפשר וצריך להשאל על ההפרשה הראשונה, והטוב ביותר שהאשה תעשה את בעלה שליח שישאל על החלה הראשונה, אך עדיין צריך עיון כי יתכן שאם ישאלו על ההפרשה הראשונה, ההפרשה השניה לא תחול, ואם כן גם אי אפשר להשאל על ההפרשה הראשונה בשבת, כיון שאינו לצורך שבת, שהרי ממילא יהיה אסור לאכול את החלות בשבת.

ואולי אפשר לצרף כמה קולות, א. שההפרשה השניה חלה, גם כשהפרישו בשעת פטור כמו שכתב הגרש"ז, ב. אולי בכלל היה טבל, כיון שחלה שחזרה למקומה דינה כטבל. ואולי אפשר להקל להפריש על ידי קטן מופלא הסמוך לאיש, שילמדו אותו על ההפרשת חלה, והפרשתו הפרשה, ומותר לו לעבור על איסור דרבנן לצורך חינוך [ונכמו שהארכנו בזה בקובץ ווי העמודים מס' 26 סימן יג], ואולי גם הבעל עצמו יכול להפריש, כי הרי לכמה פוסקים העיסה הופרשה כדין, ורק שרוצה להחמיר בזה, וכתב החזו"א שלחומרא מותר להפריש בשבת, וצ"ע.

והוסיף היעב"ץ מה שכתב הרמ"א (יו"ד סימן שכג ס"א) אם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר. היינו שנפלה לעיסה אחרת, אבל אם חזרה למקומה, אין צריך שאלה, כיון שחזרה לטבל.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שיט) כתב שכן הדין מן התורה, ובאמת לא ידעתי דבר מתנגד להדיא בש"ס, דכל מקום שנזכר דמוע, י"ל דמיירי שלא נפלה למקומה. ומסיק דעל כל פנים אם ישאל עליו, יש לסמוך להתיר בלי פקפוק, אבל שלא במקומה לא הייתי מתיר ע"י שאלה אלא לצורך גדול. [הו"ד בפתחי תשובה (שם סק"ב)].

ולאור זאת כשהחלה חזרה למקומה, חזרה העיסה לטבלה, וכשהפרישה פעם שניה הפרישה כדין.

אמנם רוב האחרונים לא הסכימו עם חידוש זה, וכתב בערוך השולחן (יו"ד סימן שכג ס"ג) שאין לסמוך על זה כלל אלא צריך להשאל על החלה שנתערב. וכן בדרך אמונה (ציון ההלכה ביכורים פ"ה ס"ק רכ) כתב שלהלכה אין להקל בזה, וכן כתבו בהגהות מראה כהן ובגדולי הקדש שהרמ"א שכתב

ציונים והוספות

החכם צבי, שיפריש תרו"מ מהטבל, ויחזור ויערבנו, והרי מן התורה חד בתרי בטל, וגם האיסור ביטול הוא דרבנן, ונמצא שאינו אוכל איסור דאורייתא לא טבל ולא תרומה. ובאמת קושיא אלימתא היא. הקשיתי זאת בשמו לכמה מופלגים בתורה ולית נגר דיפרקינה. אבל לפי דברי הירושלמי מתורץ היטב, שכיון שמחזירה למקומה, הדרה לטבלה, וכן כתב בחת"ס שהוא התירוף הטוב ביותר לקושיא חמורה זו.

אנחנו וצאצאנו

במוצאי שבת קודש פרשת פקודי בשעה 8:30 הגיעו ילדים מצטיינים מארגון המיוחד 'אנחנו וצאצאנו' ושאלו את מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאלות הקשורות לחג הפסח, ולכיבוד הורים, ומו"ר שליט"א כדרכו בקודש קיבל אותם בחביבות, וענה להם בפרוטרוט על כל השאלות, אנו מביאים לכם את השאלות ואת התשובות, ביתר הרחבה, עם המקורות.

שאלה א

**ללכת לדרשה של הרב, למרות שאינו מבין את הדרשה,
או להשאר ללמוד בבית**

כנהוג בכל תפוצות ישראל גם בשכונתנו הרב דורש בשבת הגדול דרשה ארוכה ויפה, ורובו ככולו הוא בפולנים, והריתחא דאורייתא הוא נפלא, אך דא עקא שאני כילד לא מבין כמעט כלום, שאלתי היא, מה עדיף שאני יבוא לבית הכנסת לשמוע את הדרשה, למרות שאני לא מבין כלום, או עדיף שאשאר בבית, ואלמד דברים קלים יותר, שאותם אני מבין?

תשובה

נראה שיש ענין לילד לבוא לדרשה, גם אם לא יבין כלום, כדי שיראה את כבוד התורה, שהרב יושב ודורש, ועל ידי זה יתמלא ביראת ה', ובחשק ללמוד שכשיגדל גם הוא יהיה גדול בישראל.	נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאיהן.
ויש סמך לזה, שאמרו בגמרא (חגיגה דף ג ע"א) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" אם אנשים באים ללמוד,	ובתרגום יונתן (דברים לא יב) תרגם, פְּנוּשׁוּ יְתַּ עֲמָא גּוֹבְרִיא לְמִילָּהּ, וְנִשְׁיָא לְמִשְׁמַע אוֹלְפָנָא, וְטַפְלִיא לְקִיבוּלִי עֲלֵיהוֹן אֲגָרָא דְּמִיתִין יְתָהוֹן, וְגִיּוּרִיא דְּבִקְיָוִיכוֹן, דִּיחֲמוֹן אִיקָר אוּרִיתָא וִידְחֲלוֹן פְּלָהוֹן מִן קָדָם מִימְרָא דִּינִי אֶלְהֲכוֹן, וְיִטְרוֹן לְמַעַבְדַּי יְתַּ פֶּל

פִּתְגָמִי אוֹרֵייתָא הָדָא. [שיראו כבוד התורה וייראו כולם ממאמרו של ה' אלקיכם וישמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת].

הרי שעיקר מה שצוותה התורה להביא את הטף, ונתנה שכר למביאיהן, הוא בשביל שיראו כבוד התורה, ועל ידי זה יבואו ליראת ה'.

וברמב"ן כתב שלכן יש להביא את הטף אף שלא יבינו, כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם.

בנוסף לכך יש ענין גדול לילד לבוא לדרשה, כי אמרו חז"ל (משלי פרשה י) בשעה שחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל. ובוודאי שאין הקב"ה מוחל אלא בתשובה, ועל ידי הדרשה מסתמא בא להם הרהור תשובה, ואז הקב"ה מוחל עוונותיהם.

על ידי הקידוש השם שיש בדרשה, אפשר לזכות לבנים ת"ח

מסופר על אמו של הגה"ק בעל ה'קול אריה' זצ"ל שהיתה רגילה ללכת תמיד לשמוע את דרשתו של הגאון רבי עמרם חסידא זצ"ל, אב"ד העיר 'מאדע' בהונגריה.

גם כאשר היתה בחודש התשיעי להריונה, ובני ביתה ביקשו שהפעם לא תלך לדרשה, סירבה לשמוע

וכתב בכלי יקר (דברים לא יב) שלכן צוותה התורה להביא גם הטף להקהל, כי בזמן שישראל עושים תשובה אז מבקשים תחנונים מלפניו יתברך על מחילת העוון, ויאמרו אם לא למענינו יעשה אזי יעשה בשביל גמולי חלב שלא פשעו, כדאיתא בנוסח של אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללינו וטפינו, וכן אומרים עשה למען גמולי חלב וכו', וזהו השכר הניתן למביאי הטף שיאמרו לפניו יתברך עשה למען טף אלו המובאים בית ה' כדרך שנאמר ביוראל (ב טז) "אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים".

כמו כן אמרו בברכות (דף יז ע"ב) אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא [נכשהיו כל ישראל נאספים לשמוע הלכות פסח, והלכות החגים של תשרי] ולא קמגייר גיורא מינייהו. הרי שיש ענין לראות בכבוד התורה, ועל ידי זה יבואו לחשק התורה.

להם, ובאה לעזרת הנשים של בית הכנסת, כדרכה מאז ומעולם.

והנה, באמצע הפלפול של הגאב"ד בדרשתו, נשמע לפתע קול בכי מעזרת הנשים... בני הבית שהיו בטוחים שתקפוח צירים, מיהרו לעזור לה, אך מה רבה היתה הפתעתם כשראו שהיא יושבת כרגיל על כסאה, ובוכה.

משתמהו על כך, הסבירה 'אני מבקשת מהשי"ת שהבן שיוולד לי יהיה רב חילו בתורה, עד שיהא בכוחו לומר דרשה שכזו'...
לאחר הדרשה הלכה לביתה, וילדה בן זכר, הלא הוא בעל ה'קול אריה', מגאוניה המפורסמים של הונגריה.

יש לציין נקודה חשובה, שבאמצע הדרשה אין לצאת, וגם אם אחד השומעים עדיין לא התפלל מנחה, והרב דורש לאחר שכבר כולם התפללו מנחה, ומאריך גם לאחר השקיעה, לא יצא באמצע הדרשה.
כשכבר נמצאים בדרשה, אסור לצאת גם אם לא התפללו מנחה והזמן עובר שני האם מותר לעזוב באמצע הדרשה.
הוא גמר בדעתו לצאת לאט לאט דרך אחורנית עד הפתח וכך עשה, כשאט אט התקרב אל הדלת ויצא, בהגיעו אל פתח בית הכנסת היה כבר דקה לפני השקיעה והוא התפלל על אתר תפלת מנחה דשבת.

וכמו שמסופר באחד מתלמידי החזו"א שנקלע לבית כנסת ישועות יעקב בירושלים בשבת קודש לפנות ערב, והדרשן וכל ציבור השומעים כבר התפללו מנחה.

אותו תלמיד לא ידע מכך, ועמד שם לשמוע הדרשה, וכשראה שהשקיעה מתקרבת לא ידע להשיב עצות בנפשו, מצד אחד עדיין לא התפלל מנחה, והשקיעה מתקרבת, ומצד

ביום ראשון שם פעמיו לבני ברק לשאול את פי החזון איש זצ"ל כיצד היה צריך לנהוג, כשנמצא בדרשה ועדיין לא התפלל מנחה, והשמש נוטה לשקוע. נענה החזו"א ואמר אינני מבין את השאלה הרי לצאת באמצע דרשה זו הלבנת פנים לדרשן, ובזיון תלמיד חכם, ובוודאי שתפילת מנחה אינה דוחה הלבנת פנים ואסור לצאת.

שאלה ב

האם מותר להנות בפסח מריח וממראה של חמץ נכרי

אנחנו רגילים ללכת לכותל המערבי, דרך השוק הערבי, בשוק יש ריחות מאד חזקים של חמץ, וזה ריח מגרה מאד, בנוסף לכך, יש שם פיתות מאד מיוחדות, שאני מאד נהנה להסתכל עליהם, השאלה היא, האם מותר ללכת במקום כזה שנהנים מריח של חמץ ומהמראה שלהם, או שרצוי להמנע מללכת במקום כזה, שמריחים ריח של חמץ ונהנים מהמראה?

תשובה

אמנם דעת התוס' בפסחים (שם ד"ה לא אפשר) שבאופן של פסיק רישא אסור.

ליהנות ממראה יפה של חמץ בפסח

באופן שמכוון ליהנות ממראה של איסור הנאה אסור, ואף שקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, ואינו נחשב להנאה, מכל מקום אסור מדרבנן.

וכן כתב בשו"ע (יו"ד סימן קמב סט"ו) אסור לשמוע כלי שיר או להסתכל בנוי של עבודת כוכבים, כיון שנהנה בראייה. וכתב הרמ"א, ומיהו אם אינו מתכוין מותר. וכתב בש"ך (ס"ק לד) שבעבודת כוכבים לאו דווקא, והוא הדין בשאר איסורים, והוסיף שם, שדווקא במקום שלא הוי פסיק רישא, שיכול לאטום אזניו, ולעצום עיניו ולסתום נחיריו שלא יהנה מן הקול והמראה והריח, הא לאו הכי אסור.

וכן כתב בחפץ חיים (לשון הרע כלל ו באמ"ח ס"ק יד) שבכל האיסורים שבתורה, אסור ליהנות מריח, מראה, ושמיעה של דברים האסורים בהנאה.

וכן נשאל בפר"ח (סימן תסז) לגבי חטה שהיה כתוב עליה כל הפסוק "ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש". עם הטעמים והנקודות, ושם הכותב ושם אביו, ובגלל חשיבותו לא ביערוהו בפסח, האם מותר להסתכל על החטה לאחר הפסח, וכתב שמותר

אם הולך לשם ואינו מתכוון להנות מהחמץ, ולא מהמראה ולא מהריח, מותר לטייל שם, ודבר זה נקרא בלשון הגמרא (פסחים דף כה ע"ב) "אפשר ולא קא מיכוון", דהיינו שאפשר לו ללכת למקום אחר, אבל אינו מכוון ליהנות מהאיסור, ונחלקו שם בגמרא אם אסור או מותר, ולמעשה בלישנא בתרא אמר רבא, שזה תלוי במחלוקת של רבי יהודה ורבי שמעון אם דבר שאינו מתכוון מותר או אסור.

ופסק הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ד ה"ב) כלישנא בתרא וכתב שמעון, וכתב, הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורים, אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר. ופירש הרדב"ז אף שאפשר לו שלא ליהנות מהדבר, הכל הולך אחר הכוונה, אם מתכוון אסור אע"פ שלא אפשר לו שלא ליהנות, ואם לא מכוון אף על גב דאפשר ללכת במקום אחר מותר.

אמנם נחלקו הפוסקים באופן של פסיק רישא, דהיינו שבוודאי יהנה, אם גם בזה מותר, דעת הר"ן (חולין דף צג ע"ב ד"ה אביי) שמותר, ודווקא בהנאת מאכל ובאיסור שבת, מודה רבי שמעון שפסיק רישא אסור, אבל בשאר הנאות, מותר אף בפסיק רישא, ובחידושי הגר"ח (שבת פ"י ה"ז) דייק ממה שלא חילק הרמב"ם בזה, משמע שסובר שבשאר איסורים כשלא מכוון מותר גם בפסיק רישא.

הרבי רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "בינה לעתים" (על הלכות יום טוב סוף פרק קמא) באשה שהפילה נפל משונה בצורתו ורצה האב לסובב עמו בעיירות להראותו כדי להרויח פרנסתו, והורה הג"ר יונתן אייבשיץ שלא יעשה כן לפי שנפל אסור בהנאה. כי שם הוא דבר השוה ממון, שהרי משלמים על ראייתו.

להריח חמץ בפסח

בביאור הלכה (סימן תמג ס"א ד"ה אפילו) כתב בשם האחרונים שאסור להריח פת חמה של עכו"ם. ובחמד משה מפקפק בזה ואפילו של ישראל לפי מה דקיי"ל (יו"ד סימן קח) דדבר שאינו עומד לריח מותר להריח בו, אכן כאמת לא ברירא עיקר דבר זה אם פת אינו עומד לריח (עיין לעיל סי' רט"ז בהג"ה ב' דעות בזה, ועיי"ש בביאור הגר"א). גם ביו"ד סי' ק"ח גופא איתא לחד מ"ד דבחמץ בפסח דאיסורא במשהו אמרינן ריחא מילתא עיין שם. ובר מן דין יש לאסור מטעם אחר דשמא יבא לאכלו.

ואכן בסימן רט"ז (ס"ב ד"ה המוס"ק) כתב הביאור הלכה, דבר שעיקרו עומד לאכילה, ומחמת טעמו מריח מסתברא דלכתחילה אין להריח, כיון דגם ריחו הוא רק טעם התבשיל שמריח מחמת טובו ושמנו, בודאי יש לחוש שמא יבוא לאוכלו, ודוגמא לזה איתא בש"ס אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב שמא יבוא לאוכלו, וכ"ש להריח בו להדיא לעורר בו תאוה לאותו דבר.

להסתכל עליו, משום שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן, ומראה אינו אסור אלא מדרבנן, וכיון שנצטרף שם עוד איזה ספק, ספיקא דרבנן לקולא, יעו"ש. על כל פנים מבואר שאסור להסתכל על חמץ בפסח, וגם על חמץ שעבר עליו בפסח.

אמנם נאמר במסכת בכורות (דף מה ע"א) שחז"ל רצו לדעת כמה איברים יש באדם, ותלמידיו של ר' ישמעאל שלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים אברים.

והקשה החת"ס (יו"ד סימן שלו) איך היה מותר להם לשלוק השפחה, והלא מת אסור בהנאה, ותירץ שהשפחה היתה או עמלקית שמותרת בהנאה, או שפחה כנענית של ישראל לשיטות הראשונים שהיא מותרת בהנאה.

והחזו"א (הלכות אבילות סימן רח סק"ז) תירץ שבראיה בעלמא לא מיקרי הנאה, כיון שאין ראייה זו נשכרת בשכר, וראיה לכך שהגר"א הכריע דמת עכו"ם מותר בהנאה, ולא הביא ראייה מבכורות, מוכח דסבירא ליה שזה לא חשיב הנאה.

נמצא שלדעת החזו"א, אם ראייה זו של החמץ, הוא דבר שאינו שוה ממון, אין בזה איסור מראה, ולא אסרו מראה של איסור הנאה, רק בראיה זו שנשכרת בממון, כגון מה שכתב

שאלה ג

כמה שעות צריך ילד להקדיש ללימוד בבין הזמנים

כידוע שבכל התלמודי תורה יש כמה ימים לפני פסח, ובחול המועד פסח, בין הזמנים, ואין לומדים שיעורים כסדרם בחיידר, השאלה היא, כמה זמן צריך ילד להקדיש בימים אלו, ללימוד, למשל בערב פסח, כאשר צריך גם לעזור בניקיון הבית, כמה זמן יקדיש ללימוד, וכמה זמן לעזרה, כמו כן בחול המועד פסח, כמה זמן צריך להקדיש ללימודים?

תשובה

שאלתי שאלה זו את גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, ואמר לי, שצריך ללמוד בבין הזמנים בדיוק כמו באמצע הזמן, אמרתי לו הרי צריך לעזור בבית, אמר לי, אם ילמד את השעות שלומד בחיידר, גם ימצא מספיק זמן כדי לעזור בבית.

אמרתי לו, וכי אפשר לומר לילד שילמד כמו שלומד בבית,

אמר לי, כן, ותזמין את הילדים אלי הביתה, ויראו שאפשר גם ללמוד בערב פסח ובחול המועד פסח, בדיוק כמו בשאר ימות השנה.

יש לציין שבמכתב מכ"ח תמוז תשל"ב עליו חתמו גדולי הדור, בעל האבי עזרי, הגאון רבי חיים שמואלביץ, בעל הקהלות יעקב, הגאון רבי משה חברוני, והגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כתבו וז"ל:

אנו פונים בזה בבקשה גדולה לכל בני הישיבות שליט"א בארצנו הקדושה תובב"א, הואיל ומתקרבים ימי בין הזמנים, ומצב לימוד תורתנו הקדושה בימים אלו מתרופף עד למאוד בעונותינו הרבים, ומגיעים הדברים לפעמים עד כדי חילול השם, אשר גם בימים כתיקונם וקוקים לחיזוק גדול בזה, ובפרט בזמנינו אנו שעומדים בתקופה סוערת אשר רוחות רעות וקטב מירי שולט ד' ירחם.

לכן אנו פונים בבקשה גדולה מכל בני הישיבות הי"ו שכל אחד ואחד יתחזק בלימוד התורה"ק בימים אלו במיוחד, ולקבוע לפחות ארבע שעות ביום ללימוד התורה"ק.

ובזכות זה יעזרנו השי"ת על דבר כבוד שמו ונזכה בביאת גוא"צ בב"א

אמנם אי אפשר לקבוע מסמרות על כך, או את רבו בפרטות, כמה שעות הוא וכל אחד צריך לשאול את אביו צריך להקדיש ללימוד, וכמה לעזרה.

שאלה ד

עד כמה לנדנד לאב שבמקום ללמוד עם בנו רוצה ללכת לישון

אבי עובד קשה כל השבוע, ורוב השבת חוץ מהתפילות והסעודות הוא ישן ואין לו כח ללמוד עמי באבות ובנים, האם מותר לי לנדנד לאבי הרבה כדי שיבא ללמוד עמי, ואם כן מה השיעור שאני יכול לנדנד לו, ולא אעבור על כיבוד אב?

תשובה

דנו הפוסקים מה הדין כשאביו ישן, האם מותר להעירו כדי שיקיים מצוה, בספר חסידים (סימן שלז) כתב וז"ל: הבן שבא לידו ריוח ואביו ישן למדנו מדמה בן נתינה שאסור להעירו, אבל אם בא ריוח לאביו ונפסד אביו, וכשמקיץ מצטער יותר שלא הקיצו, והבן יודע דעת אביו שישמח כשמקיץ בשביל אותו דבר, מצוה להקיצו מאחר שאביו שמח על זה^א. וכן כשמקיץ ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה.

אמנם בענינו שהאב לא ממש ישן, אלא שרוצה ללכת לישון, ואינו רוצה ללמוד עם בנו, והוא בבחינת שוטה שמאבד מה שנותנים לו, כי אמנם לגבי מצות 'ושננתם לבניך', יתכן שהאב יוצא ידי חובה בזה שהוא שולח את בנו לחיידר, ומשלם על זה, אך לאבא אין שכל, וצריך לשמוח שהבן רוצה ומתחנן ללמוד עמו, ואם יעמוד בסירובו, והבן יראה שהלימוד לא חשוב בעיני אביו, גם הבן בעצמו לא ילמד, ועוד יגיע הזמן שהאבא יתחנן לבן לבוא ללמוד עמו, ואז הבן כבר יסרב.

והנה בביאור דבריו נאמרו שני פירושים, ברוח חיים (יו"ד סימן רמ אות טו) כתב שמדובר כאשר יודע שאביו מרוצה שיעירו כדי שיוכל ללכת לבית הכנסת, אמנם בחיי אדם (כלל סז סעיף יא) כתב הטעם ששניהם חייבים בכבוד המקום, ומשמע אף שאביו לא יהיה מרוצה מכך, וכן ביאר האדר"ת, ורק הסתפק מה הדין כאשר אביו אומר

ציונים והוספות

א. יעוין בערוך השולחן (יו"ד סימן רמ ס"מ) כתב שלכאורה מאותו מעשה של דמה בן נתינה רואים לא כך, שהרי מסתמא אביו היה נהנה אם היה מקיצו משנתו, ואע"פ כן לא הקיצו.

ספרתי על השאלה לגיסי מרן הגר"ח כעת יש לאבא הטפש קצת צער מזה, קניבסקי שליט"א, ואמר לי כי רוצה לישון, אבל בסוף עוד יודה על שהבן לא יעזוב את אביו אלא ינדנד לו כך לבן, שלא נתן לו מנוחה והתחנן בכל כוחו כדי שילמד עמו, כי אמנם ללמוד עמו.

שאלה ה

האם קטן יכול להטביל ולהגעיל כלים

בערב פסח קונים הרבה כלים חדשים, ורוב הכלים מיוצרים בחו"ל אצל גויים, וצריכים לטבולם, האם אני בתור קטן יכול ללכת להטביל את הכלים, ואם כן, מה צריך להקפיד כשמטבילים כלים, כמו כן רציתי לדעת, האם אני יכול להגעיל כלים, ואם כן מה צריך להקפיד כשמגעילים כלים?

תשובה

קטן יכול להטביל כלים, וכתב בט"ז (יו"ד סימן קכ ס"ק טז) שני טעמים בדבר, א. יתכן שאין צריך כוונה בטבילה, אלא גם אם הכלי נפל למקוה הכלי טבול^ב. ב. גם אם צריך כוונה אפשר ללמדו שיכוון לטהר. אמנם כתב בשו"ע (שם סי"ד) שאף שאם טבל טבילתו טבילה, אבל אין נאמן לומר שטבלו. והוסיף הרמ"א שאם טבלו לפני גדול, הוי טבילה.

אך יש לדון, מה הדין כאשר הקטן מגיע ומספר שטבל הכלי, ורואים

שהכלים רטבים, שהנה הקשה הט"ז (יו"ד סימן א ס"ק טו) למה קטנן נאמר על השחיטה, לומר ששחטו כראוי, ואינו נאמן לומר שטבל הכלי כראוי, ותירץ

ויעזיין בדרכי תשובה (ס"ק קג) שהביא מחלוקת האחרונים, אם הקטן נאמן לומר שטבל כלי זכוכית, או כלי חרס מצופים, שטבילתם רק מדרבנן,

ציונים והוספות

ב. ויסוד הדבר נאמר לגבי טבילת נדה, שכתב בשו"ע (יו"ד סימן קצח סמ"ח) נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה. אמנם כתב בב"ח (סימן קכ) שלפי מה שכתב שם הרמ"א שיש מחמירין ומצריכין אותה טבילה אחרת, ויש להחמיר לכתחילה. גם בכלים צריכים לטבולם פעם שנית, אמנם למעשה הסכימו הפוסקים, שבכלים אין צריך לטבול שנית.

אולם העצה היא, שאם הולך להטביל, שיבקש מגדול שיראה איך שטבל, והוא יתקשר לאביו לומר לו שטבלו כראוי, או שיכתוב לו פתק, שראה וטבלו כראוי.

ועל כל פנים צריך להקפיד כשטובל הכלי, שלא יהיה חציצה על הכלי, וכשטובל יש להרפות קצת את ידיו מאחיזתו, כדי שהמים יגיעו לכל הכלים.

הגעלת כלי חמץ לפסח, יש בזה קושי גדול, ולכן יש להקפיד רק על דבר אחד, להגעיל במקום שיש משגיח שיודע את ההלכות ולפעול על פי הנחיותיו, ואם שלחו קטן להגעיל, יתן המשגיח פתק לאביו, שהוא הגעילו כראוי.

שבטבילת כלים לא נודע שנעשה ההכשר כלל אלא ע"פ דברי הקטן, ולכן אין מאמינים לו, אבל כאן שנודע שנשחט, שהרי שחוט לפניך, אלא שיש לחוש שמא לא שחט שפיר, או שמא נתן לאחר שאינו יהודי לשחוט, הא לא חיישין כיון שהוא יודע ומומחה, אמרינן מסתמא הוא שחט ושפיר שחט.

ואולי גם בענינו, אם רואים שהכלי כולו רטוב, ורק החשש אם טבל היטב או לא, אפשר לסמוך עליו שטבלו היטב, אך בכל זאת נראה שאינו נאמן, כיון שבשחיטה רואים שור שחוט לפנינו, וזה מוכח על השחיטה, ורק לא ידעין אם היה בכשרות, משא"כ כלי רטוב אינו מעיד על טבילה, כי יתכן שהרטיבו במים מהברז.

שאלה ו

האם בקשה מבנה שילך לקנות כיפה לאביו, ואביו ביקשו שיביא תכשיט לאמו

בערב פסח לקראת חצות, כמה דקות לפני שהחנויות נסגרות, בקשה ממני אמי, לרוץ לקנות לאבי כיפה חדשה לכבוד חג הפסח, כשעמדתי לצאת מהבית, קרא לי אבי, ואמר לי, קניתי תכשיט לאמא, ובגלל שהיה צריך לעשות תיקון קל, הם אמרו לבא עכשיו לקחתו, לך מהר לחנות להביא את התכשיט לאמא, השאלה היא בקול מי אני צריך לשמוע, בקול אבי, שהוא רוצה לכבד את אמי, או בקול אמי, שהיא רוצה לכבד את אבי?

תשובה

בגמרא בקידושין (דף לא ע"א) נאמר, שאם אביו אומר השקיני מים, ואמו אומרת השקיני מים, אביו קודם, כי גם האמא חייבת בכבוד האבא. וכן נפסק בשו"ע (יור"ד סימן רמ סעיף יד). אך בענינו, השאלה היא הפוכה, שכל אחד

רוצה שיעשו עבור השני, וזו שאלה
מאד מיוחדת.

והנה כתב בפתחי תשובה (שם סק"ט)
שהכרעת הגמ' דאתה ואמך
חייבים בכבוד אביך שייכת דווקא
במלאכות כאלו שמחויבת האם לעשות
לבעלה, אולם אם אמר לו אביו לעשות
עבורו מלאכה שאין האשה מחויבת
לעשות לבעלה, מסתבר שהדין הוא
דשניהם שוים, ולהכי נקטה הגמרא
השקיני מים, מפני שזו לעולם חייבת
אף אם הכניסה לו כמה שפחות. וסיים
דאין דין זה ברור. ולפי זה לכאורה ה"ה
לענינו, שהרי האשה פטורה מלעשות
ציווי זה של הבעל וממילא שניהם
שוים.

אולם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל
(הערות לקידושין שם) העיר על
חידוש זה של הפתחי תשובה, מדברי
הרמב"ם (אישות פט"ו הי"ט) שכתב וכן
ציוו חכמים על האשה שתהא מכבדת
את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה
מורא וכו', והיינו שצריכה לכבד בעלה
יותר מאשר צריך הבעל לכבד אותה,
וכתבו שם המ"מ והמגדל עוז דמקור
דברי הרמב"ם הוא מהגמרא בקידושין
(הנ"ל) שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך,
והיינו שיש דין לאשה לכבד את בעלה
מצד הכבוד עצמו, ומבואר דעיקר כוונת
הגמ' אינה על מלאכות מסוימות
שתקנו חז"ל שעושה אשה לבעלה,
אלא יש כאן ענין שאשה חייבת בכבוד

בעלה, וזה גורם שכאשר שניהם מצווים
יש עדיפות של הבעל על האשה כיון
שהיא נמי מחויבת בכבודו. וא"כ בכל
המלאכות שמצווים האב והאם מקדים
רצון האב, ולא תליא בסוג המלאכות,
ודלא כהפתחי תשובה.

ולמעשה השיב גיסי הגר"ח קניבסקי
שליט"א לגבי שאלה דומה,
שישמע לקול אביו וישקה את אמו, כי
רצונו של אדם זהו כבודו, ומקור לדבריו
ניתן להביא מדברי הירושלמי (פאה פ"א
ה"א) שם מסופר על רבי ישמעאל
שכשהיה חוזר מבית המדרש היתה אמו
רוחצת רגליו ושותה את המים, ולא
שביק לה ר' ישמעאל, באה אמו וקבלה
עליו בפני החכמים, ואמרו רבותינו לר'
ישמעאל: "הואיל והוא רצונה הוא
כבודה". וכן מבואר בספר חסידים (סימן
קנב) שרצונו של אדם הוא כבודו, ואפילו
לכיבוד אב ואם, עיין שם.

ובפרט בענינו, שהרי אם לאביו יהיה
כיפה חדשה, זה הידור במצות
יו"ט, אבל כשהאבא קונה תכשיט
לאשתו, מקיים בזה מצות עשה
דאורייתא, של ושמחת בחגך, וכל אדם
חייב מדאורייתא לקנות לאשתו תכשיט
או בגד לכבוד החג, והבן עוזר לאביו
לקיים מצוה, יקדים להביא התכשיט, כי
כך מקיים שתי מצוות, גם מצות כיבוד
אב, וגם מצוות שמחת חג, משא"כ אם
יקנה לאביו כיפה, יקיים רק מצות כיבוד
אם.

שאלה ז

קמץ יתום האם יכול לבדוק את החמץ עם ברכה

אבי נפטר לפני כמה שנים, כשהייתי בן תשע, היום אני כבר בן שתים עשרה וחצי, וברצוני לעזור לאמי בעבודה הגדולה של נקיון הבית לפסח, אמי בקשה ממני שאבדוק את הבית בליל בדיקת חמץ, האם אני יכול לבדוק חמץ ולברך?

תשובה

כתב בשו"ע (או"ח סימן תלז ס"ד) בית שהוחזק שלא בדקו המשכיר, ואמרו אשה או עבד או קטן אנו בדקנוהו, הרי אלו נאמנים, והוא שיהא קטן שיש בו דעת לבדוק.

וכתב במשנה ברורה (ס"ק יח) אף שבדיעבד אם אמרו שבדקו אין צריך לחזור ולבדוק, מכל מקום

לכתחילה אין נכון לצוות לאלו לבדוק, שהבדיקה יש בה טורח גדול, ויש לחוש שמא יתעצלו.

אך יתכן שהיום לאחר שכבר ניקו היטב את הבית במשך זמן רב, והבדיקה היא רק כדי לבדוק היטב שלא שכחו חמץ, אולי אין בזה כל כך טירחה גדולה, ואולי היום גם קטן יכול לבדוק לכתחילה, וצ"ע.

שאלה ח

היכן אהיה בליל הסדר עם סבי, שרוצה שאבוא אצלו,

או אצל אבי, שאני רוצה להיות שם

סבא שלי נמצא לבד בליל הסדר עם אשתו מזיווג שני, וביקש מהורי שישלחו אותי אליו לליל הסדר כדי שיהיה לו למי לספר יציאת מצרים, הורי לא התנגדו, אך אמרו שצריך לשאול אותי אם אני מסכים, ואני מאד מתלבט מה לעשות, מצד אחד אני יודע שיש בזה מצוה גדולה לשמח את סבי, אך מצד שני אני רוצה להיות בליל הסדר עם משפחתי אחי ואחיותי וזה מאד לא נעים להיות לבד עם סבי, מה לעשות?

תשובה

אילו השאלה היתה שהסבא מבקש ואביו מבקש שישאר, מסתבר שהיה שנכדו יבא אליו לליל הסדר, צריך להשאר, ולא לנסוע משני טעמים:

לומר לבן, שכל היציאת מצרים היתה רק בשביל ההגדה לבן, ולכן הוא מספר לו את יציאת מצרים, וכשיגדל גם הוא יספר זאת לבנו, ואז גם מקיים בזה למען תספר באזני בןך ובן בןך, שהוא מספר לבנו באופן כזה שבנו יספר לבן בנו, [אמנם בויגד משה (סימן יט אות י) כתב, שמפשיטות הפסוק משמע שיש מצוה גם לספר לבן בנו, ושכן כתב בספר בני יששכר בכמה מקומות, שיש מצוה לספר יציאת מצרים גם לבן הבן].

לאור זאת, לכאורה באופן כזה היה הבן צריך לשמוע בקול האב ולא לנסוע, אבל כשאב אינו מתנגד שישע, והסבא מאד רוצה שיבא אליו, וזה יעשה לו שמחת יו"ט, רק שאינו רוצה לבא מסיבות גשמיות שיותר נוח לו להיות בבית עם האחים והאחיות, נראה שיכוף את יצרו, ויסע לסבא ויקיים בזה מצוה גדולה, ומסתמא גם יהיה לו הרבה קנינים רוחניים, שיקנה אצל הסבא.

כשהסבא לומר עם הנכד, יש בזה כעין מעמד הר סיני

התחילו להתרחץ אין מפסיקין לתפילה, וכל שכן לתלמוד תורה? אמר ליה חייא בני, קלה היא בעיניך שכל השומע פרשה מן בן בנו כאילו הוא שומע מהר סיני, ומה טעמא "והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב" שבמה שמודיע לו, הרי הוא כאילו הוא יום אשר עמדת לפני ה'.

א. מצד כיבוד אב, כי אדם מחויב לכבד את אביו יותר מאשר את סבו, ולא עוד אלא שהרמ"א (יו"ד סימן רמ סכ"ד) הביא את דעת המהרי"ק שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו כלל, אמנם למעשה פסק הרמ"א דחייב בכבודו, אלא שחייב בכבוד אביו יותר.

ב. עיקר מצות 'והגדת', דהיינו סיפור יציאת מצרים, נאמר על הבן, והגדת לבנך, אמנם נאמר גם (שמות י יב) "למען תספר באזני בןך ובן בןך", אך פירש הפנים יפות, לא שהוא יספר לבן בנו, אלא שיזהיר את בנו שימשיך לספר גם לבניו אחריו, והיינו דכתיב בתהלים (עח ו) "למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם", דהיינו שהם יספרו לבניהם.

ובחת"ס (שמות יג ח) כתב על הפסוק "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר", שמצות הגדה היא לבן, ואמר "לאמר", שחלק מההגדה היא שצריך

יש לציין שיש ענין גדול לסבא ללמוד עם נכדו, וזאת על פי מה דאיתא בירושלמי (שבת פ"א ה"ב ע"פ הקרבן העדה) שרבי יהושע בן לוי היה רגיל לשמוע את הפרשה מבן בנו בכל ערב שבת, פעם אחת שכח ונכנס לרחוץ באחת ממרחצאות של טבריה. ונזכר שלא שמע הפרשה מבן בנו, וחזר ויצא, אמר ליה ר' חייא בר אבא הרי לימדתנו רבינו אם

שאלה ט

**ילד בן שלש נכנס עם עוגה לבית, האם צריך לבדוק
שוב את כל הבית**

לאחר שסיימנו לנקות את הבית לפסח, ואבי סיים לבדוק את כל הבית וכבר אמר כל חמירא, וידע שהבית נקי, ורק יש מקום קטן בבית, ששם אנו מניחים את החמץ, עד למחרת שאז נאכל סעודה חפוזה, ומיד לאחר מכן נלך עם אבי לשרוף את החמץ, והנה אני רואה את אחי בן השלש, כשהוא אוחז ביד חתיכת עוגה, והולך לכיון הבית, רצתי מיד לספר לאמי על כך, וכשבאנו אליו, פרץ בבכי, ואמר שהוא אכל את כל העוגה בחוץ, האם צריך כעת לבדוק את כל הבית מחדש?

תשובה

התינוק אינו נאמן, אבל צריך לבדוק משנ"ב], שדרך התינוק לפרר. וי"א שאם היכן יש פירורים, ולפי זה ידע היכן אכלו, וכמו שכתוב בגמרא (פסחים דף י"ע"ב) תינוק נכנס וכבר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירורין, אין צריך בדיקה מפני שדרכו של תינוק לפרר.

וכן פסק בשו"ע (או"ח סימן תלח ס"א) תינוק נכנס לבית בדוק וכבר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין, אינו צריך לחזור ולבדוק שחזקתו שאכלו, ואלו הפירורין שנפלו ממנו בשעת אכילה [ואפילו אין שם פירורין כנגד כל הככר,

משנ"ב], שדרך התינוק לפרר. וי"א שאם אין בפירורין כדי כל הככר, צריך לחזור ולבדוק.

וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) שהעיקר כדעה הראשונה, שאפילו לא ממצא פירורין כדי כל הככר, אין צריך לחזור ולבדוק, אבל בלבד שזה היה כשאפשר עדיין לבטל את החמץ.

ולכן אם מצא באיזה מקום פירורין, אף שלא מצא כדי כל העוגה, ידע ששם אכלו הקטן, ושם יבדוק, ובשאר הבית אין צריך לבדוק.

שאלה י

איך יעיר הבן לאביו שנוהג ברכבו בפראות

אבי נוהג ברכב, והרבה פעמים אבי נוסע שלא לפי החוק, הוא עובר את המהירות המותרת, הוא עוקף במקום שאסור, ואני מאד מפחד, גם בגלל נהיגה הפרועה של אבי, וגם שלא יתפס ולבסוף ישב בכלא, האם מותר לי להעיר לאבי, על נסיעה כזאת, ואם כן כיצד אעיר לו על כך?

תשובה

בן הרואה שאביו עובר על דברי תורה, כתב בשו"ע (יו"ד סימן רמ ס"א) שלא יאמר לו עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש.

גם כאן הבן יבקש מאביו שהוא רוצה ללמוד אתו סוגיא, וילמדו יחד, ואז יתלבנו הדברים, והאב מעצמו יבין שמה שעשה אינו כשורה.

והעצה לזה היא כפי המסופר על שני רבנים שכהנו בעיר אחת, ובאו לספר לאחד הרבנים שהעירוב שהרב השני ממונה עליו אינו עשוי כהלכה, הרב הלך לבדוק, ואכן מצא שהאמת אתם. מה עשה? הוא נגש לרב שממונה על העירוב, ואמר לו שהוא מתקשה בסוגיא, אם יוכל ללמוד עמו, הרב אמר לו בשמחה, וכך למד עמו סוגיא בעירובין, עד שהגיעו לאותה סוגיא, ואז כבר הרב השני הבין שהעירוב שעשה

גם בענינו, לעבור על חוקי התנועה הרי זה כלעבור על דברי תורה, שהוא מסכן את חייו, ואת חיי ילדיו, ולכן אם הבן רואה שאביו נוסע במהירות, ישאל הבן את אביו כמסיח לפי תומו, אבא, מה המהירות שמותר לנסוע כאן על פי החוק, או שאביו מדבר בטלפון באמצע הנסיעה, ישאל אותו בדרך ארץ, אבא כשיש שיחה דחופה, מותר על פי חוק לדבר בטלפון, ואין בזה סכנה, וכן כיוצא בזה.

לרשום דו"ח תנועה לאביו, ולהזמין למשפט

בקובץ ווי העמודים מס' 14 נשאלנו משוטט תנועה, שקיבל דיוח בקשר על רכב שנוסע בפראות, ומבצע עקיפות מסוכנות, והיות והיה סמוך למקום, קבל הוראה לעצור את הנהג.

כשהגיע למקום, אכן הבחין מרחוק ברכב הנוסע במהירות מופרזת ומבצע עקיפות מסוכנות, אך כשהתקרב למרחק ראה מהרכב, חשכו עיניו, הרכב הזה שייך ל...אביו, כלומר אביו נוהג ברכב ומבצע עבירות תנועה חמורות.

ושאל מה היה עליו לעשות, האם להתעלם מהרכב ולהמשיך למקום אחר, ויאמר להם שלא מוצא את הרכב, או שעליו לעצור את אביו, ולהתעלם מכך שהוא אבא שלו, ולהחליף את כובעו של בן, וללבוש את כובע השוטט, ולעשות את המוטל עליו על הצד הטוב ביותר, לרשום לו דו"ח ולהזמין למשפט, כי נהיגה כזאת מסכנת את הציבור?

תשובה

בגמרא סנהדרין (דף פה ע"א) בעי אם מותר לבן להיות שליח בי"ד להלקות את אביו. ומסקנת הגמרא (שם ע"ב) לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית, שהרי אמרה תורה ולא תחמול ולא תכסה עליו.

ולכאורה גם בענינו אף שמצוה לעצור אדם הנוהג בפראות, אולם מצוה זו אין לבן לעשות, כי גם נתינת מלקות היא מצוה, ומכל מקום אין לבן לעשות זאת. יעו"ש עוד מה שכתבנו בזה.

ספרתי את הדברים לגיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר לי, שלהכניס לכלא, אין זה כמו להלקותו, ומותר לבן להכניס את אביו שנוסע בפראות לכלא, כי בכלא, יש לו אוכל שינה, וגם ספרים, ובינתיים ילמד להיות בן אדם, ומה עוד, שהוא לא מכניסו בפועל, אלא הוא רק הגורם שיכניסו את אביו לכלא.

וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רמא ס"ה) עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה, והיה הבן שליח לדיינים, לא יכה אותם. וכן אם נתחייבו נידוי, לא יהא שליח לנדותם. ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שראויים לכך, ולא עשו תשובה.

שאלה יא

הערבי הגיע לבית, וביקש לישון בחדר שהשכירו לו, והאמא טרקה את הדלת בפניו

אנו נוהגים שאנו משהים בבית גם חמץ גמור, ואנו מוכרים זאת לנכרי, אנו עושים קנין טוב, וסוגרים את אחד החדרים במפתח, ושם מניחים את כל החמץ, וגם את הכלים, ומשכירים את החדר לנכרי, וכולם יודעים שהחדר הזה שייך לנכרי, ואין להכנס שם בפסח. באחד מלילות הפסח, כשאף אחד לא שהה בבית, רק אמי, הגיע ערבי לביתנו ואמר שהשכירו לו את החדר לפסח, והיות ואין לו היכן לישון בלילה, הוא רוצה לישון בחדרו ששכר, אמי מאד נבהלה, ואמרה לו בשום אופן לא, וטרקה את הדלת בפניו, ואמרה לו שאם לא ילך היא מזמינה משטרה. כשחזרנו הביתה ואמי ספרה לנו את כל הסיפור, הסתפקנו, שאולי עברנו על בל יראה, שהרי מה שלא נתנה לו להכנס לבית, אולי זה מגלה שכל המכירה לא היתה רצינית?

תשובה

ב. אבל כמה אחרונים כתבו, שהכא צריך מעיקר הדין להוציא את החמץ מביתו של ישראל, כי שם שדי במחיצה עשרה, מיירי כשהחמץ של נכרי, ולא חיישינן שמא יבא לאכלו, אבל הכא מגרע גרע כיון דעיקר החמץ יודע העכו"ם שהוא של ישראל, ולא יגע בו אף על פי שקנהו, מחזי כחמצו של ישראל אם היה בביתו, וגם איכא למיחש שמא יבא לאכלו, דכיון דדידה הוי מעיקרא לא בדיל מינה.

אולם סיים במשנ"ב שכל זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד פשוט דאין לאסור כלל, ואפילו לא יחד לו מקום, כל שהיה המכירה כדן, אין החמץ נאסר.

ולכן בעניננו, על אף שהאמא לא נתנה לו להכנס לבית וגילתה שהמכירה של החדר אינה מכירה, כל זה רק לגבי מכירת החדר, אבל לגבי מכירת החמץ, המכירה עדיין נשארה בתוקף, כי אם היה רוצה לקחת את החמץ, לא היתה מתנגדת, הרי שהמכירה עדיין בתוקף.

ובלאו הכי, אין גם חשש על כל המכירה, כי האמא צודקת שלא הניחה לו לישון בחדרו, כי כך מתנים בפירוש בשטר מכירת חמץ עם הגוי, שיש לו רשות להכנס לבית כדי לקחת את החמץ, אבל אין לו רשות לישון שם.

בבל יראה בוודאי לא עברו, כי יש כאן שתי מכירות, א. מכירת החמץ, ועל זה בוודאי שהיא היתה מסכימה שהגוי יקח את החמץ מהחדר. ב. לאחר שהחמץ של הגוי, אין ראוי שחמץ של גוי יהיה בבית ישראל, ולכן משכירים את החדר לגוי, כדי שהחמץ של הגוי יהיה בבית הגוי.

ואכן מעיקר הדין אפשר להשאיר את החמץ בביתו, ולעשות לו מחיצה עשרה, וכמבואר בשו"ע (או"ח סימן תמ"ב) חמץ של גוי שאינו חייב באחריותו, אינו חייב לבערו, אבל צריך לעשות לפניו מחיצה גבוהה י' טפחים, כדי שלא ישכח ויאכלנו.

אמנם בשו"ע (או"ח סימן תמח ס"ג) כתב, שאם מכר חמצו לנכרי, צריך להוציאו מביתו, ולהניחו בבית עכו"ם, ואין די במחיצה עשרה, והטעם שאין במחיצה עשרה, כתב במשנ"ב (ס"ק יב) ב' טעמים:

א. בחק יעקב כתב, שגם בחמץ של ישראל שמכרו לנכרי, אין צריך להוציאו מביתו, אלא משום קנין נגעו בה, כדי שיקנה העכו"ם החמץ במשיכה, ואין הכי נמי אם כבר הוציא העכו"ם החמץ וקנהו במשיכה לביתו או לסימטא כדן, מותר לו אח"כ להכניס החמץ לביתו של ישראל, ודי במחיצה עשרה בלבד.

כסאות למשפט

כסאות לבית דוד

מקבץ מתוך דיני התורה שהגיעו לכולל בית דוד
ולובנו על ידי דייני כולל בית דוד ובראשם
מורינו ורבינו הגר"י זילברשטיין שליט"א

**המלווה נתן צ'ק ללווה, הלווה קיבל את תמורתו, אבל הצ'ק לא
נפדה, האם הלווה צריך לפרוע למלווה**

תיאור העובדות

ראובן ביקש משמעון הלוואה על סך עשרת אלפים שקל, אמר לו שמעון,
אין לי כסף מזומן עלי, אך אני יכול לתת לך צ'ק, על סכום זה, ותשלם לי
בעוד ששה חדשים.

ראובן שמח מאד, ושמעון כתב לו את הצ'ק על הסכום הנ"ל, וכתבו שטר
שראובן צריך להחזיר את הכסף במזומן בעוד ששה חדשים.

ראובן הלך עם הצ'ק לחלפן כספים, הוא נתן לו את הצ'ק, והחלפן נתן
לו בתמורה עשרת אלפים שקל.

לאחר ששה חדשים, הגיע ראובן עם כל הסכום כדי לפרוע לראובן, שמעון
לקח את הכסף, ושמח מאד, ואמר ברוך השם, ראיתי היום השגחה פרטית
מופלאה, איך שהקב"ה משלם שכר טוב לעושים חסד, מה כוונתך הקשה
ראובן, השיב שמעון, קבלתי כרגע מתנה משמים של עשרת אלפים שקל.
תמה ראובן, מתנה משמים, והרי הלוות לי את הכסף לפני ששה חדשים,
אכן השיב שמעון, אך הצ'ק לא נפרע, היום עברו ששה חדשים, והצ'ק כבר
לא יוכל להפרע, והנה קבלתי עוד עשרת אלפים שקל. ברוך השם, לא כל
יום יש מציאה כשרה כל כך.

לאחר בירור עם החלפן, אמר אני העברתי את הצ'ק הלאה, קבלתי את
הכסף, אין לי מושג היכן הצ'ק נתקע, ואי אפשר לברר זאת.

טענת ראובן

אתה צריך להחזיר לי את עשרת האלפים שקל, כי התברר שלא הלוות לי
כלום, אלא נתת לי צ'ק, ועל ידי הצ'ק קבלתי את הכסף מהחלפן, הלוואה
נקראת, כאשר חסר לך כסף מהחשבון, אבל כעת כאשר לא נחסרת שקל,
נמצא שעל ידי הצ'ק שנתת לי גרמת לי הלוואה, אבל אתה לא המלווה,
ולכן אני דורש ממך את הכסף בחזרה.

טענת שמעון

אני אכן לא נחסרתי בינתיים כלום, אך אם מקבל הצ'ק יתעורר יום אחד הוא יפנה אלי, נמצא שאני עומד מולו, ולא אתה, ואם איבד את הצ'ק אני הרווחתי ולא אתה.

הצדק עם מי?

פסק דין

הכסף נשאר ביד המלווה, כיון שהלווה כבר קיבל את כספו לפני ששה חודשים, וגם אם לא היה משלם, היה חייב כעת לשלם

מקורות ונימוקים

מאחר ולא חסר כלום משלו, לא קיים מצוותו, [שהרי נדר ליתן אלף שקלים ולא נתן כי אם פיסת נייר], או שמא כיון שהעניים קיבלו חמישים מונים יותר בגללו, ממילא אין לך קיום הנדר גדול מזה?

עוד נשאלנו על ראובן שנתן צ'ק לעני, והעני קנה מצרכים במכולת ושילם עם צ'ק זה, ובעל המכולת העביר את הצ'ק לאחרים, וכנראה שהצ'ק אבד מכיון שלא נפדה, האם נותן הצ'ק צריך לתת צדקה פעם נוספת, וכתבנו בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שראובן לא קיים את נדרו מאחר וכל הכסף נשאר ברשותו, והוא נדר לתת מכספו. כמו כן לגבי השאלה הראשונה שגדול הדור נתן המחאה, אמר מו"ח זצ"ל שהגבאי צדקה יזכו לגדול הדור אלף שקלים מתוך החמישים אלף שקל, ואז יצא ידי חובת נדרו כי זה כאילו שנתן משלו. אבל אם לא זיכהו לא יצא, כי הנדר

לכאורה זה תלוי בספק שנסתפקו פוסקי זמננו, אם צ'ק נחשב לכסף בפועל, או שזה רק שטר הרשאה לקבל ממון, שלשיטות שצ'ק נחשב לכסף בפועל, נמצא שהמלווה נתן ללוה כסף, והלווה קיבל כסף ממש, ומרגע נתינת הצ'ק נכנסה ההלוואה לתוקפה, ומה שהצ'ק לא יצא המלווה הרויח, אך אם צ'ק הוא רק הרשאה בלבד, נמצא שהלווה לא קיבל כלום, וכשהצ'ק לא נפדה הלוה הרויח, כי מתברר למפרע שהוא לא נעשה מלוה, ורק גרם ללוה לקבל עשרת אלפים שקל מהחלפן.

והנה בחשוקי חמד עמ"ס יומא (דף נא ע"ב) נשאלנו על גדול הדור שנתן צ'ק בסכום של אלף שקלים לגבאי צדקה, כדי לחלקו לעניים, ובא עשיר וקנה את הצ'ק בחמישים אלף שקלים, ולא פדאו, אלא הכניסו למסגרת זכוכית, ותלאו על קיר בית העסק שלו. האם גדול הדור קיים מצוות צדקה, כי אולי

היה לתת מכספו, ולמעשה לא נתן מכספו כלום.

ולכאורה גם בענינו נחשב כאילו שהמלווה לא נתן כלום ללווה, ונתן לו פתק בלבד שאין לו כיוסו. אמנם נראה שיש לחלק בין הלוואה לבין צדקה, כי בצדקה יש ענין שיחסר לו ממון, וכמו שאמרו בגיטין (דף ז ע"א) תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם משל לשתי רחילות שהיו עוברות במים אחת גזוזה, ואחת אינה גזוזה, גזוזה עברה, ושאינה גזוזה לא עברה. וכך גם בצדקה רק מי שגזז מממונו לצדקה ירבו נכסיו.

וכן אמרו בכתובות (דף סו ע"ב) שבתו של נקדימון בן גוריון אמרה לרבי יוחנן בן זכאי, כך היו מושלים משל בירושלים, 'מלח ממון חסר'. ופירש"י הרוצה למלוח ממונו, כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרוננו זהו קיומו. הרי שבצדקה צריך שיחסר לו הממון, אבל לא בהלוואה ובשאר דברים.

ונראה שהכא לכו"ע הלווה צריך לשלם למלווה, וכל שכן שלאחר ששילם לו אין המלווה צריך להחזיר לו את הכסף, כי מיד שהלווה הגיע לחלפן וקיבל את כספו, הלווה נסתלק מהעיסקא, והמלווה עומד תחתיו, ואם הצ"ק היה חוזר, היה החלפן פונה אל

המלווה להוציא ממנו את הכסף, נמצא שמיד כשהלווה מקבל את כספו, החלפן נעשה שליח של המלווה לשלם לו את כספו, ומאז החלפן עומד מול המלווה, ואם הצ"ק היה חוזר המלווה הוא שחייב לשלם לחלפן ולא הלווה.

וקצת ראייה לזה, ממה שכתב בשו"ע (ח"מ סימן נ ס"א) שטר בעדים שכתוב בו, אני פלוני לויתי ממך מנה [ולא כתוב שם המלווה], כל המוציאו גובה בו.

והוסיף בנתיבות המשפט (חי" סק"ו) בשם הש"ך, שאם פרע בעדים בלא שובר, או שפרע בשובר בכת"י, אף שהוחזק השובר בבי"ד קודם שקנה זה את השטר דחייב לשלם להקונה פעם שנית, דיכול הקונה לטעון שלא ידע מהפרעון, וכיון שכתוב בו לכל מי שמוציאו הוי כאילו נתחייב לו מתחילה, ואיהו דאפסיד אנפשיה. ועוד דחייב עכ"פ להחזיר המעות שנתן הקונה מפני תקנת השוק כמו בלקח חפץ ונמצא שהוא גנב. ובממנות שייך ג"כ תקנת השוק דשכיח לקנותן כמו במטלטלין, אבל כשפרע בשובר בעדים דקלא אית ליה, הוי כקונה מגנב מפורסם דא"צ להחזיר אפילו הדמים שנתן. ובתומים (סק"ו) הכריע דאין ממש בטעם הראשון שכתב הש"ך, וכן עיקר דאין צריך להחזיר רק הדמים שנתן מפני תקנת השוק. ועיין ביאורים (סק"ה)

דלא מהני שובר רק כשמעידין העדים
 שהיה אז השטר בידו בשעה שכתב
 השובר, אבל בלא"ה לא מהני.
 מהלוח, דינו כעת רק עם המלווה,
 והמלווה הוא שחייב לו לפרוע את
 הצ'ק, והלוח כבר קיבל את כספו, נמצא
 שהחלפן היה כשליחו של המלווה לתת
 את כספו ללוח, ולכן הלוח צריך להחזיר
 את הלוואה למלווה, והמלווה הוא
 שהרויח כתוצאה מאיבוד הצ'ק.
 וכל שכן בענייננו, שבוודאי צ'ק עדיף
 משטר חוב שלא כתוב בו שם
 המלווה, ולאחר שהחלפן קיבל את הצ'ק

ב

**כתוב בצ'ק 427 ובמילים כתוב מאתיים ארבעים ושבע, הצ'ק חזר,
 ושניהם לא זוכרים את הסכום הנכון**

תיאור העובדות

יש לי חנות מכולת, וראובן קונה אצלי באופן קבוע, בדרך כלל הוא משלם
 לי במזומן, אבל היה איזה שבוע שלא היה לו מזומן ורשמתי לו בהקפה,
 ובסוף השבוע נתן לי צ'ק, לאחר שבוע הצ'ק חזר מחמת אי התאמה, כי
 בעוד שבמספרים כתוב 427, במילים כתוב מאתיים ארבעים ושבע שקל
 בלבד.

טענת התובע

אני לא זוכר בדיוק מה הסכום האמיתי אבל נראה לי, שהסכום האמיתי
 זה 427, כי בדרך כלל אדם שם לב מיד כשכותב את המספרים, גם מסתבר
 כשקבלתי את הצ'ק בדקתי, ובדרך כלל אני בודק במספרים, ולכן נראה לי
 שהסכום הקובע, הוא המספרי.

טענת הנתבע

באמת שאיני זוכר כלל, וגם אני לא מבין איך קרתה הטעות, ואצלי זה
 ספק השקול, ניסיתי גם לעשות חשבון בערך מה קניתי באותו שבוע, ולא
 הצלחתי לבדוק עם הסכום היה 427, או 247 שקל, כך שאין לי מה לטעון,
 ומה שיפסקו מקובל עלי.

כמה חייב לשלם?

פסק דין

ראובן חייב לשלם 247 שקל, וטוב שיתפשר עמו קצת, ויוסיף לו כדי לצאת גם ידי שמים לכל הדעות

מקורות ונימוקים

ולמרות שמסתבר כמו שטוען התובע שיותר אנשים טועים במילים מאשר בספרות, ועוד שהרי בעל המכולת מסתמא בדק בספרות, וראה שהכל בסדר, ובהגהות רע"א על השו"ע (שם) כתב דבלשון מסופק ואיכא אומדנא לאחד מן הצדדים אזלינן בתר אומדנא, אך נראה שדבריו אמורים, בלשון מסופקת, ואפשר לפרשו לשני צדדים, אבל כשיש סתירה ואין הלשון מוכיח לאף צד, בזה אין הולכים אחר אומדנא.

ולענין לצאת ידי שמים, לכאורה זה תלוי במחלוקת הפוסקים שהובא בשו"ע (חו"מ סימן עה ס"ח) טענו שניהם ספק, כגון שטענו הלוייתך ואינו יודע כמה, והשיבו אמת שהלוייתך ואינו יודע כמה, אין הנתבע נשבע אפילו היסת, ומשלם לו מה שברור לו ויוצא בו אף ידי שמים. ויש אומרים שכיון שזוכר שלוח, אינו יוצא ידי שמים עד שיתפשר עם המלוה במה שיוכל.

וכתבו הש"ך (ס"ק סז) שהעיקר כהדעה הראשונה שפטור גם בידי שמים, והתומים (ס"ק כ) כתב שאין ראייתו מוכרחת, ועדיין אין הכרע במחלוקת, ולכן הטוב ביותר שיתפשרו קצת, עד שימחל לו בלב שלם.

כתב בשו"ע (חו"מ סימן מב ס"ה) שטר שכתוב בו שני סכומים הולכים אחר התחתון. ואולי גם בענינו, כיון שהדרך לכתוב תחילה את הספרות, ואח"כ את המילים, הרי שהמילים הם התחתון, והולכים אחר המילים, אך הוסיף שם בשו"ע במה דברים אמורים שהולכים אחר התחתון, כשאין האחד תלוי בחברו, אבל אם היה כתוב בו מאה שהם מאתים, או מאתים שהם מאה, אינו גובה אלא מאה, שהוא הפחות שבשניהם, דיד בעל השטר על התחתונה.

וביאר הסמ"ע (ס"ק טו) שלכן הולכים אחר התחתון כיון שמסתמא חזר בו וזה הסכום הנכון, אבל אם כתב שהם מאתים, שהוא דיבור אחד ואי אפשר לחלק ביניהן לומר שהוא חזרה, משום הכי הולכין אחר הפחות.

גם בענינו, אי אפשר לומר שחזר בו, כי שטר כזה שאין הסכום של הספרות והמילים שוים, אינו שוה כלום, אלא זה טעות, ואם כן אין הולכים אחר התחתון, וגם אי אפשר לומר דצ"ק הוא כגבוי דמי, שהרי אין זה צ"ק, אלא שטר חוב שיש איזה סכום שחייב לו, ולכן יתן לו את הסכום הפחות, דיד בעל השטר על התחתונה.

**שמעון קיבל צ'ק מראובן וזייפו, כשהבנק עלה על הזיוף החזיר
לראובן את כספו, האם ראובן יכול לתבוע גם את שמעון**

תיאור העובדות

שמעון ביקש הלוואה מראובן על סך אלף דולר, ראובן נתן לו צ'ק על הסכום הנ"ל, לאחר כמה ימים הבחין ראובן שמחשבונו נפרע ארבע אלף דולר, ולא זכר שנתן אי פעם צ'ק כזה, ראובן התקשר לבנק וביקש לקבל צילום מהצ'ק, ולתמהונו הוא רואה את הצ'ק שנתן לשמעון, שבעוד שהוא כתב שם 1,000 דולר, כעת נוסף עוד כמה קווים על 1 ונעשה 4, וכלל הנראה שמעון עצמו זייפו.

ראובן אמר לבנק הצ'ק מזויף, וזה ממש שערוריה שכבדתם צ'ק כזה, כי הזיוף ניכר לכל, כי בעוד שהמספרים זויפו, במילים כתוב רק אלף דולר, הפקיד מאד התבייש על התקלה, ומיד זיכה את ראובן ב4000 דולר.

כשמעון הגיע להחזיר את ההלוואה, אמר לו ראובן תחזיר לי 4,000 דולר, בדיוק כמו שקבלת בבנק, כי הכסף נגנב מהחשבון שלי. אמנם קבלתי ברוך השם את החוב בחזרה, כי עליתי על הזיוף אבל אתה גנבת לי מהחשבון כסף, תחזיר לי אותו.

טענת הנתבע

אני מאד מתנצל לא היתה לי ברירה עמדתי בפני לוויים שרצו לרצוח אותי אם לא אתן להם את הכסף, אבל איני חייב להחזיר לך כלום, כי קבלת את כל הכסף מהבנק.

טענת התובע

אתה גנבת מהחשבון בנק שלי כסף, ולכן אתה צריך להחזירו, ומה שהבנק נתן לי את הכסף, לא בגלל שהוא רצה להחזיר לי את הגנבה, אלא בגלל שהוא מאד התבייש על הטעות שיצאה מתחת ידו, והכסף שהבנק נתן לי, זה רק פיצוי על העגמת נפש שגרם לי.

הצדק עם מי?

פסק דין

שמעון פטור לשלם לראובן, כי הבנק כבר שילם לו

מקורות ונימוקים

שמעון לא גנב מראובן אלא שמעון גנב מהבנק, והבנק הוא שגנב מראובן, ואילו הבנק לא היה מחזיר לראובן את כספו, היה ראובן יכול לגבות את הכסף משמעון, וכמו שכתב השו"ע (חור"מ סימן שסא סעי' ה-ו) שהגוזל מחבירו והעבירו לאחר קודם יאוש, רצה מזה גובה, ורצה מזה גובה.

אבל כעת לאחר שראובן כבר קבל את כל כספו שנגנב ממנו מהבנק, נמצא שמעון גנב את הבנק והוא חייב לבנק ולא לראובן, ולכן שמעון פטור לשלם לראובן.

וגם עבור האלף דולר שראובן אכן הלוה לשמעון, אבל לאחר שמעון זייף את הצ'ק, הוא נעשה חספא בעלמא, וגם האלף דולר נחשב לגניבה מהבנק, ושמעון צריך להחזיר לבנק את הכסף, כי הבנק כבר השיב את כל הכסף לראובן.

הגבאי לא פתח את המטבח בו היו השתיה והבשר של השבע ברכות, והם פרצו את המנעול בשבת

תיאור העובדות

שכרנו אולם של בית כנסת, לשבת שבע ברכות, בקשנו מהמנהל שינעל את המטבח שבקומה למטה [המטבח למעלה שם נמצא האולם נשאר פתוח], ששם איכסנו את כל המשקאות והבשר, ויתן לנו מפתח של המטבח, האחראי נעל את המטבח, ואמר לנו, יש לי רק מפתח אחד, ואיני יכול ליתנו, אך אין לכם מה לדאוג, אני נמצא כל הזמן בשטח, ואינכם צריכים מפתח.

לאחר התפילה כשרצינו להתחיל להכין את הסעודה, נוכחנו לראות שהגבאי אכן נעל את המטבח למטה, אך שכח לפותחו, ושם במטבח יש את כל המשקאות והבשר לצורך סעודת שבת.

מכיון שלא ידענו היכן גר הגבאי, יצאנו לרחובה של עיר וחיפשנו אותו 45 דקות, ולא מצאנו, בלית ברירה ובחוסר אונים, נאלצנו לשבור את המנעול של הדלת, וכמובן שנגרם נזק גדול לדלת, [המנעול נשבר לגמרי, והדלת נזוקה].

טענת התובע

נכון ששכחתי לפתוח את הדלת, אך עדיין אין זה מתיר לפרוץ, בדיוק בבנין ממול יש שכן שיש לו את כל המפתחות של בית הכנסת, היה לכם לפנות אליו.

טענת הנתבע

זה פעם הראשונה שאנחנו שומעים שסמוך לבית הכנסת גר שכן שיש לו מפתחות מהמטבח, עשינו ככל האפשר כדי למנוע נזק, אך מה היינו יכולים לעשות, יש לנו 700 אורחים, וכי רצית שנשאיר אותם ללא שתיה וללא בשר בסעודת שבת.

הצדק עם מי?

פסק דין

הפורץ פטור לשלם, כי יש ראשונים הסוברים שעבר בפריצה על איסור תורה, ולכן יכול לומר קים לי כמותם ופטור לשלם

מקורות ונימוקים

ראשית, קודם שנבא לדון אם יש חיוב לשלם על הפריצה, יש לדון אם היה מותר לפרוץ את המנעול בשבת.

א. דעת הרמב"ם (שבת פ"א ה"ח) שמקלקל על מנת לתקן חייב, כאשר סותר כדי לבנות במקומו. ומשמע שבתיקון כל דהוא אחר אינו חייב. [כמבואר באור שמח אמנם יעוין להלן שיש חולקים בזה בדעת הרמב"ם].

ב. דעת רש"י (שבת דף קו ע"א ד"ה מתני') שאמנם סותר חייב גם בתיקון אחר, ולא רק כדי לבנות במקומו, אבל מכל מקום צריך שהתיקון יהיה בגוף הדבר שסתר, אבל אם הקלקול בדבר אחד, והתיקון הוא בדבר אחר, זה תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון,

לכאורה פריצת מנעול היא מלאכת סותר, ואסור לסתור מן התורה דבר המחובר לקרקע, ודלת ומנעול הואיל והם מחוברים לציר המחובר לקרקע, חייב משום סותר.

אמנם למרות שמלאכת סותר היא מל"ט אבות מלאכות האסורות בשבת, מכל מקום הוא בכלל המלאכות שיש בהם גם קלקול, כמו הסותר הקורע המוחק חובל וכדו', ואין איסור תורה בעשיית המלאכה אלא כשהסתירה היא

שלשיטת רבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, גם תיקון שאינו בגוף המלאכה נחשב למתקן, אבל לשיטת רבי שמעון הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, כשמדליק עצים וצריך לאפרה אף שמתקן אצל אפר, מכל מקום מקלקל אצל עצים, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור לרבי שמעון.

ג. דעת התוס' (שבת דף קו ע"א ד"ה חוץ, ובדף צד ע"א ד"ה רבי) שגם תיקון שאינו לצורך אותו דבר ממש, נחשב למתקן ולא למקלקל, אבל מכל מקום פטור, משום שהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ויעוין עוד בביאור הלכה (סימן שמ סעיף יד ד"ה ולא נתכוין) מה שכתב בכל זה.

והנה בענינו בוודאי אין כאן מלאכת סותר על מנת לבנות, משני טעמים, א. כי הפורץ בוודאי אינו מתכוון לתקן את המנעול, ועל מנת לבנות שייך רק בבעל הבית, אבל אחר שפרץ, אין זה על מנת לבנות. ב. הסותר על מנת לבנות שאינו נחשב למקלקל, שייך רק אם פרץ מנעול שבור, שאז אין זה מקלקל, אבל כששבר מנעול שלם שראוי לשימוש, ורק שברגע זה המפתח לא נמצא, הרי זה מקלקל, ואין זה חשוב על מנת לבנות, כי המנעול לאחר התיקון לא יהיה טוב יותר מאשר לפני התיקון.

וגם לשיטת רש"י ותוס' אין בזה איסור תורה כי אמנם לפורצים יש תועלת בפריצה שעל ידי הפריצה אפשר להוציא את השתיה והבשר, ואם כן אולי היה כאן איסור דאורייתא, אך זה חשוב למלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שהתיקון אינו בגוף המנעול, כמו פותח בית הצוואר, שאמנם הקריעה היא שלא על מנת לתפור, אבל בכל זאת יש תועלת שעל ידי הקריעה אפשר ללבוש את הבגד, אבל בענינו התיקון הוא צדדי, ולהלכה דקיי"ל כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם בענינו פטור.

והנה בפר"ח (יו"ד סימן קיח ס"ק יח) כתב, תנור שמודבק בחותם של ניר, אסור לפותחו בשבת, אף שהוי קורע מכל מקום מילתא דפשיטא דקלקול וקריעת הנייר בשבת כדי לפתוח התנור לא מקרי מקלקל אלא מתקן ומלאכה אסורה היא בשבת מן התורה, וכמו שכתב הרמב"ם (שבת פ"י ה"א) "המפרק ניירות דבוקין או עורות דבוקין ולא נתכוין לקלקל בלבד הרי זה תולדת קורע וחייב". ולכן אסור מן התורה לקרוע מעטפה בשבת על מנת להוציא את המכתב, וגם על ידי גוי אסור.

ועל פי זה כתב בשו"ת זרע אמת (סימן לז) מעשה שאירע בבית הכנסת בשבת בבוקר שלא היה להם מפתח

לארון קודש, ועל פי הפר"ח לא התיר לשבור את המנעול כי הדלת מחוברת לקרקע, והשוברה עובר על איסור סותר, וזה נחשב על מנת לתקן כדי להוציא ספר תורה.

אמנם בטל אורות (מלאכת תופר) הקשה על הפר"ח שכל זה לדעת הרמב"ם הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, אם כן גם כאשר מקלקל לצורך תיקון אחר ולא לגופה חייב, אבל להלכה דקיי"ל שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן גם במקלקל לצורך תיקון אחר פטור.

על כל פנים לכו"ע היה אסור לפרוץ את הדלת מדרבנן, ולכן אף אם מדיני נזיקין אולי יש לדון אם הם חייבים או לא, אך כיון שהיה אסור להם לפרוץ את הדלת מדיני שבת, חייבים לשלם גם על הפריצה, וכמו שכתב בישועות ישראל (סימן עב סק"ד) דבר ברור הוא בהניח להם אביהם פרה, וסברו שהיא של אביהם, וטבחוה ביום הכפורים, דחייבין מדין מזיק, דנהי דשגגו בממון, מ"מ הא הזידו באיסור יום הכפורים, ולא מקרי אונס, ויעוין בחשוקי חמד (כתובות דף ל ע"ב) שהוא הדין כשעברו על איסור דרבנן, אך בעניננו לא היה ממש מזידים, אלא לא חשבו על איסור שבת, וחשבו שמותר לפרוץ, וצ"ע.

אך יתכן שיכולים לומר קים לי כהרמב"ם שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, וכמבואר במגן אברהם (סימן רעח) שהביא קושית הטל אורות שהטור פסק שמלאכה שאינה צריכה פטור, ובחושן משפט סימן תכ"ד פסק הטור דהחובל בחבירו בשבת [שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה] פטור מתשלומין משום שחייב מיתה, ותיירץ המג"א דספוקי מספקא ליה וגבי ממון המוציא מחבירו עליו הראיה. והיינו כיון שיש פוסקים שסוברים שחייב, יכול לומר קים לי כמותם.

ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס כתובות (דף כט ע"א) מה שכתבנו בזה, אם בספק מיתה חייב, ויעוין בתורת חסד (סימן נא סק"ז) שחילק בין ספק בדין, שאילו היה סנהדרין היו יכולים להכריע כעת שמלאכה שאינה צריכה חייב, והיה חייב מיתה, לבין ספק במציאות כגון ספק בין השמשות, שגם הסנהדרין אין להם הכרעה בזה, ובזה חייב לשלם כי אין מציאות שיתחייב מיתה.

עוד יש לומר שבעניננו פטור, שאף שדינו כמקלקל, אולם יכול לומר קים לי כרש"י (ב"ק דף לה ע"א תוס' ד"ה מתני') שסובר שהמקלקל בשבת פטור לשלם, משום קם ליה בדרבה מיניה, אף שאינו חייב מיתה, גם שוגג אינו חייב מיתה, ואע"פ כן פטור.

שכר את הפועלים של ראובן ללא ידיעתו, והם זפתו לו את הגג עם הסחורה של ראובן, כמה ישלם

תיאור העובדות

ראובן יש לו חברה לזיפות גגות, החברה שלו היא מאד יקרה, והיא כמעט הכי יקרה בשוק, ומשלמים הרבה כסף עבור השם הטוב שיש לראובן, ואכן ראובן מצדיק את השם היקר שיש לו, כי בכל פעם שיש איזה תקלה, אם יש אחריות הוא לא מתחמק, אלא מגיע מיד לסדרו.

באחד הימים הזמין שמעון את ראובן שיזפת לו את הגג, ראובן הגיע והביא עמו פועלים ערבים שיעבדו, ובינתיים ראובן עזב את המקום, והשאיר את הפועלים לבדם.

לוי שהוא שכן, כשראה ששמעון מזפת את הגג, פנה לערבי שהוא מנהל העבודה בשטח, ואמר לו, יש לי כמה דברים קלים לעשות בגג, האם אתה מוכן לעשות זאת, וכמה אתה רוצה עבור זה, אמר לו הערבי, זה יעלה לך אלף שקל, והכל יהיה מסודר.

ואכן הערבי מנהל העבודה שלח את אחד הפועלים שלו, שיעבוד אצל לוי.

בדרך כלל ראובן לא מופיע באמצע העבודה, כי הוא סומך על הפועלים שלו, אבל בדיוק באותו יום בסייעתא דשמיא, ראובן הגיע, וראה את אחד הפועלים שלו עובד בגג של לוי, כשלו עומד לצדו, הוא עלה לגג, ושאל את הפועל מה זה? הפועל הצביע על לוי שהוא שכר אותו.

טענת התובע

אתה יודע שהפועלים הם שלי, ואני משלם להם לפי שעות, וגם כל היריעות של הזיפות וכל הכלים הם שלי, וכשהפועלים עובדים אצלך, אני משלם להם על השעות העבודה, והם משלשלים את הכסף שלך לכיסם, וחוצן מזה שהם גונבים ממני את כל הסחורה שהם מניחים על הגג שלך.

אני משער את העבודה שהפועלים שלך עשו לך, בחמשת אלפים שקל.

טענת הנתבע

אכן טעיתי, ולא חשבתי על כך, שהם גונבים אותך, אבל המחיר של חמשת אלפים שקל, הוא מאד יקר, בררתי בשוק, והמחיר על עבודה כזו לא עולה

על אלפיים וחמש מאות שקל, אכן אני יודע שאצלך מאד יקר, אבל אני לא צריך לשלם כמו שמשלמים לחברה יוקרתית, אלא כמחיר שזה שוה בשוק אצל כלל החברות.

הצדק עם מי?

פסק דין

לוי גזל את ראובן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ואינו צריך לשלם רק את דמי שווי הגזילה, כמה שעולה פועל לשעות אלו, וכמה ששוים היריעות שהפועלים גנבו, וצריך לחזור בתשובה, על שעבר על לאו של לא תגזול.

מקורות ונימוקים

נראה שהנתבע לוי אינו צריך לשלם את עלות העבודה כפי שהתובע ראובן דורש, כי לוי לא שכר את שירותי החברה, הוא שכר את הערבי שיבצע בעבורו את העבודה, אמנם הערבי גונב את ראובן, גם בשעות העבודה שראובן משלם, וגם בכלים וביריעות, ולכן צריך להחזיר לראובן את הגניבה, כמה שגנב, אבל אינו צריך לשלם כמה שזה היה שוה אילו היה שוכר ישירות את ראובן.

ומצינו כעין זה בשו"ע (חור"מ סימן שסג ס"ה) התוקף [גזול] ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה, אם היא עומדת לשכירות, אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל וירד שלא ברשות, אם רצה הבעל ליטול שכרה, נוטל, רצה ליטול פחתה, נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת וכן כל כיוצא בזה.

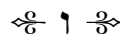
כלומר שאם התכוון לשכרה משלם כפי מה שמשלמים לשכירות, אבל אם נתכוון לגזלה, אינו משלם רק מה שפחתה, כיון שירד לה בתורת גזל, כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה.

ויש בזה גם סברא, כי כששוכר את שירותי ראובן, חלק מהתשלום הוא, שראובן מקבל עליו אחריות לכמה שנים על כל התקלות שיהיו במשך השנים, ולכן גם לוקח מחיר יקר, כי

ואף שביורד לשדה חברו ברשות והשביח, כתב בשו"ע (חור"מ סימן שעה ס"ד) ששמין לו וידו על העליונה, שאם היתה ההוצאה יתירה על השבח נוטל ההוצאה, ואם השבח יתירה על ההוצאה, נוטל השבח. וכתב בסמ"ע (סק"ז) שנוטל כמה ששאר שתלי העיר נוטלים, והכא אנו אומרים שגם את זה אינו מקבל, רק שיעור ההוצאה, שאני התם שלא היה גזל, אבל הכא שגזל, כל

הוא נותן שירות טוב, אבל כאן הרי אינו מקבל עליו אחריות, ואם כן על מה ישלם, ואינו משלם רק על העבודה, ועל היריעות שגזלו ממנו, וגם שכר הכלים שאתו עבדו הפועלים, אינו צריך לשלם, כיון שהכל היה בגזל, והחזירו לו בלא פחת, הרי כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, וגם שכר הרווח הקבלני של ראוּבֵן אינו צריך לשלם, כי הרי לא שכרו.

אבל לוי צריך לחזור בתשובה, על שעבר על לאו של לא תגזול, ולמרות שהוא לא גזל ממש, כיון ששכר ערבים שהם מוחזקים לגזלנים, הרי זה כאילו גזל בעצמו.

הכנים במעוֹת אֵת הַשְׁקֵעַ שֶׁל הַפְּלִטָה, וְהַתִּיק הַצְּבָאִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נִשְׂרָף, וְהַשּׁוֹפֵט קֵנָם אוֹתוֹ בְּאַלְף שֶׁקֶל

תיאור העובדות

אנחנו ראוּבֵן ושמעון חברים מילדות, הורינו לא שמרו תורה ומצוות וכך גדלנו כל השנים, למדנו יחד בבית ספר, וכשבגרנו התנדבנו לשרת בצבא בחו"ל במדינה שם גרנו, רוב החיילים היו גוים, והם היו מציקים לנו מדי פעם וקראו לנו מלות גנאי על שאנו יהודים, לא ידענו מהי היא יהדות, אבל בגלל הצקות של הגויים, התחלנו לברר מה זה אומר שאנחנו יהודים, ולמה הגויים כל כך שונאים אותנו, עד שלאט לאט בזכותם התחלנו להתקרב ליהדות.

באחד הימים כשהיינו בחדרנו שבסיס, היה התיק הצבאי שלי מונח על הפלטה [אותה קנינו במיוחד לשבת] שהיתה כבויה, מהרנו מאד למסדר צבאי, אך שמעון הבחין שהתקע של המקרר בחוץ, ולכן שמעון חיבר את התקע של המקרר לחשמל, וכך רצנו למסדר.

כשחזרנו היה כל החדר אפוף עשן, התברר ששמעון טעה, ובמקום לחבר את השקע של המקרר, חיבר את התקע של הפלטה, וכך כל התיק שלי נשרף.

כשהמפקד שמע על כך, העמיד אותי למשפט צבאי, על הנזק שגרמתי לתיק צבאי שהוא רכוש של הצבא, שאני מבחינתם אחראי על שמירת התיק, השופט שהיה גוי [איני יודע אם הוא אנטישמי או לא] קנס אותי ב10000 שקל, שווי התיק היה אולי 200 שקל.

כמובן שלא ספרתי שחברי שמעון הכניס את התקע בטעות, ואולי זה גם לא היה עוזר, כי מבחינתם אני אחראי על התיק.

ברוך השם השתחררנו כבר משם, וכהיום אנחנו לומדים כאן בארץ ישראל בישיבה, ברצוננו לברר, האם שמעון חייב לשלם לי על הקנס שקבלתי, ואם כן כמה?

פסק דין

בדיני אדם חייב לשלם לו רק מאתיים שקל, כפי שווי הנזק, אך מסתבר שבדיני שמים יש לשלם את כל האלף, כיון שגרם לו נזק

מקורות ונימוקים

בשביל הכאה זו, אבל אם הפרד של עכו"ם, וצריך הניזק לשלם לעכו"ם יותר ממה שנפחתו דמי הפרד, אין המזיק חייב לפרוע לו, אם העכו"ם מעביר עליו הדרך בשביל זה אין לחייב לזה כיון שלא כיון. וכן פסק בשו"ע (שם ס"ט).

וכן כתב בש"ך (סימן עב סק"מ) ובקצות החושן (סימן רצא סק"א) דאפילו מזיק בידים והעכו"ם מעליל עליו, כיון שגוף התשלומין שמשלם לעכו"ם אינו בדין, לא מחייב עלה משום דינא דגרמי.

אך יש לעיין אם חייב לשלם לו מדיני שמים, כיון שכן המנהג בצבא, שהשופט קונס כדי שישמרו על הרכוש הצבאי, אולי אין זה נחשב כל כך לעלילה, ומסתבר שחייב לשלם בדיני שמים כיון שגרם לו נזק על ידי נזקו.

על המאתיים שקל שווי התיק, שמעון חייב לשלם, כי ברגע שהכניס את התקע של הפלטה לחשמל, הרי הוא אדם המזיק, ואדם מועד לעולם גם בשוגג וגם באונס.

על השמונה מאות שקל שהשופט חייבו לשלם יותר מהשווי האמיתי של התיק לכאורה פטור שמעון לשלם, וכמבואר בטור (חור"מ סימן שעח) שנשאל הרא"ש, חתן היוצא מחופתו ומיודעיו הלכו עמו ורכבו בסוסים כמנהג הבחורים, החתן עבר לפניהם ואחריו בא אחד בסוסו ופגע בפרד שהחתן רוכב עליו והכהו, ובא לו לחתן הפסד ש' זהובים בסיבה זו שהפרד היה של עכו"ם..., והשיב, המזיק חייב לשלם כל מה שישומו בית דין שנפחת דמי הפרד

שולחן שבת

שאלות ותשובות, פנינים נאים
עובדות והנהגות מגדולי ישראל
על סדר פרשת השבוע

בקשה מהלומדים

אם ידוע לך סיפור
בנושא השגחה פרטית,
או לימוד כף זכות,
או בשאר נושאים היכולים להביא חיזוק,
אנא פנה אלינו
ובעזרת השם נפרסמם בקובץ זה
ויהיה לתועלת ולחיזוק עבור הכלל,
ותהיה בכלל מזכי הרבים,
שאין חטא בא על ידם
אפשר לפנות לפקס 03-5011422
או במייל parnasyom@gmail.com

פרשת תזריע - החודש

האם יש ענין לשמור אמונים לאחר פטירת בן זוג,
ולא להנשא שנית

בעלי נפטר לפני כמה שנים, אני מאד רוצה להנשא שוב, אך אני רוצה
לבגוד בזכרון בעלי, האם יש ענין לשמור אמונים לבעלי, ולא להנשא
שוב?

תשובה

כשיוולדת מביאה את קרבנה, כתוב (ויקרא יב ו) "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת,
תביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת". וכתב בעל
הטורים: בכל מקום מקדים תורים לבני יונה חוץ מכאן, לפי שאינו מביא אלא
אחד [כלומר שאינו מביא שתי תורים או שני בני יונה], ואם ימצא יונה, לא יקח
תור, לפי שבן זוגו מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר.

כלומר שהתור נשאר נאמן לבן זוגו כל ימי חייו, ואם בן זוגו מת, הוא יתאבל
עליו, ושוב אינו מזדווג, ולכן משום צער בעלי חיים העדיפה התורה
כשצריך להביא רק אחד תור או בן יונה, להביא בן יונה, שהוא נישא שנית^א.

ציונים והוספות

א. והנה בספר אילת השחר (פרשת תזריע) העיר מרן ראש הישיבה שליט"א לפי בעל הטורים למה לא
הוכיחו חז"ל ממקרא זה שצער בעלי חיים אסור מן התורה?
ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס גיטין (דף לג ע"א) שכתבנו להשיב, שהרי התורה לא אסרה להביא תור לקרבן,
אף שיש כאן צער בעלי חיים. וא"כ מה שהתורה אמרה להקדים את הבן יונה, היינו כדי להשריש בנו
את מדת הרחמנות, אבל לא משום צער של התור.
עוד אפשר להשיב דלכן לא הוכיחו חז"ל ממקרא זה דצער בעלי חיים דאורייתא, משום דיתכן שאין
איסור מהתורה לצערם, ורק כשמביאים קרבן לריצוי לפני השי"ת צריך קרבן זה להיות נקי מכל רבב
של צער ואפילו לבעלי חיים, אחרת אין זה ריצוי. [וכעין מה שמצינו שלא מברכים שהחיינו על נעלים
חדשות כי הוא צער בעלי חיים, כמבואר בשדי חמד (ח"ו מערכת ברכות סימן ב אות כ) בשם שו"ת
יד יצחק (להגרא"י גליק זצ"ל, ח"ג סו"ס שכ) ובכף החיים (סימן כב ס"ק מח) בשם מור ואהלות, דכמו
שאין אומרים "תבלה ותתחדש" (כמבואר בסימן רכג ס"ו) על בגד זה גם לא מברכים עליו שהחיינו].
אבל עדיין לא שמענו מכאן לחיים הפרטיים שאסור מהתורה לצער בעלי חיים.
ובפרט לפי מה שכתב רבי חיים פלאג'י ברפואה וחיים (פי"ב ע"ד) וז"ל: כשיש חולה בתוך ביתו, יעשה

וכן אמרו במדרש (תנחומא תצוה ה) היונה אינה נזקקת אלא לבן זוגה מחיים, יתירה עליה נקבת התור שאפילו לאחר מיתה, וכעין זה כתב הרמ"ע מפאנו (מאמר מאה קשיטה סימן לח) מוטב שתתאלמן היונה ותמצא אחר כך מנוח אשר ייטב לה, ואל תתאלמן נקבת התור הואיל ומאנה הנחם נפשה, ויש שנסתפק בצניעות זו של תורים ובני יונה אם היא מידה נוהגת בנקבות בלבד, או גם בזכרים.

ובפסיקתא זוטרתא (פרשת ויקרא על הפסוק ואם מן העוף) איתא, מפני מה תורים גדולים כשרים, שכיון שאבד זוגו שוב אינו מזדווג לזוג אחר, אבל היונה היא פותה אין לה לב, לפיכך קטנים כשרים קודם שיזדווגו.

ולכאורה משמע מהתורה שיש ענין להיות עם לב, ולאחר מות בן הזוג, לא להנשא שנית.

אמנם ברמב"ן (ויקרא א יד) כתב בדרך אחר, רצה [הקב"ה] בתורים הגדולים, בעבור פרישותן והדבקים בידוע מהם, שכיון שאבד בן זוגו לא ידבק באחר לעולם, וכן ישראל דבוקים בה' אלקיהם ולא ידבקו באל אחר לעולם. אבל היונים קנאים מאד, ובקנאתם יתפרדו ויחליפו, על כן לא בחר בהם אלא הקטנים קודם שיזדווגו, כי היונה בקטנותה אז תוספת אהבה בקן גידוליה יותר משאר העופות².

אך נראה שגם לפי הפסיקתא אין הענין הזה רק בתורים, שאין להם תאוות ואין להם יצר הרע, לכן יש ענין לשמור אמונים לבן הזוג, אבל בני ישראל, אינם משולים לתור, אלא ליונה, וכמו שכתב רש"י (שיר השירים ו ט) 'אחת היא יונתי', ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה, שהיא תמימת לב עם בן זוגה.

_____ ציונים והוספות

ותרנות, אפילו עם עוף השמים, ובדוק ומנוסה שיבקשו עליו רחמים. וכך כתב ברוח חיים (או"ח סימן תרה אות ב) וז"ל: וכן נהגו במי שהוא חולה, ומבקש רחמים, שמשליכים מאכל לעופות על הגגות, כדי לרחם על הבריות. ובזה יזכה שירחמו עליו מן השמים כדברי חז"ל, עכ"ל. ואם כן היולדת הבאה לבקש רחמים ולומר תודה, אל לה לגרום בקרבנה צער לבעלי חיים.

ב. הוסיף על כך רבי יעקב קמינצקי בספרו אמת ליעקב, למדים אנו מכאן כי 'קנאות' אשר אינה מודרכת על פי התורה, אין בה כל חשיבות ומעלה, וסופה שהיא קלקול יותר מתיקון. הנה היונה הוא חשק ו'קנאי' וברוב קנאותו חושד בבת זוגו ומגרשה, והדבר נראה כ'קנאות' הגונה, ומה קורה אחר כך, 'ובקנאתם יתפרדו ויחליפו', כלומר הוא עצמו הולך בדרכים בהן חשד בזולתו והקפיד וכעס עליו על כך אין זאת אלא משום שהוא עצמו בעל כעס ואינו שולט במעשיו והקנאות היתרה שניחון בה אינה אמיתית אלא כל כולה נובעת מתכונה רעה של כעס.

כלומר כל זמן שהבן זוג חי היא תמימה עמו, אבל לאחר מיתתו, היא נישאת שנית, וכך גם נמשלו ישראל, גם בגמרא בעירובין (דף ק ע"ב) אמרו אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין... עריות מיונה ופירש"י שאינו נזקק אלא לבת זוגו. ולכאורה היה עדיף ללמוד זאת מ'תור', אלא שתור אינה הנהגה לבני אדם, אדם צריך ללמוד מיונה, כל זמן שבן זוגו חי, הרי הוא רק אתו, אבל לאחר פטירתו, צריך להנשא שנית.

סגולה בדוקה לרפואה

יהודי הגיע לרבו ואמר לו שהוא חולה והוא רוצה סגולה לרפואה, אמר לו רבו, יש לי סגולה בדוקה ומנוסה, וזה לא סגולה שלי, אלא זה סגולה של הגמרא.

רבו פתח לו גמרא בסוטה (דף ה ע"א) שם כתוב א"ר זירא בשר כתיב ביה ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא, כלומר בפרשת נגעים, כשהתורה מדברת על נגע בבשר, כתוב **וּבְשָׁרָא כִּי יְהִיָּה בּוֹ בְּעֹרֹ שְׂוִיזִין וְנִרְפָּא**, אבל כשהתורה מדברת על נגעים בלשון אדם, **אָדָם כִּי יְהִיָּה בְּעוֹר בְּשָׁרוֹ**, בכל הפרשה לא כתוב את הלשון רפואה, והטעם, פירש"י שהתורה באה ללמדך, שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורים הבאים עליו, אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה למכותיו.

ואם כן אם אתה רוצה להתרפא ממחלתך, יש לך עצה בדוקה ומנוסה של הגמרא, להכניע את עצמך, ואז בעזרת השם תזכה לרפואה.

למה מי שמתגאה אפילו קצת אין תפילתו מתקבלת

אמר חזקיה (סוטה דף ה ע"א) אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר, כלומר שאינו בעל גאווה כלל, ולכאורה הדברים צריכים ביאור, למה דווקא למי שיש לו קצת גאווה ואין לבו כבשר אין הקב"ה שומע תפילתו, ומי שיש לו שאר עבירות אינו נענש בעונש חמור כל כך.

ופירש החיד"א (ראש דוד פרשת וילך) שכתוב **"תועבת ה' כל גבה לב"** ואפשר לפרש את הכל בשני פירושים, 'כל' היינו כולו, שלא יהיה כולו בעל גאווה, אבל אם מקצתו בעל גאווה אין בזה פסול, ואפשר לפרש **'כל' גבה לב**, היינו כלל לא, שלא יהיה כלל בעל גאווה, אפילו לא משהו.

והנה לגבי תפילה כתוב **'ולעבדו בכל לבבכם'**, ומי שדורש כל גבה לב שדווקא כולו אסור, אבל מקצתו מותר, אם כן צריך לדרוש **'בכל לבבכם'**, בכל הלב ממש, בלא שום פניה, ומי יאמר זיכיתי לבבי, ולכן אין תפילתו מתקבלת.

אבל מי שדורש כל גבה לב, אפילו משהו אסור, ואם כן בכל לבבכם מתפרש אפילו משהו לב, גם זה טוב, ואם כן תפילתו יכולה להתקבל.

צריך להקפיד פי שלש על מה שמוציאים מהפה, ממה שמכניסים לפה

פרשת תזריע ומצורע הפסוקים שבם עוסקת התורה בדיני נגעים שבאים על האדם בעון לשון הרע, הם פי שלשה מהפסוקים בפרשת שמיני שם עוסקת התורה במאכלות אסורות.

וכתבו המפרשים, שהתורה בא לרמז לנו בזה, שאמנם צריך מאד להקפיד על המאכלים שמכניסים לפה, ומי שאוכל מאכלים לא כשרים זה מטמטם אותו, אבל צריך פי שלש להקפיד על מה שמוציאים מהפה, שלא לדבר דיבורים אסורים, וכל שכן שלא לפגוע באנשים אחרים.

הצרוע שכל כך הקפיד על האמת, יבא אל הכהן להראות לו שמותר לשנות מפני השלום

והובא אל אהרן הכהן, כתב בספר 'ליקוטי' בתר ליקוטי', תכלית של הבאת המצורע אל הכהן, היא כי לפי שאמרו חז"ל, שנגעים באים על חטא של לשון הרע, והנה על פי הרוב, מספרי לשון הרע אומרים, שמקיימים מצוה, בספרם האמת על חבריהם, לכן והובא אל אהרן הכהן, כדי שיראה, אשר למען השלום, אומר גם אהרן הכהן בחיר ד', לפעמים מעט שקר, כמו שמספרים לנו חז"ל, אשר למען השלום, בין שני אנשים, סיפר לכל אחד, איך חבירו מצטער, ורוצה להשלים עמו, ובאופן זה, עשה שלום ביניהם, ולכן ילמד המצורע, שלא ירצה להיות צדיק הרבה, לספר לשון הרע, למען האמת.

וכשכבר מגיע לכהן, אומר לו הכהן לאנשים אחרים מצוה לשנות את האמת מפני השלום, ולא לומר את האמת כדי לחרור ריב, כי עיקר מטרת האמת היא להרבות שלום, אבל אם על ידי שמשנים בדיבורם יוצר שלום בעולם, אדרבה היא האמת.

אבל אתה שכל כך אוהב את האמת, לך אני אומר את האמת אתה צרוע ואתה טמא, ואסור להתחבר עמך, ואתה צריך לישיב מחוץ למחנה, עד שתדע להרבות שלום בעולם ולא לחרור ריב.

לאחר שהנגע מתרפא, הוא הופך לעונג

"וראה הכהן ובו' והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא" (יג- נה). ואמר על כך הגאון רבי זלמן מרגליות, לא הפך הנגע את עינו, אפשר לומר הכוונה, על פי מה שפירשו ז"ל, דאם נטהר הנגע, אז נתהפך נגע לענג, והנה אות "נון", ואות "גימל", נשארות במקומן, הן בתיבת "נגע", הן בתיבת "ענג", רק "עין" תתהפך, כי בתיבת נגע עומדת "העין" בסוף, ובתיבת "ענג", עומדת העין בתחילת התיבה.

וזה שכתב וראה הכהן, והנה לא הפך הנגע את עינו, כלומר אות "עין" של הנגע, לא נתהפכה, שלא נתהפך נגע לענג, טמא הוא.

עם ישראל יכולים להגיע לענג, על ידי התענוג בשבת

ועל פי זה פירש בילקוט האורים, את דברי המדרש, "כששמעו ישראל פרשת נגעים, נתייראו, א"ל הקב"ה אל תיראו, זאת לאומות, ואתם לאכול ולשתות".

ויש לומר על פי מה שכתוב בכתבי האר"י ז"ל, מי שמענג את השבת, זוכה לג' דברים, עדן, נהר, גן, ראשי תיבות "ענג", ומי שאינו מענגו, נעשה "ענג" ל"נגע". וזו כוונת המדרש, זאת לאומות, להם אין תקנה, להנצל מנגעים, בזה שיענגו את השבת, דעכו"ם ששבת חייב מיתה, אבל אתם לאכול ולשתות, ובידכם להפוך "נגע" ל"ענג".

על ידי אכילה ושתיה בשבת אפשר להגיע להתעוררות לתשובה

ובספר אבני אזל כתב בכוונת המדרש, כי על ידי שני דברים, נתעורר האדם לתשובה, א. על ידי יסורים, כאמרם, אם רואה אדם, שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו, ב. גם על ידי שמחת וקדושת השבתות והמועדים, תבוא לפעמים להאדם, הארה פנימית לתשובה, כאשר אמר בעל חדושי הרי"ם זצ"ל למה נקראים מועדי ד', "מקראי קודש", יען קוראים את האדם, אל הקדושה.

וזהו מה שרמזו חז"ל באמרם, אלו לאומות העולם, כלומר: המה יוכלו להתעורר לתשובה רק על ידי נגעים ויסורים, אבל אתם, לאכול ולשתות, אתם בני ישראל, תוכלו לבוא לידי התעוררות, להטיב דרככם, על ידי אכילה ושתיה, בשבתות ומועדי השם.

פרשת החודש

להוציא בפרשת החודש שלושה ספרי תורה שאחד מהם פסול בשביל התינוקות

אצלנו בבית הכנסת יש שלושה ספרי תורה, שני ספרי תורה כשרים, ואחד פסול, השבוע כשנקרא פרשת החודש צריך להוציא שלושה ספרי תורה, השאלה היא, אם אנו יכולים להוציא את כל שלשת ספרי התורה, אמנם בספר התורה לא יקראו, ולקריאה נגלול את הספר התורה הראשון, אבל הילדים בגן ובחידור בכיתות הנמוכות, למדו שבשבת זו מוציאים שלושה ספרי תורה, ומיד שואלים למה מוציאים רק שנים, אך נוציא שלושה ספרי תורה, ויכרת בלבם, שאכן יש שבתות בשנה שמוציאים שלושה ספרי תורה, האם מותר לעשות זאת?

תשובה

לכאורה אין שייך לומר שאסור להוציאו משום פגמו, שהרי הוא פגום ועומד שהוא פסול, וכן לכאורה אין לחוש שמא יקראו בו, שהרי החגורה היא מעל המעיל, וכולם יודעים שהוא פסול, אלא שמוציאים אותו בשביל התינוקות שיראו שמוציאים שלושה ספרי תורה.

אבל יתכן שאין להוציאו, שאין לחנך את הקטנים בשקר, ולומר להם שהוציאו שלושה ספרי תורה, שבאמת הוציאו רק שנים ואחד הוא פסול.

אבל יתכן שאם אחד יקח את הספר תורה הפסול לצד, וילמד עמו קצת חומש, מותר, שהרי ספר תורה עומד ללמוד עמו, וכן היו לומדים בזמן חז"ל, בספרי תורה.

אבל זה דבר תמוה להוציא ספר תורה פסול, ואין לעשות דברים תמוהים בריבים, גם בשביל ללמד את התינוקות, ואדרבה יש לומר להם, היום היו צריכים להוציא שלושה ספרי תורה, אלא שאחד מספרי התורה פסול, ולכן אין מוציאים אותו, וירווחו שילמדו את התינוקות, שאין מוציאים ספר תורה פסול כדי לקרות בו.

חידה: איך יתכן שיוציאו ארבעה ספרי תורה ובכל ספר יקראו קריאת אחרת?

תשובה

בראש חודש ניסן שחל להיות בשבת, מוציאים שלושה ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, בשני קוראים פרשת ראש חודש, ובשלישי קוראים פרשת החודש.

והנה לענין קריאת התורה, פסק הרמ"א (או"ח סימן קלה) שאם לא קראו פרשת אחת, יקראו אותה בשבת שלאחריה. ולענין ד' פרשיות, דנו הפוסקים אם יש להם תשלומים בשבוע שלאחריהם. במהר"ם שיק (או"ח סימן שלה) פסק דאפשר להשלים. מאידך במשנ"ב (סימן תרפה סק"ב) פסק בשם השערי אפרים והרע"א שאין תשלומין, מכיון שכל שעבר הזמן שתקנו חז"ל, אין אנו מחדשים תקנה לבד. ואמנם המשנ"ב לא כתב להדיא על כל הארבע פרשיות, מ"מ מסתימת דבריו משמע דלכולם אין תשלומים. אלא שבספר לדוד אמת לחיד"א (סימן ט אות ה) מחלק בין פרשת שקלים לפרשת פרה, דפרשת שקלים אין לה תשלומים, ופרשת פרה יקראו בפרשת החודש קודם קריאת החודש, ולא ביאר טעמו. וביאר בשבט הלוי (ח"ד סימן עא) דטעמו, דפרשת שקלים תקנה קבוע להשמיע לפני ר"ח אדר, משא"כ פרה דהוא כדי לטהר עצמו לפני הפסח באפר פרה אדומה, ועדיין יש זמן בהרחבה.

ובציץ אליעזר (חלק יד סימן סו) הוסיף מקור לחילוק זה ממה שכתב רש"י בגיטין דף ס ע"ב בשם הירושלמי, דבאחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה, ויתר על כן מובא ברש"י במגילה (דף כט ע"א) דבדין הוא שיקדום החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה, ומפני מה הקדימוהו שהיא טהרתן של ישראל, יעו"ש. וא"כ במקרה ששכחו לקרוא בשבת שלפני כן פרשת פרה, שפיר יש לקרוא אותה בשבת הבאה עם פרשת החודש, דמישך שייכא אהדדי. והוסיף שכן מבואר בשו"ת בית דוד (או"ח סימן קו) שיש תשלומים לפרשת פרה, והאריך להוכיח זאת מדינא דאם בטלו בשבת התמיד ולא קראו הפרשה, דיקראו בשבת הבאה ב' פרשיות, וכל שכן פרשת פרה, שהפרשה של פרה יש לה שייכות ביום זה, והביא לזה דברי רש"י במגילה הנ"ל, שמוכח עוד מזה שגדול חיוב קריאת פרשת פרה שקדמה לפרשת החדש מפני שהיא טהרתן של ישראל, יעו"ש.

הרי לפנינו פתרון לחידה, שאם לא קראו פרשת פרה, ושבת שלאחר מכן הוא ראש חודש ניסן שחל בשבת, לפי השיטות הנ"ל יוציאו ד' ספרי תורה. [ובקהילות שנהגו שכשיש חתן, מוציאים עבורו ספר תורה, כדי שיקרא פרשת ואברהם זקן בא בימים, וכמו שמבואר באבודרהם (סוף הלכות ברכות) בשם הגאונים, וכן הוא מנהג טריפולי, הרי שבמקרה כזה יוציאו ה' ספרי תורה].

והנה לענין איזה פרשה יקראו קודם [לפי השיטות שאפשר להשלים את פרשת פרה], האם קודם יקראו פרשת החודש או קודם פרשת פרה, הנה היה מקום לומר שיקראו קודם פרשת החודש, וכמו שמצינו לענין תפילת תשלומים, שקודם מתפללים את התפילה העיקרית, ורק אחר כך את תפילת התשלומים, כי חביבה מצוה בשעתה, ואם כן היה מקום לומר שה"ה בנידון דידן, חביבה מצוה בשעתה ויש לקרות קודם פרשת החודש.

וכעין זה נחלקו הפוסקים לענין פרשת השבוע, שאם לא קראו פרשת אחת, משלימים אותה בשבוע שלאחריו, די"א שקוראים את חובת היום תחילה, ויש אומרים שקוראים קודם את מה שדלגו מפני שנאמר תורת ה' תמימה, ובעינין כסדרן, וכמו שמבואר בדעת תורה (סימן קלה), וכן פסק המשנ"ב (שם סק"ח). אמנם בנידוננו שאין הפרשיות לפי הסדר, היה מקום לומר שיקראו קודם את חובת היום.

אלא שמכל מקום כתבו הפוסקים שיש להקדים את פרשת פרה מכמה טעמים, בשו"ת הריב"ד (או"ח סימן כו) כתב שהטעם הוא שמפני שצריך לקרות את ההפטר של החודש שהיא חובת היום, לכן צריך לקרות פרשה זו לאחרונה, וכמו שכתבו התוס' בשבת (דף כג ד"ה הדר) דבראש חודש טבת קוראים בשל ראש חודש תחילה, לפני חנוכה, למרות שבחנוכה יש פרסומי ניסא, כדי שיקראו את ההפטר של נרות דזכריה. ובציץ אליעזר (הנ"ל) הוסיף סברא שיש להקדים לקרוא פרשת הפרה לפני פרשת החדש כדי שיצא זה כפי התקנה להקדים טהרתן של ישראל. וכן פסק בבית דוד הנ"ל.

והיה מקום להוסיף סברא ולומר שיש להקדים פרה, מפני שאין לה דין של תשלומים, שמכיון שבעצם זמנה הוא לאחר החודש, אלא שיש להקדים הטהרה, הרי שזמנה הוא באותו שבוע, ולכן יש להקדימו, ואינו דומה לתשלומים של תפילה, שיש לו דין של תשלומים.

פרשת מצורע

**שמות המחלה הם על שם החטא, והרפואה הוא רק כשהולך לכהן
לקבל ממנו דרך תשובה**

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, ויצא הכהן אל מוֹזוֹן לַמִּזְבֵּחַ וַיֵּרֶא הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצֹּרֵעַ מִן הַצֹּרֵעַ, (ויקרא יד, ב-ג), כתב הכלי יקר שבשני פסוקים אלו יש כמה תמיהות.

א. הכתוב קראו מצורע משמע שהוא עדיין מצורע, ואיך אמר ביום טהרתו הרי אם הוא מצורע אין כאן יום טהרתו.

ב. איך קראו יום טהרתו קודם שאמר עליו הכהן שנרפא הנגע, והלא קודם שהכהן טהרו אין כאן יום טהרתו.

ג. בתחילה כתוב "והובא אל הכהן" והובא משמע שמביאים אותו בעל כרחו, ולמה צריך להביאו בעל כרחו, ואינו הולך מעצמו אל הכהן.

ד. בתחילה כתוב שהצורע בא אל הכהן, ובפסוק שלאחריו כתוב ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, משמע שהוא לא מובא אל הכהן אלא הכהן הולך אליו.

ה. בפסוק "והנה נרפא נגע צרעת מן הצרוע" פתח בשנים נגע צרעת, וסיים מן הצרוע, והיה צריך לומר מן הנגוע בצרעת.

וביאר, שלמחלה זו יש שני שמות, נגע, וצרעת, ואיש הנגוע נקרא מצורע, כי הצרעת אינה מחלה, שיש לה תרופה בידי אדם, אלא היא מחלה בידי שמים, שבאה מעבירות.

ושמות של הצרעת מוכיחים זאת, 'מצורע' הוא לשון מוציא רע, שמוציא כל רעתו הנסתרת בקרבו אל החוץ לגלות רעתו בקהל,

'צרעת' הוא לשון צרה רעה רצה לומר רעה שהיא כצרה [הנושא שתי נשים האשה השניה נקראת צרה, שהיא מצירה אותה ואין לזה תרופה] כך לצרעת זו אין תרופה, להודיעו כי יד ה' עשתה זאת, כמו שאמרו חז"ל (חגיגה דף ה ע"א) על הפסוק 'ומצאוהו רעות רבות וצרות' היינו מכות שאין להם תרופה. והתרופה היחידה היא שהחוטא ישיב אל לבו לסור מדרכו הרעה.

‘נגע’ הוא שם העון שהוא נוגע בכבוד שמים כביכול או בכבוד הבריות.

והנה הצרעת באה אליו, כיון שלא הלך לכהן כשהיה בריא כדי ללמוד ממנו דרך השם, ולכן לאחר שכבר פגעה בו הצרעת, הצרעת מכריחתו שלא בטובתו לבא אל הכהן לבקש ממנו רפואה לדעת מוסר השכל, כי אילו הלך מתחילה מרצונו לבקש תורה משפתי כהן ולהיות מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ושלא לשלח מדנים בין אחים בשוט לשונו, לא היה בא לידי צרעת זו.

וכעת כל הפסוקים מיושבים כמין חומר, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, עדיין אין מדובר במי שמתרפא מצרעתו, אלא המצורע הזה שעדיין הצרעת עליו, אלא שחוזר בתשובה ומקבל עליו לשוב בתשובה, והובא אל הכהן, לא בשביל לבדוק את הצרעת, אלא בשביל ללמוד ממנו דרך ה', ומאחר שלא עשה זה מרצונו בהיותו בריא אולם הנה עכשיו והובא אל הכהן בעל כרחו על ידי הצרעת לבקש ממנו דרך התשובה.

ואז לאחר שכבר הובא על ידי הצרעת בעל כרחו אל הכהן כדי ללמוד ממנו דרכי התשובה, וקיבל עליו להיות טהור המחשבות וטהור עינים מראות ברע, אז “ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, והנה נרפא נגע אותו עוון שגרם לו הצרעת מן הצרוע, ולכן אמר מן הצרוע, דהיינו איך נרפא ‘מן הצרוע’ על ידי שנעשה צרוע, להורות שהרפואה הנפשית באה לו מצד שהיה צרוע, כי הצרעת הכריחו אל התשובה, ואף על פי כן הקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו אף על פי שנעשית על צד ההכרח.

למה צריך להביא המצורע שני ציפורים, עץ ארז, אזוב,

ושני תולעת

כתב החת"ס (דרשות דף רלח עמו' א) שלכן המצורע צריך להביא עץ ארז ואזוב, שלכאורה הם שני הפכים, או גאווה או ענוה, אלא שהמספר לשון הרע, כדי שדבריו יתקבלו על לב השומע, אינו מתחיל לספר בגנות של אותו אדם, אלא מתחיל לדבר על גדלותו של השומע, אני אוהב אותך מאד, ואתה גדול בעיני כארז, רק שאי אפשר לי לסבול מעשה האזוב השפל של פלוני מה שעושה נגדך מעשים אשר לא יעשו.

נמצא כשכדי לספר לשון הרע צריך קודם להגביה את זה כארז, ורק אז יצליח להשפיל את זה כאזוב, ובאמת לא מגביה את הראשון מפני שאוהב אותו, אלא מפני ששונא את זה.

ולכן צריך להביא שני ציפורים, על שני סוגי הפטפוטים, וגם עץ ארז על שהגביהו כארז וגם כוונתו היתה לרעה, ואזוב על שהשפיל את השני כאזוב.

ולכן מביא גם שני תולעת, כי גם השני תולעת הוא שפלות, אבל חשוב יותר מאזוב, לומר שתחלה אומר קצת חשיבות של אמת כדרך המרגלים [וגם זבת חלב ודבש היא (במדבר יג כז ורש"י שם)] ומכל מקום היה שפלות טמון בתוכו לומר כשם שפירותיה משונים, כך אנשיה משונים וטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים על כן שני תולעת.

הגילוח בא לכפר על שלושה ראשי העבירות

"והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו". ואחר כך פירט את ראשו וזקנו וגבות עינו, וכתב הכלי יקר שלכך פירט שלושה ראשי איברים אלו, לפי שהם קרובים אל שלושה ראשי עבירות אשר עליהם באים הנגעים. 'את ראשו', לכפר על גסות הרוח הרוצה להיות לראש לכל דבר כמו שנאמר (ישעיה ג טז - יז) יען כי גבהו בנות ציון וגו' ושפח ה' קדקוד בנות ציון. ואת זקנו, הם השערות סביב לפיו לכפר על פי המדבר בלשון הרע, ואת גבות עינו, לכפר על צרות העין.

תלמיד חכם המרגיע את עצמו שחברו לומד ומתפלל פחות ממנו, הרי זה עשיר שהביא קרבן עני

"ואם דל הוא ואין ידו משגת" (ויקרא יד כא) שנינו בנגעים (פי"ד מ"ב) מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא ועשיר שהביא קרבן עני לא יצא, ואמר החפץ חיים שיש בזה מוסר השכל גדול. לפעמים תלמיד חכם מרגיע את עצמו על מיעוט לימודו, ומיעוט תפילתו, כשרואה יהודי אחר שאינו לומד כלום, ולמרות מיעוט לימודו, ומיעוט תפילתו, מכל מקום הוא לומד ומתפלל הרבה יותר טוב מהרבה יהודים אחרים.

אבל הוא אינו יודע חשבונות שמים, כי בשביל חבירו שהוא עני בדעת, די במה שהוא עובד, אבל בעבורו, שהקב"ה חנן אותו בדעת, והוא נחשב עשיר, אם הביא קרבן עני, לא יצא ידי חובתו.

וכך היא המדה גם בקיום מצות התורה, שעל התלמיד חכם שבדור לקיים את המצות בזהירות רבה.

מי שהוא ובניו בני תורה, זה המלבוש היפה ביותר ליו"ט

אחד מבני ביתו התאונן פעם לפני החפץ חיים, על אשר אצלם בבית הילדים מוכרחים ללבוש גם ביו"ט בגדיהם הישנים, בעת שאצל הילדים השכנים שדרים מולם, אביהם מעניק לבניו ממיטב המחצלאות לכבוד יו"ט.

ענה החפץ חיים שבאמת כך צריך להיות, כי הלא לנו הצליח ד' שהננו בעצמנו בני תורה, והננו מגדלים את בנינו לתורה, ועלינו להודות ולהלל להשי"ת על זה, וזה בשבילנו המלבוש היפה ביותר ליו"ט.

משא"כ שכננו שבעצמו אינו בן תורה, אף לא חננו ד' בבנים בעלי כשרון, שורת הדין נותנת שלכל הפחות תנתן לו היכולת לכבד את היו"ט על ידי שילביש את בניו בגדים חדשים.

נחלקו האמוראים אם יש תקנה למי שדיבר לשון הרע,

וזה המחלוקת בין הרוכ"ל, לבין רבי אלכסנדר

איתא במדרש (ויק"ר פרשה טז) מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים, אודקין עליה [הסתכלו עליו], היחיד שרצה לקנות הוא ר' ינאי אמר לו הרוכל אתה לא צריך לזה, כשהפציר בו רבי ינאי, הוציא לו ספר תהלים, הראה לו פסוק "מי האיש החפץ חיים", מה כתוב אחריו "נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב", א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו.

מאיך בגמרא בעבודה זרה (דף יט ע"ב) יש סיפור דומה, אך בשינוי לשון קצת: מכריז רבי אלכסנדר מאן בעי חיי מאן בעי חיי, באו אליו כל האנשים, ואמרו לו תן לנו חיים, אמר להם מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו', שמא יאמר אדם כדי שלא יכשל בלשון הרע, אלך לישון, ת"ל "סור מרע ועשה טוב" אין טוב אלא תורה, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו".

וכתב הכלי יקר, היות והדור פרוץ מאד מאד בחטא הלשון, וצרעת נוספת היא, כי גם גלות מצרים היתה בעבור שהיו בהם דלטורין (תנחומא שמות י'), ונגאלו בזכות ארבעה דברים ואחד מהם בזכות שלא היה בהם לשון הרע וכו', (ילקוט רמז תרנז), ובבית שני חזרו לסורם, ועוד היום בגלות הזה חטא הלשון הולך וגדל עד עלות חמת ה' לאין מרפא, לכן ראיתי לדבר קצת בהתעוררות זה, אולי ישמעו העורים שבמחנה העברים, ויתנו אל לבם לתקן פירצה זו. וזה דרשתי בקהילת קודש לובלין בפרשת זכור שס"ב לפ"ק בהתאסף ראשי עם וחכמי כל הקהילות ונוסף עליהם דברים כהנה וכהנה.

שהנה יש לדקדק כמה דקדוקים על הסיפור במדרש: א. מה איכפת לנו בזה אם היה רוכל או חנוני, שהוצרך להודיע שהיה המכריז רוכל. ב. גם לשון 'מחזר' צריך ביאור, כי לשון זה שייך על החוזר לאחוריו, והיה לו לומר מסבב. ג. מה איכפת לנו בזה שהיו העיירות סמוכות לציפורי.

גם יש הרבה שינויים בין הכרזת הרוכל ובין הכרזת רבי אלכסנדר:

א. הרוכל הכריז מאן בעי 'למזבן סם' חיים, דהיינו לקנות סם חיים, מאידך רבי אלכסנדר הכריז מאן בעי חיי, לא הזכיר 'לקנות', וגם לא הזכיר סם.

ב. אצל הרוכל אמר 'אודיק עליה עלמא' משמע שלא ביקשו לקנות כלום ממנו אלא הביטו אחריו, לעומת זאת לרבי אלכסנדר באו כולם ואמרו תן לנו חיים.

ג. למה אמר רבי ינאי שכל ימיו לא היה יודע היכן מקרא זה פשוט וכו', הרי אפילו תינוקות של בית רבן יודעין לפרשו.

אלא שמצינו בערכין (דף טו ע"ב) אמר רבי חמא בר חנינא מאי תקנתיה של מספר לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר (משלי טו ד) "מרפא לשון עץ חיים", ואם עם הארץ הוא ישפיל עצמו שנאמר (שם טו ד) "וסלף בה שבר ברוח". רבי אבא בר חנינא אמר, סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, שנאמר (תהלים יב ד) "כרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות", אלא מאי תקנתו שלא יבוא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה וכו'.

ונראה שטעמו של רבי אבא הוא, שהדין נותן שלא יהיה לו תקנה, לפי שאם כבר סיפר לשון הרע והטיל מום בקדושים והוציא שם רע ונתפשט קול ענות זה בכל העולם פשיטא שאין תקנה לזה שעליו סיפר הלשון הרע, ואף אם המספר יקריב כל אילי נביות אין בידו להשיב מחשבתו הרעה ודבריו, וכי ילך מקצה השמים ועד קצהו ויכריז לאמר שקר דיברתי, כמנהג דורנו זה שאם אחד מבעלי הלשון יוציא לעז על איזה נכבד, עד מהרה ירוץ דברו ממזרח שמש עד מבואו והוא בעצמו לא יוכל לתקן את אשר עוית, על כן דין הוא שכשם שאין תקנה לזה שסיפר עליו, כך אין תקנה למספרו. אבל רבי חמא סבר מדקאמר 'מרפא', אין רפואה כי אם במקום חולי על כן רצה לפרש הפסוק במי שכבר סיפר.

ובמחלוקת זו נחלקו הרוכל ורבי אלכסנדר, שרבי אלכסנדר סובר שאם כבר סיפר אין לו תקנה, על כן לא הלך כי אם אל האנשים שעדיין לא סיפרו, והיה מזהירים ומלמדם דרך שמירת הבריאות שלא יבואו לידי לשון הרע, והיה מכריז מאן בעי חיי מאן בעי חיי, לא הזכיר לשון סם גם לא הזכיר לשון למזבן כי מדובר באדם שעדיין לא חלה במחלת הלשון, רק צריך להשמר שלא יחלה, ואינו צריך סם, וגם עצה כזו על שמירת הבריאות אין משלמים עליו, כי מה הוא בחנם, כי הדיבור ניתן לו במתנה, אף הוא ילמד דרכי הרפואה לזולתו בחנם, אבל מי שכבר חלה, אז הוא צריך לסמים ובעבורם תובע הרופא שכרו, כי גם לו לא באו בחנם אלא נתן דמיהם או טרח את עצמו בעדם.

אבל הרוכל סבר שיש תקנה אפילו למי שכבר סיפר, וידע זה בנסיון בעצמו כי גם הוא היה רוכל הולך רכיל ורגיל על לשונו לשלח מדנים בין אחים, ואחר כך נתן אל לבו לשוב בתשובה, וביקש דרכי הרפואה שהזכירו חז"ל לתלמיד חכם בתלמוד תורה, ולעם הארץ על ידי שבר רוח, וראה כי התרופות הללו הועילו לו, על כן מלאו לבו לזכות הרבים ולהחזיר בתשובה כל אותן העיירות שידע בהם שיש שם בעלי הלשון, עד אשר לא יבואו עליהם ימי הרעה בצרעת ויצטרכו להדר אחר צפרים עפות כטהרת המצורע בצפרים העושין מעשה פטיט, וזה שאמר שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לצפורי, היה מחזר בתשובה אותן העיירות הקרובות למעשה ציפור העושין מעשה פטיט, והיה מכריז מאן בעי למזבן סם חיי כי היו כחולים הצריכים סמים לתרופה שאת זה צריך לקנות בכסף, ומטעם זה לא מסיק בהכרזה זו שמא תאמר אלך ואגרה בשינה וכו' כי מהיכא תיתי שיתרפא בשב ואל תעשה מי שהוא חולה כבר, אבל בהכרזה רבי אלכסנדר אטי שפיר כאמור כי שם החידוש שיצטרך לתלמוד תורה, וכאן החידוש שיועיל התלמוד תורה למי שכבר סיפר, 'אודיק עליה עלמא' לפי שכבר בחרו להם דרך מקולקל זה והיה רגיל על לשונם לספר לשון הרע על כן לא ביקשו לקנות כלום ממנו, ואדרבא אודיק עליה הביטו אחריו, כי כך דרך מואסי התוכחה שמביטים אחרי המוכיחם לראות אם ימצאו בו שמץ פסול כדי להשיב לו טול קורה וכו', לכך אמרו לו אתמול היית הולך רכיל והיום אתה רוצה לתקן דרכינו קשוט עצמך תחילה.

ועל זה אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו, מי האיש החפץ חיים, שבתחילה סבר שמי שכבר דיבר לשון הרע, אין לו תקנה, עד שבא רוכל זה והאיר לו את עיניו, שגם למי שכבר סיפר לשון הרע יש לו תקנה, ואיך על ידי תורה.

למה נחשבים נגעי בתים לעונש, הלא הם באים

בשביל לגלות מטמוניות

ונתתי נגע, ברש"י בשורה הוא להם, למען ימצאו מטמוניות של זהב, בקירות בתיהם. ולכאורה קשה, אם כן, למה נחשבים גם נגעי בתים לעונש? ותירץ בספר אמרי שפר, שגם מטמוניות של זהב, באם משיגים אותם על ידי נגעים, לעונש הוא נחשב. דאם היה זוכה, היה נעשר דרך כבוד, לא ע"י נגעים.

כל הצרות שבעולם הם כנגעי בתים

מנגעי בתים אפשר ללמוד על הצרות המתרגשות ובאות לאדם, כשאדם קם בבוקר יום אחד, ורואה על ביתו צרעת הוא מתחלחל על כך.

אבל התורה אמרה לו לבא לכהן, ולומר לו, 'כנגע נראה לי', ולמה לא יאמר לו בלשון ודאי, אלא שאמרו חז"ל שבאמת נגעו בתים הם בשורה לישראל, למען ימצאו מטמוניות של האמוריים, לכן על פי האמת, נראה הדבר רק כנגע, היינו כצרה, אבל באמת לא לרעת האדם בא הנגע, רק אדרבא לטובתו.

שבת הגדול

טעמים למה נקרא השבת "שבת הגדול"

על שם הנם שהיו ישראל קושרים את העבודה זרה של מצרים,
ולא אמרו להם דבר

כתב בטור (או"ח סימן תל) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים היו לוקחים אותו ב' ניסן, ואיתא בסדר עולם שאותו שנה חל ט"ו ניסן ביום חמישי, נמצא שי' בחדש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול.

שהבכורים נלחמו במצרים, והרגו מהם הרבה

ובבית יוסף הוסיף בשם התוספות (שבת דף פז ע"ב ד"ה ואותו) דאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך, אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו, ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה, הדא הוא דכתיב (תהלים קלז) למכה מצרים בבכוריהם [שהרבה מצרים נהרגו על ידי הבכורים שהרגום], עכ"ל.

שבשבת זו חממון שהוציאו ממצרים הפך להיות ממון כשר, וזה נקרא 'רבוש גדול'

עוד טעם למה נקרא שבת הגדול, בהקדם עוד שתי שאלות,

א. ידוע מה שאמרו חז"ל בברכות (דף ט ע"א) "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (שמות יא ב) אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך, לך ואמור לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר

אותו צדיק [אברהם אבינו] ועבדום וענו אתם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. והקשו המפרשים הרי גם בלי שיאמר אותו צדיק, הקב"ה בוודאי היה מקיים הבטחתו, ולמה תלה זאת שלא יאמר אותו צדיק?

ב. אמרין בסוטה (דף יז ע"א) דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו 'אם מחוט ועד שרוך נעל' זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועה של תפילין. ופירש"י: בשכר אם מחוט ועד שרוך נעל - שהבריה עצמו מן הגזל.

וקשה, שהרי זה בא לידו בהיתר שהיה כיבוש מלחמה, והמציל מזוטו של ים הרי אלו שלו, ולא עוד אלא שאברהם אבינו נתן מעשר מהרכוש לשם בן נח, וכמו שכתוב ויתן לו מעשר מכל, וגם נתן לענר אשכול וממרא מהרכוש, כמו שכתוב "בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם" (בראשית יד כד), ובוודאי שאברהם אבינו לא שילם להם מרכוש גזול.

ויש לתרץ על פי מה שכתב החת"ס (דרשות דף רמח ע"א) רכוש גדול, אינו נקרא רכוש רב, שיש להם הרבה כסף, אלא גדול נקרא רכוש כשר בלא נדנוד עבירה, ובלא שום חשש גזל.

והנה לגבי רכוש של כיבוש מלחמה, מבואר בשם הראב"ה (פסחים סימן תקכז) שאיתא בירושלמי (חלה פ"ב ה"א) שלרבי ישמעאל הסובר שחדש לא נאסר אלא לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק, היה להם מצה מיד בכניסתם לארץ ממה שקנו מתגרי גוים שהביאו מחוץ לארץ. וקשה שהיה לירושלמי לומר שהיו אוכלים מצה ממה שמצאו מהאמוריים כשכבשו את הארץ, ושמא מפני שדומה לגזל, ואמרין בירושלמי דמצה גזולה אסור לברך עליה, לכן היו צריכים לקנות מתגרי גוים. ואף על גב דכתיב 'ואכלת את כל העמים', מצוה שאני.

הרי שהראב"ה סובר שגם רכוש כזה שהותר משום כיבוש מלחמה, מכל מקום אין זה רכוש הראוי, ובמצוה אין ראוי לצאת בזה. ואם כן על רכוש כזה אין ראוי להקרא רכוש גדול, כיון שיש בזה איזה נדנוד עבירה.

מעתה מתורץ היטב כמין חומר, אברהם אבינו זכה אכן בכל הרכוש מדין כיבוש מלחמה, ולכן נתן מעשר מהכסף, וגם נתן את חלק ענר אשכול וממרא, אבל

ציונים והוספות

ג. ועל פי זה כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה (מתנות עניים פ"ז ה"ה ביאור הלכה ד"ה ואחד מעשרה) שהמוצא ממון שעל פי דין אין צריך להחזיר, ורוצה להחזיר לפנים משורת הדין, אם בעל אבידה עשיר, צריך המחזיר ליתן מעשר קודם, וראיה מאברהם אבינו שהחזיר למלך סדום, ומ"מ נתן מעשר קודם, והרי גם שם היה עליו מצוה להחזיר שלא יאמר אני העשרתי ויהיה חילול ה', כמ"ש רש"י, ויעוין מש"כ בזה בחשוקי חמד עמ"ס בבא מציעא דף כד ע"ב.

הוא עצמו לא רצה ליהנות מהכסף כיון שאין זה רכוש כשר, ויש בזה נדנוד גזל, ובזכות זה קיבל את שכרו כמבואר בסוטה ציצית ותפילין.

כשעם ישראל רצו לצאת ממצרים, היו יכולים לקחת מאד את ממונם בכח, כי על פי דין מגיע להם הממון, על שעבדו אצלם בפרך מאתיים ועשר שנים, והיו מגיע להם על זה שכר בדין, וכמבואר בסנהדרין (דף צא ע"א) פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו הרי הוא אומר "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום", תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס... אמר להן מהיכן אתם מביאים ראייה אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה", תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה, מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו, ואותה שנה שביעית היתה.

אך אם היו לוקחים את הממון בכח, זה היה כדין, ובשבילם זה היה ממון כשר, ולישראל עצמם זה כבר נקרא "רכוש גדול" כיון שבא להם בהיתר, אבל שלא יאמר אותו צדיק, אברהם אבינו שכל כך נזהר מגזל, שאצלו אינו נקרא "ברכוש גדול" ולכן ביקש הקב"ה ממשה שיבקש מישראל שזה ילך בדרך שאלה.

אמנם גם בדרך שאלה עדיין אין זה "רכוש גדול" עדיין הממון אינו כשר לגמרי, שהרי בא כשאלה, והם לוקחים אותו בלא להחזיר, והרי המצרים חשבו, שעם ישראל יחזרו למצרים לאחר שלושה ימים, וכמו שאמר להם משה (שמות ח, כב-כג) "ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו, הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו, דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו כאשר יאמר אלינו".

אך בשבת י' ניסן, כשעם ישראל לקחו שה וקשרו אותו למטה, שאלו אותם המצרים מה אתם עושים, אמרו להם שאנו הולכים לשחוט כאן את השה, את העבודה זרה של המצרים.

מעתה חשבו המצרים, הרי כל מה שהם רוצים לצאת בשביל שלושה ימים, כדי לזבוח לה', והם מפחדים לזבוח בתוך מצרים, ואם כן איך אינם מפחדים לזבוח את השה, נמצא שכל הזביחה והפחד הוא רק תירוץ, והם הולכים לצאת ממצרים ללא חזרה, ואם כן אז באותו שבת, התייאשו המצרים מממונם, וכל הממון נהיה כשר ביותר, ולכן נקרא שבת הגדול, כי אז הממון הפך באמת להיות רכוש גדול, דהיינו ממון כשר בתכלית הכשרות.

שבשבת זו קיימו המצוה הראשונה כמצווים ועומדים

בספר שמש ומגן כתב, שהמצוה הראשונה שנצטוו כל ישראל היתה 'החודש הזה לכם', וכמו שכתב רש"י שלא היתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם, שהיא המצוה הראשונה, כי מילה וגיד הנשה היה הציווי ליחידים, והמצוה השניה היתה לקיחת השה בי' ניסן, אבל את המצוה שקיימו כל ישראל לאחר ציווי של הקב"ה למשה, שיצווה לכל ישראל, היתה לקיחת השה בי' ניסן, ועד עכשיו כל המצוות שקיימו היו מקיימים, כאינם מצווים ועומדים, ומצוה זו היא הראשונה שקיימו כמצווים, ולכן קראו לזה שבת הגדול, כי גדול המצווה ועושה.

בשבת זו היתה הראשונה שעשו תוספת שבת

האדמו"ר מושיא בנו של בעל אהבת ישראל מויזניץ זצ"ל אמר שהטעם שנקרא שבת שלפני פסח "שבת הגדול", לפי שעד שבת זו שמרו ישראל את השבת בצמצום, מצאת הכוכבים של ליל שבת, עד צאת הכוכבים של מוצאי שבת. אבל כשאמר משה בשם ה' במכת בכורות "כחצות הלילה" וביארו חז"ל (ברכות דף ד ע"א) שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, למדו ישראל מזה שאי אפשר לצמצם, והוסיפו מחול על הקודש בכניסת השבת וביציאתו, ונתגדל השבת, לכך נקרא שבת הגדול.

כדי לרמוז לנו שיש עוד שבת קטנה לאחר מכן, והוא יו"ט הראשון של פסח

בשו"ת שמן המור (יו"ד סימן טו) כתב בשם ספר אורים גדולים טעם לשבת, ובספר בני יששכר כתב על זה שהוא טעם חשוב ונחמד, דהנה וספרתם לכם ממחרת השבת (ויקרא כג טו) באת הקבלה (מנחות דף סה ע"ב) ממחרת יום טוב הראשון של פסח, כי גם יו"ט נקרא שבת, והצדוקים שאינם מאמינים בקבלת תורה שבעל פה היו אומרים שיו"ט לא נקרא שבת, והכוונה ממחרת שבת ממש, והנה הרבה ענינים עשו חז"ל לפרסם הדבר ולהוציא מלב המינים, על כן גם זאת עשו להיכר וקראו לשבת שלפני הפסח שבת הגדול, כי גדול היינו שיש עוד קטן למטה ממנו, כדי לומר לנו שהשבת היא שבת גדול, אבל יש גם שבת קטן בשבוע הבא, היינו יום טוב הראשון של פסח שנקרא גם כן שבת ששביתתו הוא קטן משביתת יום השבת.

וכעין טעם זה כתב גם בספר פרדס יוסף (פרשת בראשית) בשינוי לשון, שלכן השבת הוא גדול, ויו"ט נקרא שבת קטן, כי אמרו חז"ל (בבא מציעא דף יב ע"א) לא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שלחן אביו נקרא קטן, קטן ואינו סמוך

על שולחן אביו נקרא גדול, ושבת הוא קבוע וקיים ואינו צריך סמיכה, ולכן נקרא שבת הגדול, אבל יו"ט אין לו זמן קבוע, אלא סמוך על שלחן אחרים היינו בית דין, ונקרא קטן נגד שבת דקביעא וקיימא, וזהו טעם שבת הגדול, זה השבת הוא שבת הגדול, אבל שבת שאח"כ היינו יו"ט אחר שבת זה הוי שבת קטן.

ששבת זו היתה הראשונה שרק הגדולים שמרו את השבת

הגאון רבי ישראל נתן פלאצקי בנו של הבעל הכלי חמדה אמר בדרך צחות, שלכן נקרא שבת הגדול, שהרי עם ישראל שמרו את השבת עוד במצרים, וכמו שאיתא במדרש שמשה רבינו ביקש מפרעה שעם ישראל ינוחו יום אחד מעבודתם, ובחר לישראל את יום השבת. וכיון שלישאל עדיין היו במצרים דין של בני נח, ובשו"ת חת"ס (יו"ד סימן שיז) כתב בשם הרא"ש בתשובה (כלל עז) דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה הכל בכלל שעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני, וכיון שאין שיעורין לבן נח אין הקטן נפטר והכל תלוי אם בן דעת או לא, וכל ששכלו שלם כראוי הרי הוא חייב ככל בן נח גדול.

אמנם בשבת שלפני הפסח שכבר נצטוו אז על הפסח ובפסח כתיב כל ערל ובן נכר לא יאכל בו, ועל כרחך בשבת זו נכנסו לגמרי לכלל ישראל, דאם לא כן לא היו יכולין לעשות את הפסח, וא"כ בשבת זה שוב לא נכללו קטנים כי אם גדולים בן י"ג שנים, ולכן נקרא שבת הגדול כי מצד קדושת ישראל מוזהר רק גדול ולא קטן^י.

כדי לחורות אף שקצת אוכלים במקום דחוק השבת היא גדולה

יש שאמרו בדרך צחות, שלכן נקרא שבת הגדול, כי בשבת זו הבית מוכן לפסח, ואוכלים במקום דחוק, וגם הבגדים כבר מוכנים לפסח, ומחליפים את הבגדים לפשוטים יותר, וכדי שלא יזלזלו בשבת זו, קוראים לו שבת הגדול, כדי לדעת שהשבת היא גדולה עד למאד.

ויש שהוסיפו, שכיון שבשבת זו היא מוותרת על מקומה הטבעי בשביל הפסח, ואוכלים במקום שאינו כל כך לכבוד השבת, ומי שמוותר, הוא נקרא גדול.

ציונים והוספות

ד. וקצת יש לעיין בזה, שהשיעורים הם הלכה למשה מסיני, ואף שכבר היה להם דין ישראל, אך השיעורים עדיין לא ניתנו עד מעמד הר סיני.

פסח

לשים בקבוקי ויסקי בויטרינה כדי להתפאר עמם בפני חבריו העשירים

אני גר בפנמה, ואני מתפלל בבית הכנסת של העשירים, היות ואני בן תורה, העשירים מחשיבים אותי קצת כהרב שלהם.

לאחרונה כשבקרתי בבית של אחד העשירים הגדולים, ראיתי שיש לו ויטרינה ענקית, ואחד המדפים, הוא של 'ויסקי', יש שם בקבוקים עתיקים, שכל בקבוק שווה כמה אלפי דולרים, למשל יש לו 'ויסקי' סקוטי מלפני חמישים שנה, שהשוי שלו הוא כעשרת אלפים דולר.

שאלתי את העשיר מה אתה עושה בפסח? אמר לי אני מוכר את הכל לנכרי, וסוגר את הויטרינה בפסח, שאלתי אותו, האם אתה מכסה את הויטרינה? אמר לי, מה פתאום, העשירים נכנסים אלי בחול המועד, והם רואים את בקבוקי הויסקי העתיקים, וכולם מתלהבים ושואלים אותי כיצד השגת זאת, ואני מאד נהנה מזה.

כשאמרתי לו שיש עם זה בעיה, שאולי הוא נהנה מאיסורי הנאה, אמר לי יש לי רעיון, אני אשפוך את הויסקי לבקבוק פשוט, ואניח זאת בבוידעם עד אחרי פסח [כי ממילא בפסח אף אחד לא יבקש לטעום מהבקבוק] ואת הבקבוקים אמלא מים, ואניח אותם בויטרינה.

שאלתי היא, האם באמת יש איסור להניח את הבקבוקים בויטרינה, ואם יש איסור, האם העצה של העשיר היא עצה טובה?

תשובה

חמץ בפסח אסור בהנאה וכל דבר שאסור בהנאה אסור מדרבנן גם בראיה כמו שהארכנו בזה לעיל (עמוד 47) אמנם בעניננו נראה שאין איסור ראיה, כי אינו נהנה מהחמץ אלא מהתוויות שעל הבקבוקים וגם אם היה שם מים היתה לו גם הנאה, ועל הבקבוקים אין איסור חמץ.

יש גם לדון אם יש בזה איסור רוצה בקיומו של החמץ, כי מצד אחד הוא רוצה שכל הבקבוקים ישארו על מקומם ולא ינזקו, ומבואר בפוסקים שאיסור רוצה בקיומו דהיינו שרוצה שהחמץ ישאר ולא יפסד, שייך גם בחמץ של נכרי, ולא רק בחמץ של ישראל, וכמבואר ברמ"א (או"ח סימן תנ"ו) שאסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של אינו יהודי. וכתב המג"א (סק"י) שאחד הטעמים שאסור, משום שרוצה בקיומו, והרי זה דומה למבואר בשו"ע (יו"ד סימן קלג ס"ו) שאסור לשמור חבית יין נסך של נכרי, אף על פי שפטור אם נשבר או נאבד, מכל מקום מיצר הוא אם תשבר או תאבד מתוך שמירתו ורוצה הוא בקיומו ואסור. וכתב בט"ז (סק"ט) אע"פ שהנכרי אמר לו בפירוש שלא יחזיק לו טובה על כך, מכל מקום טבעו של אדם שרוצה שמה שהוא שומר לא יאבד אלא יתקיים וזה אסור.

אך מצד שני בענינו אינו רוצה בקיומו של החמץ, כי הוא בעיקר רוצה בקיומו של הבקבוקים, וגם אילו הבקבוקים היו מלאים מים, גם העשירים מאד יכבדו אותו. [אמנם לאחר הפסח בוודאי שצריך את הויסקי, כי לפעמים הם מבקשים לגימה, ובפרט כשסוגרים עסקאות גדולות, אבל בפסח אינו צריך לויסקי].

ומסתבר שאין כאן איסור רוצה בקיומו כיון שאינו צריך את החמץ אלא את הבקבוקים, ואם כן גם כשיש ויסקי בבקבוקים אם יסגור היטב את הארון עם מפתח, וימכור את הארון עם הבקבוקים לנכרי, והמפתח לא יהיה אצלו אלא אצל הגוי, וגם אם ירצה לא יוכל לשתות, אי אפשר לומר שיש כאן איסור חמץ, או איסור הנאה.

והנה מסופר על חולה שיש בו סכנה שהיה צריך לאכול בשר חזיר, החולה התעקש שישחטו את החזיר כדין, ולאחר מכן ישאלו את הרב על הריאה אם היא גלאט, כשהגיעו לרב, הרב לא רצה להשיב, כששאלו אותו למה אינו משיב, אמר להם, קשה לי לומר על חזיר את המילה 'גלאט', רק זאת אני יכול לומר לכם, אם זו היתה בהמה כשרה, היא היתה גלאט.

גם בענינו, אמנם אי אפשר לומר שיש כאן איסור, וגם מותר אי אפשר לומר על דבר מסריח כזה, לשים בויטרינה בקבוקי ויסקי כדי להתפאר בהם בפני חבריו העשירים.

אשה החולה בקראן, האם מותר לה לאכול קטניות בפסח.

אשה שחולה קשה במחלת קראן, ואף התאשפזה בעקבות כך עשרה ימים בבית חולים, וישנם דברים רבים שאסור לה לאכול, כגון בשר דגים, האם אפשר להתיר לה לאכול קטניות בפסח?

תשובה

מותר לה לאכול קטניות, כי גזירת קטניות לא היתה על מי שאין לו מה לאכול בפסח, כמבואר במשנה ברורה (סימן תנג סק"ז) שבשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול מותר לבשל כל המינים חוץ מה' מיני דגן, ויקדים קטניות לאורז ודוחן ורעצקע [כוסמת] שהם דומין יותר לה' מינים, [ופשוט דה"ה לחולה אף שאין בו סכנה דמותר לבשל לו אם צריך לזה], אלא דצריך לבדוק ולברור יפה יפה בדקדוק היטב שלא ימצאו בהם גרעינים מה' מיני דגן, וכתב החתם סופר (או"ח סי' קכב) דאפילו במקום שיש להתיר מ"מ יחלטנו לכתחילה ברוחחין, דכל מה דאפשר לתקן מתקנינן וכ"כ הח"א.

הגוי הגיע בליל הסדר וביקש לבטל את מכירת חמץ

בספר עולמו של אבא (עמוד קט) מספר המחבר, שישב פעם בסדר ליל פסח בביתו של חמיו הרב של סערענטש, וכשפתחו את הדלת לפני שפוך חמתך, נכנס השבת גוי, ובידו שטר מכירת החמץ, ואמר לרב: "ברצוני לבקש סליחה על שאני מפריע בשעה מאוחרת כזאת, אבל השטר הזה שחתמתי עליו היום לא נותן לי מנוחה, גם אשתי וגיס יורדים לחיי בגלל החוזה הזה, עברנו על הרשימה של הסוחרים שמכרו לי את חנויותיהם ומצאנו מספר סוחרים ממולחים ורמאים, וכל משפחתי אומרים לי, שלבסוף הם ירמו אותי, ואני אפשוט את הרגל, והם מכריחים אותי לבטל את המכירה מיד".

כל המסובין על יד השלחן הוכו בתדהמה לדברי הערל, ולא יכולנו להוציא הגה מפינו. והגוי המשיך בשלו, "כבוד הרב אני איש פשוט, ואינני מסוגל לצאת למאבק עם הסוחרים האלו שרוצים לסדר אותי, אין לי כסף לעורכי דין ולא מתחשק לי להופיע בבית המשפט, אני רוצה דבר אחד בלבד, לבטל את השטר הזה שחתמנו עליו היום ולישון בשקט".

הרב ז"ל ברוב חכמתו לא איבד את עשתונותו, כיבד את הגוי בכסא ובכוס יין, וענה לו בזה הלשון: "אם ברצונך לבטל את הקנין זאת זכותך הלגיטימית, אבל מכיון שמדובר כאן לא רק בחמץ שלי אלא בחמץ של למעלה ממאה סוחרים, וכן גם אנשים פרטיים, עלי להזמין את כולם לשיבה, ולמסור להם את רצונך,

לכן אני זקוק לכל הפחות לשמונה ימים כי יותר מוקדם אי אפשר לקיים את הישיבה מסיבות טכניות.

אבל עד אז כל מה שקנית נמצא ברשותך, ואחר הישיבה עם כל החותמים על השטר נבטל את הכל, כך שאתה יכול ללכת הביתה להרגיע את אשתך ואת הגיס שלך ולישון בשקט.

הגוי קיבל את דברי הרב בהבנה גדולה הוא ביקש שוב סליחה, והסתלק, לאחר זה אמרנו בהקלה ובשמחה, "שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך".

האם מותר לומר לנכרי, בעוד שמונה ימים כל המכירה תתבטל

יש להעיר על סיפור מופלא זה, שהרי יש מפקפקים על כל מכירת החמץ שלנו וכמבואר במקור חיים (סימן תמ סק"ג): ... "במכירת חמץ שלנו שמקבל מעות דבר מועט, והמותר זוקף במלוה, וידוע בבירור שכשיאבד החמץ לא ישלם אף בדיניהם, שאף הן אין מחזיקין אותו רק להערמה בעלמא, ועיין בתבואות שור בחידושים שכתב דמכירת חמץ שלנו היא רק הערמה".

ואף כי רוב הפוסקים הסכימו להתיר זאת [אמנם רוב יראי ה' אינם מוכרים חמץ בעין] מכל מקום גם כתבו שבאופן שמגלה דעתו שאינו חפץ במכירה יתכן שכל המכירה בטלה, אף שמדיני חושן משפט אולי אי אפשר לבטלו, כי זה דברים שבלב, ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס פסחים (דף נב ע"א) בענין מעשה שבעל מכולת מכר חמצו לנכרי בערב פסח ע"י הרב, ובתוך חול המועד מכר חמץ ללקוחות שבאו לקנות, ונשאלה השאלה האם שאר החמץ כשר לאחר הפסח, או שמא על ידי המכירה הזו נתבטלה למפרע כל המכירה לנכרי, ויעו"ש שיש מקום גדול לומר שמעשיו הוכיחו שכל המכירה בטלה.

גם בעניננו גם האשה צועקת שאינה רוצה בכל המכירה, והגוי מגיע להתחנן לבטל את המכירה, אף שאינו יכול לבטל את המכירה בלי הסכמת שני הצדדים, אך כאשר אומרים לו שבעוד שבעה ימים אנחנו נבטל את המכירה, זה כבר מריח קצת הערמה, ולא ברור שגם בזה היו הפוסקים מתירים את המכירה.

ונראה שחסרים תיבות בסיפור, שעיקר הסיפור היה שהרב אמר לנכרי, תדע שאף סוחר יהודי לא יזיק לך עקב המכירה הזו, ואם הוא יזיק לך אני ובית דיני נחרים אותו בכל מיני שמתות שבעולם, וכך גם ירגיע את אשתו שהרב לוקח אחריות, שכל נזק שיגרם לנכרי עקב המכירה, הוא מקבל על עצמו, ורק לאחר שהגוי אכן קיבל את הדברים, והסכים בלב שלם למכירה, אז אפשר לומר שיבוא בעוד שמונה ימים, ונדון עוד פעם על המכירה.

קמחא דפסחא

איך יתכן שאדם יהיה ממונו חביב עליו מגופו

אמרו חז"ל (ברכות דף סא ע"ב) תניא רבי אליעזר אומר, אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך, אלא אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך.

ולכאורה קשה איך יתכן שיהיה אדם שממונו חביב עליו מגופו, שהרי אם לא יהיה בחיים למה לו ממון?

ותירץ בספר וידבר משה, שבאמת נראה זאת בחיים, כי אמרו חז"ל, "מלוה ד' חונן דל", כלומר שהנותן צדקה לעני, הרי זה כאילו הלוה להשי"ת את הכסף, והקב"ה צריך להשיב לו זאת. ומי שאינו נותן צדקה, ועינו צר בעניים, אף שאין זה נתינה אלא זה רק בבחינת הלוואה להשי"ת, מגלה דעתו, שגם להקב"ה אינו מאמין על ממונו חס ושלום, אבל אותו האיש, טרם ישכב על מטתו, אומר בידך אפקיד רוחי, ומאמין להקב"ה על נשמתו, ובכל זאת, על ממונו אינו מאמין לו, נמצא שממונו חביב עליו מגופו.

לשלם חובות ממונות קמחא דפסחא

באחת השנים לאחר שהגאון רבי אלחנן הלפרין זצ"ל חילק מעות קמחא דפסחא, נשאל על ידי אחד המקבלים, אם מותר להשתמש במעות קמחא דפסחא לשלם חובות שונות מצרכי כל השנה המעיק עליו מאוד, או שמא הכסף ניתן רק להוצאות הפסח.

והשיב ששמע הוראה בשם זקנו בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל להתיר, ויסוד הדברים, מטעם דגם זה צרכי הפסח, בכדי שישב על שלחן הסדר כבן חורין, משוחרר מדאגות החובות.

איסור כעס

הכועס מסתלקת ממנו הנשמה הקדושה,

ונכנס בו נשמה מפטרא אחרא

איתא בזוהר הק' (פרשת תצוה דף קפב ע"א) רבי יהודה פתח (ישעיה ב) "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא", וכי הנביא מזהיר את האנשים

להזהר מבני אדם, אלא שהקב"ה נתן לאדם נשמה קדושה, והאדם ניכר בכעסו, אם שומר על נשמתו הקדושה בשעת כעסו, שאם מתעורר לאדם כעס, ומצליח לשלוט על עצמו, זה אדם השלם, אבל מי שאינו שולט בעצמו בשעת כעסו, עוקר את כל הנשמה הקדושה ממנו, ועליו אמרה התורה שאסור להתחבר עמו, כי אדם זה בכעסו החליף את נשמתו הקדושה בנשמה מסטרא אחרא,

שאל רבי יוסי את רבי יהודה, למה הכועס חמור יותר משאר חטאים, השיב לו רבי יהודה, שבשאר חטאים אין הטומאה יכולה לקלקל יותר מדאי, אבל חטא של כעס משונה מכל החטאים, שכל גופו נטמא מבפנים ומבחוץ.

בא וראה, הכעס הזה שהיא כמו עבודה זרה, צריך האדם להשמר ממנה ולהפרד מעליו, ועל זה כתוב אלהי מסכה לא תעשה לך, דהיינו שלא תרע לעצמך על ידי חטא הכעס שמטמא אותו כל כך, עד שנחשב לעבודה זרה, ומה כתוב אחריו, את חג המצות תשמור, שהאדם ישמור על נשמתו מפני הכעס ולא יחליפו עם נשמה מהסטרא אחרא.

הכעס פוגם בכל הנשמה כולה

וכן כתב מהרח"ו שהאר"י ז"ל היה מקפיד מאד על עון הכעס, והיה נותן טעם לזה, כי כל העבירות אינם פוגמים אלא אבר אחד, אבל מדת הכעס פוגמת כל הנשמה כולה ומחליף אותה לגמרי, והענין הוא, כי כאשר האדם כועס, הנשמה הקדושה מסתלקת ממנו לגמרי, ונכנסת במקומה נפש מצד הקליפה, וזה כוונת הפסוק "טורף נפשו באפו" שהאדם ממש טורף את נפשו הקדושה ועושה אותה טריפה וממית אותה בשעת אפו וכעסו.

לכך נסמך איסור ע"ז לחג המצות, כדי להזהיר לשמור על המצות,
אבל לא על ידי כעס

והוסיף האדמו"ר רבי אשר מסטאלין זצ"ל, שלכן הסמיכה התורה אלהי מסכה לאת חג המצות תשמור, כי בזמן חג הפסח עלול מאד להתגבר הכעס, ובפרט אצל יראי השם, מפני שרוצים להשמר מחמץ, ורוצים לשמור היטב על המצות.

ועל זה הזהירה תורה, אלהי מסכה לא תעשה לך, כלומר אם לא תכעוס, אז תוכל לשמור על חג המצות, אבל השמירה עלולה להביא אותך לידי כעס, מוטב שחג המצות לא יהיה שמור כל כך, כי הכעס גרוע יותר.

מצה אינה חמץ, לשון הרע ורכילות זה חמץ

בספר שיח זקנים מסופר, שאצל הרה"ק ר' משה משינאווע זצ"ל החמירו מאד בשרויה, שלא לשרות את המצה בפסח, פעם אחת בעת שערך שולחנו, ישבו אנשים בקצה השולחן וטבלו את המצה במרק, וצעק אחד מהיושבים שם "הלא זה חמץ".

כששמע הרה"ק ר' משהלע את דבריו הגיב על זה, "מצה איז חמץ?! לשון הרע און רכילות איז חמץ" [מצה זה חמץ?! לשון הרע ורכילות זה חמץ].

חמץ אסור בפסח, כעס אסור כל השנה

סיפר הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זצ"ל שפעם אחת התאכסן אחד מנכדיו של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ אצל הרה"ק מאפטא, בעוד שבקוריץ היו הרבה חומרות בעניני הפסח, באפטא לא החמירו כל כך בחומרות אלו.

כשאותו נכד שהתאכסן באפטא הבחין בחומרא אחת שלא נזהרו בה באפטא כעס מאד, אמר לו הרה"ק מאפטא כי לא זו הדרך, כי כעס חמורה הרבה מאד מחמץ, כי אילו משהו חמץ לא אסור אלא בחג הפסח, ואילו משהו כעס אסור כל השנה.

עדיף להחמיר בכעס ובשלום בית, מאשר להחמיר במצה

סיפר הגאון רבי משה אהרן שטרן משגיח של ישיבת קמניץ, אחד מיקירי ירושלים ממקורבי מרן הגרי"ז מבריסק, זכה לאפות מצות יחד עם מרן הגרי"ז זצוק"ל, והיה מקבל מצה אחת, שעליו שמר כבבת עינו.

באחת השנים ניקתה אשתו את הבית לפסח, והורידה את המצה מהארון על מנת לנקות שם המקום, בינתיים נכנס ילדם הקטן וראה קופסה ופתחה ולקח ממנו את המצה.

האשה בראותה איך שבנה טיפל בקופסה, חשכו עיניה, שהרי מי יודע אם ידיו היו נקיות, ולספר לבעלה חששה לגרום לו צער גדול, החליטה בעצמה לפנות לגיסה ששיג לה מצות פשוטות מחבורה אחרת, והכניסה את המצה לתוך הקופסה, ולא סיפרה לבעלה כלום.

בערב פסח בא הבעל לקחת המצה ולהניחה על שלחן הסדר, הרגיש שזה לא המצה שאפה עם הרב זצוק"ל, כי כבר הכיר המצה בעל פה מרוב חביבות, וכדי לא לעורר מהומה בבית, עשה עצמו כאילו יודע כלל וכלל, וזאת ע"פ חשבון

שמסתמא היה כאן איזה מעשה בבית בנוגע למצה, שהרי מסתמא מצות כשרות הן, אלא לא מהודרות ביותר כמו שרצה.

אשתו הרגישה נקיפת מצפון שכאילו מרמה את בעלה, ולכן אזרה אומץ, ובליל הסדר כשהגיע לבית ספרה לו מכל זה, אך הוא אמר הרגשתי בדבר... וחשבת שיעדיף להחמיר בעניני כעס ושלום בית מאשר להחמיר במצה.

לאותו אברך היה בן נשוי, בשנה הראשונה, ובחג הפסח נכנס לבית אביו כשכולו סהרורי... כי אשתו שבאה מבית שאין בו חומרות יתירות, קנתה לפסח מוצר בהכשר מסויים שלא ניחא לו כלל בזה... ומה יעשה עכשיו... היתכן שבבית שלי יתנהגו כך... סיפר לו אביו ממעשה המצות שהיה לו בערב פסח ושתק כדי לא לבוא לכלל כעס...

איסור חמץ

גם לאחר כל העבודה הקשה של נקיון לפסח, אפור לשכוח את העיקר, לשאת תפילה שהקב"ה יצילנו מאיסור חמץ

עם ישראל ובפרט נשות ישראל הצדקניות עובדים קשה כדי לנקות את הבית לפסח שלא ישאר בו אפילו משהו חמץ, אך יש לזכור שאמנם אנו עושים השתדלות עד היכן שידינו מגעת, אבל כמו בכל דבר צריך להתפלל שהקב"ה יתן לנו סייעתא דשמיא שאכן הבית יהיה נקי, ולא ישאר בו חמץ.

האדם צריך לידע דעל אף כל ההשתדלויות והטירחות שהוא עושה על מנת לנקות את ביתו מכל חשש חמץ, מחויב ומוכרח הוא לומר פרק תהלים, ולהתחנן ולבקש מהשי"ת שיזכה לסייעתא דשמיא שאכן ינצל ממהו חמץ בפסח, כי לולי סייעתא מן שמיא, הרי לשוא יהיה כל עמלו וטרחתו אשר התייגע קודם הפסח.

וסיפר האדמו"ר בעל הדברי יציב ששמע מאביו הרה"ק מרודניק זי"ע, ששמעה מזקנו מרן בעל הדברי חיים זי"ע, שהיה פעם צדיק אחד שהנהיג לעצמו הרבה חומרות והידורים לאין שיעור בכל פרט ופרט בחג הפסח, בכדי שינצל אפילו ממהו ומחששא של חמץ.

באחת השנים, בעת ערכו את ה'סדר', הגישו לפניו את המרק, ולגודל חרדתו מצא שם גרגיר חטה. הוא איבד לגמרי את עשתונותיו על שנכשל בחמץ גמור והתעלף, עד כי קשה היה לעוררו.

לאחר הפסח ערך אותו צדיק הרבה תעניות וסיגופים ועשה תשובה על שנכשל שלא ברצונו בחטא חמור כזה, ובגודל שברון רוחו החליט לעשות שאלת חלום, לידע על מה עשה ה' ככה, שנכשל דווקא בחטא זה, שעליו הקפיד כל כך ועשה כל מיני חומרות והידורים בכדי להינצל הימנה.

כן ביקש לדעת את מה שלא היה יכול להבין איך הגיע גרגיר החטה לתוך המרק. וענו לו מן השמים, דהטעם שנכשל בחטא זה, כי אמת הוא עשה פעולות ותחבולות שונות על מנת לבער כל חמירה, אבל חסרה היתה התפלה והתחינה להשי"ת שיעזרהו לקיים המצוה כדת, כי ככל הנראה סמך יותר מדי על מעשה ידיו, ועל כן בא לידי מכשול.

וכיצד הגיע החטה לצלחת שלו, ציפור עפה מעל ביתו כשגרגיר חטה בפיה, השמיטה את הגרגיר בדיוק מעל הארובה של התנור, ומשם נפל לתוך סיר המרק שהיה בדיוק מול פתח הארובה.

הרי שעם כל מעשה ידי אדם קודם הפסח בנקיון ביתו, ועם כל הטירחא והעמל, מחויב הוא להרבות בתפלה להשי"ת, שיגן עליו ויפרוש עליו כנפי השכינה לבל יכשל בחטא גדול של חמץ בפסח.

היצר הרע הוא כמו שאור שבעיסה דבר מסריח,

ורק מייפה עצמו בדמיון

כתב החת"ס (דרשות דף ערה עמו' ג) לבאר ענין מצה הוא כנגד היצר הטוב, וחמץ הוא נגד היצר הרע, ומה שאומרים שהיצר הרע הוא השאור שבעיסה.

כי באמת כשאדם עורך עיסה של מצה, וכנגד זה עורך עיסה של מצה, כמות הלחם הם שווים בשתי העיסות, רק שהעיסה של החמץ מתייפה ועולה למעלה בשקר, כי לא נוסף על כמותו אפילו כל שהו ומי המטעה אותנו ומנפח את העיסה, הוא השאור שבתוכו, וכשנוציא את השאור הוא דבר מגעיל, וריחו רע, והיו בורחים ממראיתו, מטעמו, ומריחו, ורק כשהוא טמון בעיסה מיפה ומעלהו ומרבה כמותו במראית העין והכל שקר וכזב.

וכך הוא דרכו של היצר הרע, שהוא באמת דבר מגעיל ומסריח, וחמץ ר"ת ח'בית מ'לא צ'ואה, שזה כל היצר הרע, אלא שהוא מסתיר עצמו, ומראה בעיניו כאילו הוא מתייפה, והכל הוא שקר וכזב, ואינו אלא דמיון.

אך המצה הוא אמת כתוכו כן ברו הכל שוה. ואמנם אם מניחים את המצה בלי עסק גם הוא יתחמץ ויכול להחמיץ גם עיסות אחרות, כי צריך עמל ויגיעה בתורה או במלאכה, והבטלה מביא לידי שיעמום וזימה, ולכן צוותה עלינו התורה

ששבעה ימים בשנה נאכל רק מצות, שהוא כולו אמת ולא שקר, להכיר בשקר של החמץ שהוא היצר הרע, וכן כל המנחות באות מצות, וצריכים לאכלם במקום קדוש.

ההבדל בין האותיות של חמץ ומצה הוא משהו, ובמספר ההבדל הוא שלשה

אמרו חז"ל חמץ אסור במשהו, והטעם הואיל שאיסורו חמר שהוא בכרת, ולא בדילי אינשי מניה, וכתב החת"ס אמרו הקדמונים רמז לדבר כי בין מצה לחמץ איננו אלא משהו, כי גם בחמץ, וגם במצה יש מ' וצ', וההבדל בין חמץ למצה, הוא רק שבחמץ יש ח', ובמצה ה', וההבדל בין ה' לח' הוא משהו.

והמשהו הזה הוא כחוט השערה, ובא לרמוז על היצר הרע, וכמבואר בסוכה (דף נב ע"א) דיצה"ר נדמה כחוט השערה.

ואע"ג שבצורת כתיבת האותיות אינו אלא משהו, מכל מקום יש בין הה' לח' הבדל של שלשה, כי ה' מספרו חמש, וח' מספרו שמנה, ואלו השלשה שמספר ח"ת יתירה על ה', היינו הקנאה והתאווה והכבוד דאית בהו כרת, דהרי מוציין אדם מן העולם, ובעוונותינו הרבים לא בדילי אינשי מניה.

אפיית מצות

ראיה מוכרחת שלא לשנות מהמסורת של המצות מדור דור

סיפר הגאון רבי חיים ברים, עמדתי פעם בביתו של מרן החזו"א זלה"ה כשאחד מגדולי מרביצי התורה יצא מפתח חדרו של מרן, וסיפר לי על שמרן החזו"א אמר לו על חשיבות שמירת המסורת בענין אפיית המצות, והביא לו כמה ראיות על כך.

ואחת הראיות אני זוכר, והוא שאנו אין אנו יודעים מהו חמץ ומהו מצה, וזקוקים אנו לחז"ל שיאמרו לנו מצה מהי. ולדוגמה, אם נבוא אל גדול המומחים בענייני אפיה ונבקשו שיתן לנו עצה ורעיון כיצד העיסה לא תתחמץ, יתכן שיהיה לו מה להציע על פי כללי האפיה ועריכת העיסה, אולם זה ברור שלא יעלה על דעתו ענין מים שלנו, כלומר שלא יתן לנו עצה לשאוב את המים קודם שקיעת החמה דווקא, ולהשאירו בלינת לילה כדינו, זאת לא יעלה על דעתו. הרי לנו שאין ביכולתנו לקבוע דיני חמץ ומצה, וזקוקים אנו לחז"ל שיאמרו לנו.

בלייל הסדר מקבלים הארה מיוחדת משמים

האדמו"ר רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב אמר בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל שידוע מכתבי האריז"ל אשר ביום הראשון של פסח ובפרט בליל הסדר מקבל כל אדם הארה משמים [מוחין דגדלות] שלא לפי מעשיו אלא זה מתנה משמים, אבל כיון שזה מתנה משמים, ואין זה קנוי אצלו מטבעו הרי שהארה מסתלקת מיד. וזה העבודה של ספירת העומר להחזיר לאט לאט את ההארה שקיבל כל יום מוסיף והולך עד שבועות, עד שזה יהיה טבוע בו מחמת עבודתו, וזה ישאר לו כקנין נצח.

מה התועלת של הארה שעוזבת אותנו מיד

ושאל האדמו"ר מרימנוב מה התועלת שיש לאדם בהארה זו שמגיע ביום ראשון של פסח כיון שמסתלק ממנו אח"כ, וממילא צריך להחזירו לאט לאט?

והשיב שהקדושה למרות שהיא עוזבת את האדם לגמרי, מכל מקום משארת רושם, ומכח ההארה זו שהאיר עליו הקב"ה שלא ע"י מעשיו, בכח הרושם דקדושה שהוא אנו יכולין להחזירם במ"ט ימי הספירה עד שביום א' דשבועות אפשר להשלים הכל.

ועל פי זה פירש מה שאמר רבי אלעזר בן עזריה (ברכות דף כח ע"א) כשרצו לעשותו נשיא, הלך להתיעץ עם אשתו, אמרה לו, שלמחר יעבירו אותם, השיב לה, לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר. ורמז לה שזה כמו יום הראשון של פסח לשתמש אינש "יומא חדא" היינו יום א' דפסח. בכסא דמוקרא, רמז להארה השמימית שמקבל האדם, הגם דלמחר ליתבר, מכל מקום נשאר רושם הקדושה.

והוסיף בהגדה של פסח 'אתה בחרתנו', שלכן רבי אלעזר בן עזריה כשנתמנה לנשיא הכניס גם תלמידים שאין תוכם כהן, כדי שיראו את הלימוד וילמדו, ואף שאין זה לפי מדרגתם, מכל מקום ישאר בהם רושם של קדושה, ועל ידי זה יוכלו להתעלות בעצמם.

זה גם שאלת החכם, מה התועלת של עבודת ליל הסדר, כשהארה עוזבת אותנו

וזה גם שאלת הבן החכם (דברים 10 ב) "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", דהיינו שהבן החכם שואל, מה העדות והחוקים והמשפטים, מה התועלת בעבודה זו, הרי מחר הכל מתפוגג?

והתשובה היא, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, דהיינו כמו שלאחר אכילת אפיקומן אסור לאכול כלום, כדי שישאר טעם מצה בפה, למרות שהאכילה נגמרה מכל מקום טעמה נשאר, כך גם בהארה הגדולה של ליל הסדר, למרות שהארה חולפת, מכל מקום טעמה נשאר, והטעם של הארה זו, נותנת את הכח לכל ימי הספירה.

הרי זה דומה לאדם שהולך במדבר ופתאום האיר לו ברק

והרה"ק ר' מאטיל סלאנים זצ"ל אמר על כך משל נפלא, הרי זה דומה לאדם שהולך בלילה במקום חשוך ואינו יודע היכן ללכת, פתאום נעשה ברק ונעשה אור לרגע, ועל ידי זה רואה איזהו דרך הנכונה, ואחר כך יכול ללכת אפילו בחושך. כמו כן בליל הסדר מקבל כל יהודי ברק מה היא הדרך הנכונה, וכעת בימי הספירה תפקידו ללכת לאור האור הזה.

תיקון לאוכל חמץ בשוגג בפסח

מעשה באיש אחד שהיה יוצא ונכנס אצל בעלי אחוזות נכרים לרגל מסחרו. פעם נזדמן אצל בעל אחוזה בחול המועד פסח, והלה כיבדו בכוס שכר, הסוחר שכח שפסח היום ושתה ממנו.

לאחר מכן כשנזכר הסוחר שפסח היום ונכשל באיסור חמץ, נסע אל הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בעל השואל ומשיב רבה של לבוב לקבל תשובה על חטאו זה, שאלו הרב האם נוסע לפעמים לאיזה צדיק, והשיב שנוסע לפעמים לבעלזא להרה"ק ר' יהושע. שלחו הרב לרבי מבעלזא, וציווהו לחזור אליו עם תשובת הרבי.

נסע הסוחר לבעלזא לימים האחרונים של החג, סיפר לרבי את אשר אירע לו וביקש תיקון לתשובה, ציווה עליו הרבי שיסע לארץ ישראל.

כששמע רבי יוסף שאול את תשובת הרבי, אמר שיש ראייה לדברי הרבי מדברי חז"ל במדרש איכה על הפסוק "גלתה יהודה מעוני" על שאכלו חמץ בפסח, והגר"א הוסיף כי יש רמז בפסוק לדברי המדרש, כי על הפסוק (שמות יב טו) "כִּי כָל אֹכֵל זֶמֶן וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל" הטעם על המילה "ונכרתה" הוא "גרשיים", טעם זה אינו מופיע בחיובי כרת אחרים אלא רק בפסח, ללמדנו כי עוון זה של אכילה, כפרתו הוא בגלות ו"גירוש" מביתו.

הגרי"ש שלח את הדברים לפני הרה"ק מבעלזא, ואכן אישר שלזה היתה כוונתו, שהכפרה על אכילת חמץ הוא גלות, והסביר שלכן עדיף שיסע לארץ ישראל על פי הגמרא במכות (דף ז ע"א) שמי שנתחייב מיתה בבי"ד אם ברח לארץ ישראל

חוזרים לדון אותו מחדש, שאולי בזכות א"י ימצאו לו זכות. וכ"ש כשרק חטא בשוגג וכל הדיון לגבי מיתה בידי שמים.

שלח הגרי"ש לשאול, שיש עוד פעם "ונכרתה" שהטעם עליו הוא גרשיים, וכמו שכתוב בפרשת אמור (כב, ג) גבי אוכל קדשים בטומאה שכתוב "ונכרתה", וטעמו גרשיים. על זה השיב הרה"ק, עיין ברש"י שם 'ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני ה', מפרש רש"י, יכול מצד זה לצד זה, יכרת ממקומו ויתיישב במקום אחר, ת"ל אני ה' בכל מקום אני. כי על כן נכתב 'מלפני אני ה', שרש"י בלשונו הטהור התכוון לתרץ קושיא זו, שאולי גם כאן כתוב גרשיים ויתכפר לו בגלות, לכך כתוב אני ה', שבכל מקום הקב"ה נמצא, ועל עוון זה לא יתכפר בגלות.

ליל הסדר

בליל הסדר כל אדם הופך את עצמו מגוי ליהודי

הקשו הראשונים למה לא תקנו ברכה על סיפור יציאת מצרים, ויש מתרצים שנכלל בברכת דאשר גאלנו, וכתב החת"ס (דרשות עמוד רסח עמוד ד) שלכאורה אינו מובן, למה אין מברכין את הברכה קודם המצוה, וכמו כל הברכות שמברכים אותם עובר לעשייתו, וגם ביציאת מצרים היו צריכים לברכו, קודם שמתחילים לספר ההגדה?

ותירץ החת"ס דבר נורא, שכל אדם בליל הסדר צריך להרגיש עצמו כאילו הוא הופך בלילה הזה מגוי ליהודי, ולכן תקנו חז"ל להתחיל את הסיפור יציאת מצרים מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, כי כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, כמו כן חייב אדם לראות עצמו באותו לילה כאלו הוא היה עד עכשיו מעובדי עבודה זרה, ועכשיו קרבו המקום לעבודתו, והיום בלילה מתחיל לעבוד השם בתחילה במצות הנהוגות אותו לילה.

ומתי נעשה המהפך בשעת אמירת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, וזה שבאו חז"ל לרמז לנו, שקודם הסיפור עדיין אי אפשר לברך על הסיפור, כמו בטבילת גרים שמברכים לאחר טבילה, מפני שקודם הטבילה אינו יכול לומר וציונו, כמו כן קודם סיפור יציאת מצרים אינו יכול לומר וצונו מפני שעדיין הוא בבחינת כאילו היה מעובדי עבודה זרה, ולאחר הספור שיכול לומר וציונו, אז הוא נכלל בברכת אשר גאלנו.

ולכן גם עושים יחץ קודם סיפור יציאת מצרים, דהיינו שפורסים את המצה השלימה קודם סיפור יציאת מצרים, בלי ברכת המוציא מה שאין אנו עושים כן בשאר ימות השנה, שגם זה מורה על בחינה הנ"ל, שאנו רואים את עצמנו

כאילו היינו עכשיו גויים, לכך אנו פורסים אותו בלי ברכה, כמו שאכלו אבהתנא בארעא דמצרים שהיו פורסין בלא ברכה, שלא הי' מצווים על כך עדיין, עד לאחר גאולתן שקבלו התורה.

בליל הסדר אין מודים על הנס שעבר, אלא מודים על הנס של עכשיו, שאנו יוצאים מבחינת מצרים ומתעלים בקדושה

והוסיף שהנה במה נשתנה שואל הבן "שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה", ופי' האברבנאל את השאלה, שהרי אנו חייבים קרבן תודה על נס יציאת מצרים, ובכל לילה שאנו אוכלים קרבן תודה, יש בו גם לחמי חמץ וג' מינים מצה, והלילה הזה שקרבן פסח הוא גם כן בבחינת קרבן תודה למה אין בו חמץ?

ולכאורה על שאלה זו נמצא תירוץ בהגדה.

ותירץ החת"ס שבמה שאנו אומרים בכל דור חייב לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר "ואותנו הוציא משם", והכוונה שבכל שנה יתקדש יותר יותר עד שיראה כאלו קדושתו שעד עכשיו הוא בחינת מצרים, נגד קדושתו שיתעלה ויתקדש מכאן ולהלן, ואין זה קרבן תודה על הנס שעבר, אלא קרבן שלמי מילואים על ההכנסה מזרות ותיעוב אל הקדושה, ובקרבן מילואים שנינו (מנחות פ"ז מ"ב) שהיה בא כמצות שבתודה אבל בלי חמץ ובזה מיושב שאלת הבן.

אף שבתורה מפורש הטעם של אכילת מצה,

אבל עיקר הטעם הוא סתום וחתום

התורה נתנה שני טעמים לאכילת מצה, על שם שלא הספיק בציקם להחמיץ, או על שם לחם עוני, לזכר שאכלנו פרוסת מצות בעבודתנו במצרים.

אך לאור זאת קשה, שאם כן למה כבר במצרים נצטוו לאכול מצות, עוד קודם שאירע הטעם שלא הספיק בצקם להחמיץ, וכן אמרו חז"ל (ב"ר פרשה מח) שאברהם אבינו ע"ה אכל מצות והאכיל למלאכים בפסח עוגות מצות והרי אז לא היה זכר לשיעבוד ולא לגאולה?

עוד קשה, שאם אלו הטעמים של אכילת מצה, למה אין יוצאים במצה של בכורים שאינו נאכל בכל מושבות, או שאינה נאכלת באנינות, וגם כל מצה שלא ראוי לבוא לידי חמוץ אין יוצאים בה ידי חובת מצה, וכי במצרים דקדקו להאכילם מצות שיכולים לבוא לידי חמוץ?

ותירץ החת"ס (דרשות דף רנא ע"ד) שהאמת היא, כי דברי ה' ומחשבותיו עמקו מאוד, ומי בא בסודם ואפילו המצוות שנתפרשו טעמם הם עצורות וסתומות. שהרי אין לך טעם מצוה מפורש יותר מאכילת מצה לחם עוני, ואף על פי כן, אין זה הטעם, וכמו שהוכחנו בשאלות, אך יש טעם נסתר נפלא ממנו שבאותן שבעה ימים המקודשים נאכל מצות דווקא כמו שהיו הכהנים אוכלים במקדש כל השנה, ושהיו דווקא על זה האופן, וטעמו לא נגלה להדיוטות. ואברהם אבינו ע"ה השיג שרש המצוה וקימה עד שלא ניתנה.

ושבו כשנשתעבדו לפרעה במצרים הוציאם הקב"ה בימים הקדושים האלו שהם כבר מקודשים מאז מעולם, כלומר שלא היציאת מצרים גרמה לימים אלו להיות קדושים, אלא להיפך, בגלל שהימים האלו הם קדושים בעצמותם, לכן הוציא אותנו הקב"ה ממצרים בימים אלו. ומצות אכילת מצה באה לטעם הכמוס לאותן הימים, והטעם של אכילת מצה לזכר גלותנו ולגאולתנו הוא רק בדרך אגב, ואין זה הטעם האמיתי, [ולכן אין דורשים טעמא דקרא].

והנה הרשע שואל 'מה העבודה הזאת לכם', שהרשע יודע את הטעם שכתוב בתורה שאכילת מצה הוא זכר לעוני מצרים, מ"מ אינו מתרצה בזה מפני שנופלי על זה כל הקושיות ששאלנו לעיל, והנה הוא כופר בעיקר פי' בעיקר ושורש הטעם, שאינו מאמין שעיקר ושורש מצות אכילת מצה אינו רק לזכר יציאת מצרים, אלא להיפך שעיקר ושורש הוא המצות בעצמותן, והטעמים המפורסמים הם רק סניפים בעלמא.

ולכן אף אתה הקהה שיניו ואמור לו, בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, פי' לא בעבור צאתי ממצרים עשיתי זה קיום המצות, אלא נהפוך הוא בעבור שימים אלו קדושים, ומסוגלים לאכילת המצוות האלה, עשה ה' לי שבימים אלו יצאתי ממצרים.

ואמנם הרשע האפיקורס אינו משביע רעבונו בזה, אלא רוצה לידע טעם המקובל על לבו, ולעולם לא ימצא הטעם כי צריך בתחילה להאמין בזה שעיקר השורש הם טעמים כמוסים, נעשה ורק אח"כ אפשר לשמוע את הטעמים האמיתיים, שבתחילה מאמין ועושה והולך בדרך תמים כתם לעשות רצונך אלקי חפצתי, ואז יאיר הקב"ה עיניו ויגיה חשכו על דרך נעשה ואח"כ נשמע.

אמנם הבן החכם שואל לברר לו העדות הטעמים של המצות והחוקים של אותן מצות עצמם, שיש בהם חוקים שאין הטעמים מספיקים לבאר את טעמם האמיתי, ומשיבין לו כן בני, אך קודם כל תדע כי אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, פירוש קודם תשביע את עצמך באמונה פשוטה שאנחנו באמת לא מבינים את הטעמים, ותהיה שמח ושבע בדבר ה' לקיימם גם כשאתה לא מבין, ורק אח"כ תוכל להגיע לטעם האמיתי.

בלי"ל הסדר ישנן שישים וארבע מצוות

בהגדה של פסח להגה"צ רבי חיים זייטשיק זצ"ל (עמוד לג) כתב בשם הגה"ק ר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד שיש לו במסורת שהגר"א זצוק"ל אמר שבליל פסח ישנן שישים וארבע מצוות כולל מצוות דאורייתא ודרבנן, וכן כל ברכה נחשבת למצוה.

וכן כתב הגה"צ רבי שלמה ברעוודה ששמע לפני כמה עשרות שנים בעיר בני ברק ת"ו בשם איש צדיק תמים ירא אלקים הר"ר יוסף שלמה זצ"ל שהיה מלפנים מלמד בעיר מיר, שהוא שמע מפי הגה"צ מוה"ר אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד שיש לו במסורת שהגר"א ז"ל מוויילנא אמר שבליל פסח ישנן שישים וארבע מצוות והם כוללים מצוות דאורייתא ודרבנן, [וכן כל ברכה נחשבת למצוה דרבנן].

וננסה לפרטם אחת לאחת, עד מקום שידינו מגעת [וכמובן שאפשר להוסיף ולגרוע, ולא הבאנו את הדברים אלא כדי לעורר את הלומדים ישמע חכם ויוסף לקח].

- א. מצות קידוש. י"א שהיא דאורייתא^א. ו. ברכת שהחיינו. דרבנן.
- ב. מצות קידוש על היין. י"א שהיא דאורייתא^ב. ז. שתיית כוס ראשון. דרבנן^ז.
- ג. ברכת בורא פרי הגפן. דרבנן. ח. הסיבה בשתיית כוס ראשון. דרבנן.
- ד. ברכת קידוש היום. ביו"ט דרבנן. ט. נטילת ידים קודם כרפס. דרבנן.
- ה. הזכרת יציאת מצרים בקידוש. י. ברכה על נטילת ידים. דרבנן^י.
- ו. ברכת בורא פרי האדמה. דרבנן. יא. ברכת בורא פרי האדמה. דרבנן.

צינונים והוספות

- א. במג"א (סי' רעא סק"א) כתב שקידוש ביו"ט הוא דרבנן, וכן כתב במשנ"ב (סק"ב) ועיי"ש. שעיקר הקידוש הוא ביין, ולא בתפילה, ובפמ"ג (סימן רצו א"א ס"ק יא) כתב שהיא דאורייתא.
- ב. במג"א (שם) הביא שהיא דרבנן, וברע"א הביא שמדברי הר"ן משמע שהיא דאורייתא.
- ג. כתב בחיי אדם (כלל קל סעיף יא) כל אחד מישראל מחויב מן התורה לספר יציאת מצרים, בליל ראשון מדאורייתא, והיא מצוה נוספת על כל שאר לילות, שהרי בכל לילה חייב להזכיר יציאת
- מצרים, אבל בלילה זה, חייב לספר המעשה, וכמו שנסדר בהגדה. עכ"ד. כלומר שיש מצוה נוספת בהזכרת יציאת מצרים בקידוש, כמו בשאר המועדים, וכמבואר בפסחים (דף ק"ז ע"ב) שצריך להזכירו גם בקידוש היום, ובפסח נוסף עוד מצוה, לספר המעשה.
- ד. משנה ברורה (סי' תעד סק"ד), שכל כוס היא מצוה בפני עצמה.
- ה. שיטת הגר"א (סימן תעג ס"ו) שמברכין על נטילה זו.

- יב.** אכילת כרפס. דרבנן. **כה.** ברכת 'אשר גאלנו'. דרבנן.
- יג.** טיבול הכרפס במי מלח. דרבנן. **כו.** בורא פרי הגפן לכוס שני. דרבנן.
- יד.** ברכת בורא נפשות. דרבנן.¹ **כז.** שתיית כוס שני מד' כוסות. דרבנן.
- טו.** זרוע בקערה, זכר לקרבן פסח. דרבנן. **כח.** מצות הסיבה בשתיית כוס שני. דרבנן.
- טז.** ביצה בקערה, זכר לקרבן חגיגה. דרבנן. **כט.** נטילת ידיים לסעודה. דרבנן.
- יז.** מצות יחץ. דרבנן.² **ל.** ברכת על נטילת ידיים. דרבנן.
- יח.** שאלת הבן ביציאת מצרים. דאורייתא. **לא.** ברכת המוציא. דרבנן.
- יט.** סיפור יציאת מצרים 'והגדת לבנך'. דאורייתא. **לב.** ברכת על אכילת מצה. דרבנן.
- כ.** להתחיל בגנות ולסיים בשבח. דרבנן.³ **לג.** מצות לחם משנה. דרבנן.
- כא.** מצות אמירת ההגדה על המצה, לחם שעונין עליו דברים הרבה. **לד.** אכילת מצה. דאורייתא.
- כב.** כל שלא אמר שלושה דברים אלו לא יצא ידי חובתו. פסח, מצה ומרור. **לה.** מצות אכילת כזית שני. דאורייתא.⁴
- כג.** חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. **לו.** מצות הסיבה באכילת מצה. דרבנן.
- כד.** להודות על נס היציאה ממצרים. **לז.** קיום מצות סעודה ביו"ט. דרבנן.
- כה.** חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. **לח.** ברכת על אכילת מרור. דרבנן.
- כו.** מצות הבאת החרוסת, זכר לטיט, זכר לתבן, זכר לתפוח, זכר לדם. דרבנן. **לט.** אכילת מרור. דרבנן.

ציונים והוספות

1. שיטת הגר"א (שם) שמברכין ברכה אחרונה.
2. ראה בהגדת בן איש חי שכתב לשם יחוד על מצוה זו.
3. מדיני סיפור יציאת מצרים. וכמבואר במשנה.
4. כידוע שיטת הגר"א הו"ד במשנה ברורה (סימן תעה ס"ק מה) דעל כל פנים מצוה איכא לאכול מצה כל שבעה אלא שאינו חיוב. ובפרט בליל הסדר, שכתב הב"ח (סי' תעב ד"ה השמש) בשם

- מא.** טיבול המרור בחרוסת. דרבנן. **נד.** ברכת בורא פרי הגפן כוס שלישי. דרבנן.
- מב.** אכילת כורך. דרבנן.^י **נה.** שתיית כוס שלישי מארבע כוסות. דרבנן.
- מג.** מצות הסיבה באכילת כורך. דרבנן. **נו.** מצות הסיבה בשתיית כוס שלישי. דרבנן.
- מד.** אכילת אפיקומן. דרבנן. **נז.** אמירת הלל, וברכת השיר.
- מה.** לכתחילה יש לאכול כזית נוסף. דאורייתא.^{יא} **נח.** מצות זימון בהלל.^{יב}
- מו.** מצות הסיבה באכילת אפיקומן. דרבנן. **נט.** ברכה לאחר אמירת הלל. דרבנן.
- מז.** מים אחרונים חובה. דרבנן. **ס.** ברכת בורא פרי הגפן על כוס רביעי. דרבנן.
- מח.** ברכת המזון טעונה כוס. דרבנן. **סא.** שתיית כוס רביעי מד' כוסות. דרבנן.
- מט.** מצות זימון. **נ.** ברכה ראשונה מברכת המזון. דאורייתא.
- נא.** ברכה שניה מברכת המזון. דאורייתא. **סב.** מצות הסיבה בשתיית כוס רביעי. דרבנן.
- נב.** ברכה שלישית מברכת המזון. דאורייתא. **סג.** ברכה מעין שלש על הגפן. מחלוקת הפוסקים אם היא דאורייתא או דרבנן.
- נג.** ברכת הטוב והמטיב. דרבנן. **סד.** מצות שמחה בליל הסדר. דרבנן.^{יג}

ציונים והוספות

- המהר"ל בערב תאכלו מצות, שכל אכילת כזית הוא חלק מהמצוה, וכן כתב בהעמק שאלה (סימן נג סק"ד) וכן כתב האבני נזר.
- ^י ומסתבר שכאן אין את המצוה דאורייתא של אכילת מצה, כיון שהוא אוכל מרור עמו, שהוא מנהג, הרי המרור של רשות, מבטל את מצות
- דאורייתא. כמבואר בפסחים (דף קטו ע"א).
- יא.** ראה לעיל באכילת כזית שני של מצה.
- יב.** כתב בשו"ע (או"ח סימן תעט) מצוה לחזור אחר זימון, וכתב המשנ"ב (סק"ט) שהכוונה לזימון של הלל.
- יג.** כמבואר בשאגת אריה (סי' סח).

כיצד ניצל ברגע האחרון מאכילת חמץ בסיביר הקפואה

הגאון רבי אברהם אליהו מייזלס זצ"ל היה אדם גדול מאד, ומסר נפשו בפועל ממש על שמירת התורה והמצוות, וב'עון חמור' זה, נכלא לשש וחצי שנים בסיביר בעבודת פרך, כאשר גם שם שמר על התורה והמצוות במסירות נפש.

כשמחותנו מורינו בעל השבט הלוי זצ"ל הספידו, סיפר ששמע ממנו שהוא מוכן לספר את מה שעבר עליו בדרך הלוח לסיביר, ובדרך חזור מסיביר, אך מה שעבר עליו בסיביר עצמו, אין הוא מוכן לספר בעולם הזה, כי שומר זאת על הדרשה הראשונה שיאמר לפני כסא הכבוד.

אך לעתים רחוקות בלבד היה מדבר על תקופה זו, וגם זה בכדי ללמד כיצד האדם צריך למסור נפשו על התורה והמצוות, ואיך שאדם שמקבל על עצמו את שמירת התורה והמצוות הקב"ה מגן עליו.

וכך מספרים בניו בהקדמה לספרו בן אברהם, שאחד הדברים הקשים ביותר לשמירת התורה במקום חשוך כזה, הוא המחסור בלוח שנה, שבעוד שבשמירת שבת, סופרים שבעה ימים, וכך יודעים מתי שבת, אבל לגבי שאר המועדים בלא לוח שנה, הרי זה משימה מסובכת לדעת כל חג מתי הוא יחול. אך אביהם בחכמתו ובגדלותו הרבה הצליח לסדר לעצמו לוח שנה.

אך שנה אחת סיפר רבינו, לאחר בדיקת חמץ, נטל ידיו כדי לאכול את הפרוסת חמץ שהשאיר לעצמו לאכול באותו לילה, לאחר נטילת ידים, עוד קודם שהספיק לברך את הברכה, דפק על חדרו אחד השוטרים, ואמר שהמפקד קורא לו מיד מכיון שהגיע חבילה עבורו. רבינו רץ מיד בשמחה כי קיוה ששלחו בעבורו חבילת מצות עבור חג הפסח הממשמש ובא.

בהגיע לחדר של הממונה על המחנה, אמר לו כידוע לך שכאן קודם שמעבירים את החבילה, יש לחפש בקפדנות אם אין חומר שחותר תחת השלטון, וכך לאחר בדיקה קפדנית ודקדנית, גילה שמוחבא שם לוח שנה, המפקד לקחו בחמת זעם, וזרקו על הרצפה, וצעק כזה 'דבר חמור' קבלת, זה הרי ממש חותר נגד כל השלטון 'המתוקן' שלנו.

אך רבינו כמעט והתעלף במקומו, כי במהלך זריקת הלוח שנה על הרצפה, הלוח נתדפדף בדיוק לחודש ניסן, וגילה שם שהיום אינו ליל בדיקת חמץ כפי שחשב, אלא כעת הוא כבר ליל הסדר, והקב"ה ברחמי ובחסדיו הגדולים, הצילו ברגע האחרון מאכילת חמץ בפסח.

שיחו בכל נפלאותיו

בימים אלו אשר כל עם ישראל מקיימים את משתדלים ביותר לקיים את מצוות החג בהידור, ובפרט בנקיון הבית ממשו חמץ, אסור לשכוח את המצוה הגדולה של כיבוד אב ואם, להיות לעזר להורינו היקרים בעבודתם הקשה, ולכן אנו מגישים בפניכם קצת סיפורי הוד בנושא כיבוד אב ואם.

בזכות הכיבוד הורים הרגשתי סייעתא דשמיא מיוחדת בכל ההכנות לחתונה

נאמר בתורה כבוד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך, ועמדו המפרשים על כך שלא נאמר למען יאריך שנותיך אלא נאמר ימך, ויש שביארו [יעוין בספק אוהל יעקב למגיד מדובנא פרשת יתרו] שהכוונה היא שהימים עצמם יהיו מלאים יותר, ויספיק הרבה יותר דברים בימים קצרים.

סיפר הרה"ג ר' שלמה מילר שליט"א שסיפרה לו קרובת משפחתו, אמה היתה גרה בשכנתה ממש דלת ליד דלת, והיא היתה מטפלת בה במסירות.

והנה בשעה טובה ומצלחת בתה התארסה, אך לא היה לה זמן לטפל בצרכי החתונה, כי הייתה עסוקה מעל לראשה בטיפול באמה, ואמרה לה אמה [נכדת של הצדיק רבי יעקב יוסף הרמן] שלא תדאג, כי כשמתעסקים בכיבוד הורים יש סייעתא דשמיא מיוחדת.

ואכן סיפרה האשה, כי ראתה סייעתא דשמיא מיוחדת בכל ההכנות לחתונה זו, ודברים שלחנות אחרות היתה צריכה לצאת מביתה כמה פעמים, כאן הספיקה הכל בפעם אחת.

וציינה כמה דוגמאות, א. כידוע לקנות ביגוד לוקח הרבה זמן וצריך בדרך כלל ללכת לכמה חנויות להשיג את כל מה שרוצים, והנה בחתונה זו, היא ראתה מודעה ברחוב על מכירה בבית פלוני, היא התקשרה לשם, והמוכרת שאלה אותה אם יש לה רוח הקודש?

מה התברר, שהמודעה היתה תלויה כבר זמן רב, אך למעשה המכירה לא התחילה כלל, כי כל הסחורה נתקעה במכס, ובדיוק באותו יום כל הסחורה השתחררה, כך שהיא הגיעה למכירה ראשונה, ויכלה לבחור מכל הסחורה שהגיעה, וכך קנתה את כל הביגוד בבת אחת!

ב. היא רצתה לקחת שמלת כלה מגמ"ח, אך בזמן הקצר שנותר לה עד החתונה, אחרי שיכלה לעשות הפוגה קטנה בכיבוד אם, לא נשארו שמלות בגמחי"ם, היא סיפרה זאת לאמה, שהרגיעה אותה באומרה שלא מפסידים מכיבוד הורים.

בלית ברירה היא הלכה לסלון כלות, וביקשה שמלה, ואמרה למוכרת שאין לה כסף, ובעצם היא רצתה לקחת שמלה מגמ"ח אך בגלל שהיתה עסוקה בטיפול באמה נגמרו הבגדים מהגמחי"ם ולכן ביקשה שתראה לה שמלות זולות. המוכרת אמרה אין שום בעיה, ונתנה לה לבחור מכמה שמלות יפות שהיו לה בחנות.

היא מצאה במהירות שמלה יפה, ושאלה את המוכרת כמה הוא עולה, המוכרת השיבה חמש אלף שקל, אמר לה האשה, הרי אמרתי לך שאין לי כסף לשמלה יקרה, ומדוע הראית לי כזה בגד יקר. אמרה לה המוכרת, כמה כסף תכננת לשלם לגמ"ח? השיבה האשה: חמש מאות או מקסימום אלף שקל. אמרה לה המוכרת: תשלמי לי אלף שקל [לא עבור גמ"ח אלא עבור קניה], ואל תגלי לאף אחד בעולם את מה ששילמת, חוץ מלאמך!

הוצאת כ" כר הרבה כסף בשביל רפואות, הרי יש הבטחה בתורה למען יאריכון ימך

סיפר הגאון הרב אליעזר טורק שליט"א: מעשה ביהודי שלא הרגיש טוב והלך לרופא, הרופא בדק אותו ואמר לו שיש לו עוד מקסימום שבועיים לחיות ר"ל.

האיש שלא היה בעל אמצעים מידי גדול, נכנס ללחץ גדול, מיהר לגמ"ח ולווה כסף כדי ללכת לפרופסור גדול, הפרופסור בדק אותו, ולצערו הרב, אישר את הבדיקה של הרופא הראשון.

האיש ברוב צערו, לקח עוד גמ"ח ונסע לבני ברק לקבל ברכה ממרן החזו"א, הוא הגיע לחזו"א ובבכיו פרק את כל צערו.

אמר לו החזו"א: לקחת גמ"ח בשביל ללכת לפרופסור שאולי יעזור אולי לא [ולבסוף גם התברר שלא], לקחת גמ"ח לבוא אלי, שהברכה שלי אולי תעזור אולי לא, אבל האם לקחת גמ"ח לעזור להורך, שזה ודאי יעזור.

האיש שעד עכשיו לא חשב על הכיוון כלל, ואדרבה ידע את ההלכה שכיבוד אב משל אב, התעשת בלבבו והכריז: מעתה כל ההוצאות שההורים יצטרכו, עלי! אמר החזו"א אם כן 'למען יאריכון ימך'!

הרב טורק שמע מהאדמו"ר מטולנא בשנת תשס"ד [חמישים שנה אחר פטירת החזו"א] שהוא מכיר את האיש והוא עדיין חי בריא ושלם!

למה החזיק הילד שתי כוסות מים קודם השקיעה

יום אחד הלך המחנך הדגול הרב משה טורק שליט"א ברחוב בשכונת זכרון מאיר בבני ברק, לפני שנים רבות, כשאז כולם הכירו את כולם, והשעה היתה סמוך לשקיעה, והוא ראה ילד עומד במרפסת, ובידיו שתי כוסות של מים, כוס אחד בכל יד. הוא שאל את הילד למעשיו, מדוע הוא מחזיק כך את הכוסות, והשיב לו הילד, שהלילה יש לו בר מצוה, והוא יהיה מצווה ועושה, ולכן רוצה שמיד בשקיעת החמה הוא יוכל לקיים מצוות כיבוד אב ואם! ולכן מחזיק שתי כוסות מים, אחד לאביו, ואחד לאמו, אמר הרב טורק מובטחני כך שתהיה תלמיד חכם גדול בישראל!

ואכן ילד זה כיום הוא ראש ישיבה חשוב, וגם עורך את השיעורים של אחד מגדולי הדור הקודם, ואף בנו ראש ישיבה חשוב!

איך אתה מעיז להחזיק ספר תורה בידך

האדמו"ר רבי יעקב מפשווארסק זצ"ל קודם שנתמנה לאדמו"ר, ראה פעם בשמחת תורה אברך בן עליה, רוקד בכל עוז עם ספר תורה בידו, כשכולו מלא התלהבות.

רבי יעקב נגש אליו, ובתקיפות [בניגוד לתכונתו שהיה רך כקנה] אמר לו תניח מיד את הספר תורה, אסור לך להחזיק ספר תורה ביד.

האברך נבהל מאד מה עשיתי, אמר לו בספר תורה כתוב 'כבד את אביך', האם אתה מקיים את זה [רבי יעקב ידע שהלה יש לו סכסוך ארוך עם אביו], האברך נבהל מאד הניח את הספר תורה מידו, וחזר למקומו מבויש.

אמר לו רבי יעקב יש לך עצה, אביך הרי נמצא כאן בבית המדרש לך תפייס אותו.

משוך ירך מלהתעסק עם שא"ל מהחמורות שבתורה

אל חתנו של מרן הגרש"ז אויערבאך הגר"י טרגר הגיע דין תורה על בן שהיה שותף בעסק עם אביו, והבן רצה לפרק את השותפות, מחמת טעמים צודקים, הגר"י שלח מכתב לחותנו הגרש"ז, ובין הדברים שאל כיצד לפסוק בשאלה זו.

השיב לו מרן הגרש"ז בערך בזה"ל: ומה ששאלת אותי שאלה שנוגעת למצוה החמורה מאד של כיבוד אב, הנני מייעץ אותך חתני יקירי שתמשוך ירך מן הענין ואל תזקק אליו".

מה הוציא את מרן הגרש"ז משלוות רוחו כמה ימים

מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ראה פעם יהודי סוחר ספסל, ובניו הבחורים פוסעים אחריו מבלי לסייע בעדו. רבי שלמה זלמן השתומם נוכח המראה המוזר ושאל את פיהם מדוע אינם עוזרים לאביהם.

הם ענוהו בפשטות, שאינם מטלטלים בשבת מחמת חומרא. תשובתם של הבנים, גרמה לו עוגמת נפש עמוקה, והוציאתו משלוות רוחו במשך זמן ניכר.

הדברים הגיעו עד כדי כך, שמרוב כאב, אף לא היה מסוגל יום או יומיים אחר כך להשמיע שיעור. (חכו ממתקים ח"א עמ' רס).

בהשגחה פרטית איחרתי את האוטובוס

ביום גשום אחד נסע ברכבו בוגר ישיבת קול תורה, והוא החליט לשנות את מסלול הנסיעה ולעבור ליד הישיבה. כשחלף על פני הישיבה, הוא ראה את מו"ר הגאון הרב מרצבך, והציע לו להצטרף אליו. הוא ספר לראש הישיבה על ההשגחה הפרטית שהיתה לו, שהרי בדרך כלל הוא נוסע במסלול אחר, ובדיוק היום נסע מכאן, אין זה אלא השגחה פרטית!

אמר לו הרב מרצבך, אף אני אומר לך סיפור של השגחה פרטית, הלכתי לאוטובוס ובדיוק איחרתי אותו! הרי זה השגחה פרטית! הרי כך הקב"ה השגיח עלי והחליט שזהו הטוב ביותר בשבילי!

איך יתכן שיהיה לאדם גאווה כשהולך לקבל עליה

היה אברך אחד שכל דבר היה מתייעץ עם מו"ר הגה"צ הרב דסלר זצ"ל, והוא היה עונה לו במאור פנים. פעם אחת שאל את רבו דסלר מה לעשות כשהוא מקבל עליה חשובה כמו שלישי, והוא מרגיש בזה גאווה, מה לעשות להתגבר על מחשבות אלו?

על שאלה זו הרב דסלר לא הסכים להשיב לו, והזדעזע מהשאלה, איך יתכן שיהיו לו רגשות גאווה כלל בשעה זו, הוא הרי מברך אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, איך בכלל אפשר לחשוב אז על גאווה אתמהה!?

גרבן עולם בהיכלה

לעלוי נשמת

יצחק יעקב בן פיבל
נלב"ע ביזום כ' שבט תשמ"ז

יכט יזכבד בת משה
נלב"ע ביזום ט' תשרי תשנ"ג

חנה אסתר בת יצחק יעקב
נלב"ע ביזום כ"ז תשרי תשע"ה

בזרשטיין

ת.נ.צ.ב.ה.